

БЪВНАМОТЕКА • ГАЛАКТИКА •
БЪВНАМОТЕКА • ГАЛАКТИКА •
БЪВНАМОТЕКА • ГАЛАКТИКА •

ПИЕР БУЛ

ПЛАНЕТАТА НА МАЙМУНИТЕ

ПИЕР БУЛ
ПЛАНЕТАТА НА
МАЙМУНИТЕ

Превод: Райна Стефанова

chitanka.info

Представете си само за миг, че по улиците на нашите градове се разхождат елегантно облечени шимпанзета, горили и орангутани, че автобусите, колите и самолетите се управляват от същите тези горили, орангутани и шимпанзета, че в лабораториите на научните институти лекарите, биолозите и лаборантите са маймуни, облечени в бели престилки, а опитните животни поразително приличат на хората, живеят в клетки, не умеят да говорят и издават само животински крясъци! Невероятно, нали? Но ето че фантазията на Пиер Бул ни отнася на една планета, наречена Сорор, където тази невероятна гледка се превръща в действителност. Странна действителност наистина, но зад фантастичната обвивка на този роман се крие едно дълбоко философско произведение.

ОГНЯН САПАРЕВ

ДЕНЯТ НА МАЙМУНИТЕ

„Планетата на маймуните“ е писана през 1963 г.: за научната фантастика двадесет години са цяла епоха. Днес тази история сигурно щеше да бъде разказана по-гротескно и по-жестоко — през последните двадесет години антиутопическият сарказъм на западните фантасти (не без помощта на действителността) значително се е засилил. Но особеностите на тази антиутопична книга се определят не само от историческия момент и литературната традиция, а и от личността на нейния автор Пиер Бул, един от интересните (странни) следвоенни френски писатели. В своите разнообразни — реалистични и фантастични — произведения той се обръща към парадоксите на човешката природа и цивилизация, които умее да превръща в абсурдни художествени ситуации. Този скептичен и остроумен разобличител на пороците на буржоазното общество се вълнува дълбоко от гротескните взаимоотношения между наука и политика, от смешната абсурдност на религиозните и антимащинни предразсъдъци, от зловещата абсурдност на военната психоза.

Малко преди Втората световна война младият електроинженер Пиер Бул (роден в Авиньон през 1912 г.) отива в Малая, за да рационализира производството на каучуковите плантации. Там той открива един друг свят със съвсем различни принципи и ценности: този факт сигурно не е без значение за характерния му художествен интерес към парадоксалното в живота, както и за лирично-ироничния му хуманизъм. Той обича да иронизира наивната ценностна едностранчивост, осветена от културната традиция.

Пиер Бул е мобилизиран във френската армия в Индокитай — сражава се в Бирма и Китай. Попада в плен у японците, работи в пленнически лагер, успява да избяга, връща се във Франция и взема участие в съпротивата. След войната отново пътешествува до Малая и Африка. Този богат житейски опит, екзотични впечатления и силни преживявания намират израз в обширното му реалистично творчество.

Най-голяма известност му носи антивоенният роман „Мостът на река Квай“ (1952), засилена по-късно и от успеха на едноименния филм (познат и на българския зрител). Изображението на военнопленническият лагер в Бирма, на сблъсъка между европейските и японски предразсъдъци издава автентични впечатления, а финалът — военната необходимост от разрушаване на построения с огромни усилия мост, човешката гордост от който обединява враждуващите — е характерна проява на горчиво-ироничната сюжетна поанта у Пиер Бул.

От реалистичните му произведения трябва да бъдат отбелязани още „Палач“ (1954), „Изпитанието на белите хора“ (1955), „Професията на господ бог“ (1960) и др.

Разнообразно е и научнофантастичното творчество на Пиер Бул — „Абсурдни приказки“ (1953), „ $E=mc^2$ “ (1957), „Човекът, който мразеше машините“ (1957), „Градината на Канашима“ (1964), „Благотворителни истории“ (1965), „Quia absurdum“ (1970), „Игри на разума“ (1971) и др. Повечето са сборници с разкази, в които лиричното и абсурдното си подават ръка за осъществяване на моралистични и хумористично-сатирични цели: писателят има вкус към личната или горчива ирония на парадоксите. В това отношение фантастичните произведения на Пиер Бул са продължение на реалистичното му творчество с други художествени средства. Типичен пример за неговия сатирично-ироничен интерес към моралната отговорност на учените е повестта „ $E=mc^2$ “ — фантастична интерпретация на създаването и употребата на атомната бомба.

Несъмнено най-значителното научнофантастично произведение на Пиер Бул е романът „Планетата на маймуните“. Немалък принос за неговата популярност има и едноименният филм (1968) и телевизионна серия на Си-Би-Ес (1974) въпреки всичките си отстъпления от литературния първоизточник. Ефектните маймунски маски са правени цели две години — така че да не спъват мимиката на актьора и да бъдат достатъчно индивидуализиращи и убедителни.

Традицията на уподобяването човек–животно опира в тотемизма; механизъмът „всичко наопаки“ (обърнат свят) за маркиране на необичайни, траурни и пр. обстоятелства е древен и универсален. Той характеризира далеч не само средновековната култура и нейния карнавал...

Сред аналозиите човек–животно — по обясними причини — аналогията човек–маймуна е особено предпочитана: тя е обща тема както във всекидневната реч, шеги и поведение, така и в по-сериозни антропологически, етологически^[1] и философски разговори. Трябва да подчертаем и още нещо: за разлика от европейския културен кръг маймуната в страните на Далечния Изток не е алегорична пародия на човека. В Индия, по островите на Малайския архипелаг, в някои райони на Китай и др. тя носи свещена нимба: на маймуноподобни богове се строят храмове, принасят се жертви, отправят се молитви. Там маймуната е и положителен литературен герой (като популярния сред народа и литературата „цар на маймуните“ Сун Ву-кунг — защитник на слабите, борец срещу несправедливите властици). Можем да допуснем, че подобен факт не е останал неизвестен за Пиер Бул, който прекарва осем години в Малайзия.

Съпоставката човек–маймуна има и по-близка френска традиция: през 1951 г. Веркор пише прочутия си философски роман-памфлет „Хора или животни“ (издаден у нас от „Народна култура“, 1967).

Сорор — планетата-сестра — действително прилича много на земята, а кошмарната на пръв поглед замяна на хората с маймуни като че ли не се е отразила много върху нравите и обществения живот. И все пак — това не е една от многобройните алегии — колкото лесни, толкова и банални, — написани на човекомаймунска тема.

Философско-дидактическата алегоричност на „Микромегас“ на Волтер убива фантастиката. Невероятното в „Островът на пингвините“ на А. Франс веднага разкрива характера си на сюжетно-сатиричен предлог. Истинската родова нишка по-скоро води към „Гъливер“ на Суифт, единственият, който умееше да превръща алегорията в убедителен самостоятелен художествен свят. (Разбира се, писателят Пиер Бул не е нито толкова силен, нито толкова мизантроп.)

Еволюираните маймуни на Сорор не са просто окарикатурени хора — те имат своя логика, а някои са доста симпатични. Авторът не пропуска възможностите, които аналозиите му дават да остроумничи — но и внимава да не ги превърне в плоски закачки. (Препратките имат очевиден адрес в буржоазното общество.) Присъщият на писателя лиризм тук играе несъмнено положителна роля.

„Планетата на маймуните“ се спасява от плоската алегоричност благодарение на „хитрата“ си сюжетно-композиционна постройка.

Алегоричната история (съдържанието на „космическата бутилка“) и иронично-пародийната поантова рамка (начално-финалната ситуация) са нейните две — влизащи една в друга — „матрьошки“. Не трябва да пропускаме обаче третата, най-малка „матрьошка“ — откъслечната история на пропадането на човешкото общество на Сорор, възкресена в родовата памет на жената-подопитен екземпляр. Уви, думите ѝ за умствената леност, обхванала хората, когато „даже детективските романчета изглеждат произведения, изискващи прекалено духовно напрежение“, не звучат чак толкова невероятно...

Романът „Планетата на маймуните“ е криво огледало, което обръща нещата наопаки, за да видим opakото на нещата. И това огледало-предупреждение не е черно: в него проблясват не само искрите на смеха, но и вярата на автора в човешката личност и силата на разума.

[1] Етология — наука за поведението на животните. ↑

ПЪРВА ЧАСТ

ГЛАВА I

Джин и Филис прекарваха чудесна ваканция в най-отдалеченото от обитаемите звезди космическо пространство.

По онова време междупланетните пътешествия бяха нещо обичайно, не бяха редки и междузвездните пътувания. Ракетите отнасяха туристите към чудните градове на Сириус, а банкерите — към прочутите борси на Арктурус и Алдебаран. Но Джин и Филис, двама богати безделници, бяха известни в космоса със своята ексцентричност и склонност към романтика. За собствено удоволствие те прекосяваха вселената с платноходен кораб.

Яхтата им приличаше на кълбо, с обвивка от изключително тънко и леко платно, което плуваше в пространството, тласкано от напора на светлинната радиация. Такава машина, оставена на произвола в близост до някоя звезда (все пак на достатъчно разстояние, за да се избегне твърде голямата сила на гравитационното поле), ще се насочва неизменно по права линия в противоположна посока на звездата. Но тъй като в звездната система на Джин и Филис имаше три слънца сравнително близко едно до друго, тяхната яхта получаваше светлинни тласъци под три различни ъгъла. А Джин бе измислил един изключителен начин на придвижване. От вътрешната страна на платното бяха поставени множество черни транспаранти, които по желание той можеше да навива или развива и при промяна в отражателната способност на някои места се изменяше резултатната на силите на светлинния поток. При това тази еластична обвивка можеше да се издува или да се свива според желанието на навигатора. Така че, когато Джин искаше да ускори хода, ѝ придаваше възможно най-голям диаметър. Тогава тя приемаше радиациите върху огромна площ и яхтата лудо се устремяваше във вселената, а от това на приятелката му Филис ѝ се завиваше свят, един световъртеж, който на свой ред сграбчваше и него и ги караше да се притискат здраво един към друг, зареяли поглед към тайнствените бездни, накъдето ги увличаше техният бяг. Когато пък искаха да намалят скоростта, Джин натискаше едно копче. Платното се свиваше и кълбото ставаше точно

толкова голямо, колкото да ги побере, притиснати един към друг. Действието на светлината ставаше незначително и тази малка топка, оставена на собствената си инерция, изглеждаше неподвижна, сякаш окачена на невидима нишка в празното пространство. Двамата млади хора прекарваха лениви и опияняващи часове в този смален свят, създаден по мярка само за тях, който Джин сравняваше с дрейфувача платноходка, а Филис — с въздушното мехурче в паяжината на водния паяк.

Джин владееше и много други хитрости, смятани за връх в изкуството от космонавтите на яхти, като например използването сянката на планетите и на някои спътници при обръщане на посоката. Той предаваше своите знания на Филис, чиято ловкост вече почти се равняваше на неговата, а понякога тя ставаше дори и по-дръзка.

Когато държеше руля, се случваше да избира такъв дълъг курс, който ги увличаше в края на тяхната звездна система, не се съобразяваше с магнитната буря, която започваше да обърква светлинните вълни и да разтърсва ладията им като орехова черупка. На два-три пъти, внезапно разбуден от бурята, Джин трябваше сърдито да изтръгва руля от ръцете ѝ и за да стигнат колкото се може по-бързо до най-близкото пристанище, пускаше в ход помощната ракета, която, въпрос на чест, се използваше единствено в случай на опасност.

През този ден Джин и Филис лежаха един до друг в балона под лъчите на трите слънца; единствената им грижа бе как да се наслаждават по-добре на ваканцията.

Притворил очи, Джин мислеше само за своята любов към Филис. Легнала на една страна, Филис гледаше необятността на вселената и се оставяше да бъде хипнотизирана, както често се случваше, от космическото усещане на небитието.

Изведнъж тя се сепна, смръщи вежди и се надигна. Необикновена светкавица бе прерязала това празно пространство. Тя изчака няколко секунди и зърна ново сияние, подобно на лъч, отразен от блестящ предмет. Усещането, което си бе създавала за космоса по време на тези пътешествия, не можеше да я излъже. А пък и Джин, разтревожен, сподели нейното мнение — беше недопустимо Джин да сбърка в подобен случай. На разстояние, което все още не можеха да

уточнят, искрящо на светлината се носеше някакво тяло. Джин грабна бинокъла и го насочи към тайнствения предмет, а в това време Филис се притискаше до рамото му.

— Предметът е малък — каза той. — Изглежда е стъклен... Остави ме да видя! Приближава се. Движи се по-бързо от нас. Изглежда...

Лицето му стана сериозно. Отпусна бинокъла, който тя грабна незабавно.

— Това е бутилка, мила.

— Бутилка!

Тя на свой ред погледна.

— Да, бутилка е. Виждам я ясно. От светло стъкло. Запушена е, виждам тапата. Вътре има нещо бяло... хартия, сигурно е ръкопис. Джин, трябва да я уловим!

Това явно съвпаднаше с мнението на Джин, който бе започнал умело да маневрира, за да влезе в орбитата на необикновеното тяло, с което искаше да се изравни. Скоро сполучи и намали скоростта на кълбото. През това време Филис обличаше скафандъра си и през двойния люк излезе от яхтата. Като се хвана с едната ръка за едно въже, а с другата заразмахва малък сак с дълга дръжка, тя се приготви да улови бутилката.

Не за първи път те срещаша странни предмети и сакът вече бе влизал в употреба. Като се движеха бавно, а понякога и съвсем спираха, бяха се сблъскали с изненади и бяха направили открития, недостъпни за пътниците от ракетите. Със своя сак Филис вече бе събрала останки от разпаднали се планети, късове от метеорити, дошли от дълбините на вселената, и отломки от първите спътници, изстреляни при покоряването на космическото пространство. Тя много се гордееше с колекцията си, но за пръв път срещаша бутилка, и то бутилка, в която имаше ръкопис — в това тя вече не се съмняваше. Цялото й тяло тръпнеше от нетърпение, докато жестикулираше подобно на паяк, увиснал на влакно, и по своя телефон крещеше на спътника си:

— По-бавно, Джин... Не, малко по-бързо, ще ни задмине, наляво... надясно... ха така... Хванах я!

Тя нададе победоносен вик и се завърна на борда с улова си.

Оказа се висока бутилка, чието гърло беше грижливо запечатано. Вътре се виждаше навита на руло хартия.

— Джин, счупи я! По-бързо! — изкрещя Филис, потропвайки с крака.

Запазил спокойствие, Джин методично отчупваше въсърни парчета и ги оставяше да полетят. Но когато бутилката бе отворена по този начин, той видя, че хартията стои на дъното и не може да бъде извадена. Трябваше да отстъпи на молбите на своята другарка и счупи стъклото с един чук. Хартията се разви сама. Тя се състоеше от множество съвсем тънки листчета, изпълнени със ситен почерк. Ръкописът бе на земния език, който Джин знаеше чудесно, тъй като известно време бе учил на тази планета.

И все пак някакво безпокойство го възпираше да започне да чете документа, попаднал в ръцете им по такъв странен начин, но свръхвъзбуждението на Филис го накара да се реши. Тя разбираше слабо земния език и се нуждаеше от неговата помощ.

— Умолявам те, Джин!

След като се увери, че пред тях нямаше никакво препятствие, той намали обема на сферата и тя плавно се понесе в пространството. Изтегна се до приятелката си и започна да чете ръкописа.

ГЛАВА II

Поверявам този ръкопис на вселената не за да получа помощ, а може би за да съдействам да бъде премахната ужасната заплаха, надвиснала над човешката раса. Господ да ни е на помощ!...

— Човешката раса? — повтори Филис учудена.

— Така пише — потвърди Джин. — Не ме прекъсвай от самото начало.

И продължи да чете.

Аз, Юлис Меру, отново отлетях с космическия кораб заедно със семейството си. Можем да просъществуваме години. На борда отглеждаме зеленчуци, плодове и птици. Нищо не ни липсва. Може би един ден ще намерим някоя гостоприемна планета. За това мога само да мечтая. Ето точния разказ за моето приключение.

През 2500 година се качих в космически кораб с още двама другари с намерението да достигнем онова място във вселената, където властва свръхгигантската звезда Бетелгойз.

Това беше амбициозен план — най-крупният, който някога бе съставян на Земята. Бетелгойз, алфа на Орион, както я наричаха нашите астрономи, се намира приблизително на триста светлинни години от нашата планета. Характеризира се с доста особености. Най-напред с размерите си: диаметърът ѝ е триста-четиристотин пъти по-голям от този на нашето Слънце, т.е. ако центърът му бъде нанесен върху центъра на това звездно тяло, гигантът би се разпрострял до орбитата на Марс. По своя блясък това е звезда от първа величина, най-ярката от съзвездието Орион, видима от Земята с просто око, независимо от отдалечеността си. Спектърът ѝ се състои от червени и оранжеви сияния с най-удивителен ефект. И накрая, това е звезда с променлива яркост — сиянието ѝ се мени с течение на времето, вследствие колебанията в диаметъра ѝ. Бетелгойз е променлива звезда.

Но защо, след като бе установено, че всички планети от слънчевата система са необитаеми, защо тогава една толкова

отдалечена звезда бе избрана за цел на първото междузвездно пътешествие? Това решение бе наложено от професор Антъл — главен организатор на начинанието, за което изразходва цялото си грамадно състояние, и ръководител на нашата експедиция. Той бе проектирал космическия кораб и бе ръководил построяването му. По време на полета ми обясни причината за този избор:

— Скъпи Юлис — каза той, — полетът до Бетелгойз за нас не е по-труден и е съвсем малко по-продължителен, отколкото до някоя много по-близкостояща звезда, например Проксима на Кентавър.

Но аз сметнах, че тук му е мястото да изразя несъгласието си и да изложи знанията си по астрономия, които напоследък бях придобил.

— Малко по-продължително ли? Все пак Проксима на Кентавър отстои само на четири светлинни години, докато Бетелгойз...

— ... на цели триста, известно ми е. Все пак ние ще я достигнем за не повече от две години, докато в същото време пътуването ни до Проксима на Кентавър би било съвсем малко по-кратко. С това вие не сте съгласен, тъй като сте свикнали с нашите междупланетни пътешествия, тези подскоци на бълхи, за които голямо ускорение е допустимо само в началото, тъй като траят едва няколко минути, а скоростта им в сравнение с нашата е смешно малка... Време е да ви дам някои обяснения относно движението на нашия кораб. Благодарение на усъвършенстваните ракети, които имах честта да изобретя, този кораб може да се движи в пространството с най-голяма скорост, достижима от материално тяло, т.е. със скоростта на светлината минус епсилон.

— Минус епсилон ли?

— Искам да кажа, че разликата между двете скорости може да бъде безкрайно малка, от порядъка на една милиардна, ако щете!

— Добре — казах аз. — Ясно ми е.

— Трябва да знаете също, че при такава скорост нашето време значително се отклонява от земното, като отклонението е толкова по-голямо, колкото по-бързо се движим. Ето например сега, от началото на нашия разговор са изминали само броени минути, които на нашата планета съответстват на няколко месеца. Щом достигнем пределната скорост, за нас времето почти ще спре, без ние впрочем да забелязваме някаква промяна. Няколко секунди за вас и мен, няколко удара и на нашите сърца ще съответстват на няколко земни години.

— И това разбирам.

— Точно това искам да обясня. Именно поради тази причина можем да се надяваме да достигнем целта си, преди да умрем. В такъв случай обаче, защо ще пътуваме две години? Защо не няколко дни или само няколко часа? Просто за да можем да достигнем с приемливо за нашия организъм ускорение скоростта, при която времето почти спира, ни е необходима около една година. Още година ще ни трябва, за да намалим скоростта. Сега ясно ли ви е какъв ще бъде графикът на нашия полет? Дванадесет месеца ускорение, дванадесет месеца спиране, а помежду им — само няколко часа, през които ние ще изменим по-голямата част от разстоянието. И нали разбирате защо в същото време съвсем не е по-продължително отиването до Бетелгойз, отколкото до Проксима на Кентавър? В този случай ние ще сме преживели годината, необходима за ускорението, годината — за убиване на скоростта и навярно няколко минути вместо няколко часа помежду им. На фона на общото разликата е незначителна. Понеже аз остарявам и вече няма да имам сили да осъществя друго пътешествие, предпочетох веднага да избира толкова отдалечена точка с надеждата там да намеря свят, коренно различен от нашия.

Този род разговори запълваха свободните ни часове на борда и в същото време ме караха да оценявам по-добре изумителните знания на професор Антел. Нямахте област в науката, която той да не беше изследвал, и аз се радвах, че едно толкова рисковано начинание се оглавяваше от подобен ръководител. Както го беше предвидил, пътешествието продължи около две години според нашето време, през които на Земята сигурно бяха изминали три века и половина. Единственото неудобство от голямата отдалеченост на целта ни се състоеше в това, че ако един ден се завърнехме, щяхме да намерим нашата планета остаряла със седем до осемстотин години. Това обаче съвсем не ни тревожеше. Дори подозирах, че перспективата да избяга от хората от своето поколение привличаше професора. Той често споделяше, че те го уморявали...

— *Хората, все хората — отново забеляза Филип.*

— *Хората — потвърди Джин. — Така пише.*

По време на полета не ни сполетя никакво сериозно произшествие. Бяхме тръгнали от Луната. Земята и всички останали планети скоро изчезнаха от погледа ни. Видяхме как слънцето се

смалява, докато достигна големината на портокал, на слива, а след това се превърна в светла точка без измерения, в обикновена звезда, която единствено науката на професора можеше да различи сред милиардите подобни звезди от Галактиката.

И заживяхме без светлина, но това не ни измъчваше, защото множеството светлинни източници в кораба можеха прекрасно да заместят слънцето. Още по-малко пък скучаехме. Разговорите с професора бяха вълнуващи; за тия две години аз научих повече неща, отколкото за цялото си предишно съществуване, а също така и всичко за управлението на кораба. То бе просто, трябваше само да бъдат вложени необходимите задания в електронните прибори и те сами извършваха всички изчисления и осъществяваха маневрите.

Нашата градина бе място за приятни развлечения. За нея на борда бе отделена значителна площ. Между другото професор Антел се интересуваше от ботаника и селско стопанство и искаше да се възползува от пътешествието, за да експериментира някои от своите теории за растежа на насажденията в условията на извънземното пространство. За опитно поле му служеше едно помещение с форма на куб със страна десет метра. Благодарение на стелажите, целият обем беше използваем. Почвата се възстановяваше с химически торове и само два месеца след нашето тръгване с радост видяхме да поникват всевъзможни зеленчуци, които ни доставяха изобилна здравословна храна. Не беше забравено и удоволствието: едно помещение бе отделено за цветята, които професорът отглеждаше с любов. Този чудак беше взел няколко птици, пеперуди и дори една маймуна, малко шимпанзе, което ние кръстихме Хектор и което ни забавляваше със своите фокуси.

Без да бъде мизантроп, професор Антел явно изобщо не се интересуваше от човешкия род. Често заявяваше, че вече не очаква кой знае какво от него, и това обяснява...

— *Мизантроп ли? — обади се отново Филис, объркана. — Човешки род?*

— *Ако на всяка дума ме прекъсваш — отбеляза Джин, — никога няма да стигнем до края. Опитвай се да разбираш, както правя аз.*

Филис обеща да мълчи до края на четенето и удържа на думата си.

... това обяснява защо на кораба, достатъчно широк, за да побере няколко семейства, имаше разни видове растения и няколко животни, но само трима пътници — Антел, неговият ученик Артюр Льовен, млад физик с голямо бъдеще, и аз, Юлиус Меру, малко известен журналист, случайно срещнал професора по време на едно интервю. Беше предложил да ме вземе със себе си, след като разбра, че нямам семейство и че сносно играя шах. Това беше изключителен случай за един млад журналист. Независимо, че моят репортаж щеше да бъде публикуван едва след осемстотин години, а може би тъкмо поради тази причина, той щеше да има уникална стойност. Приех с ентузиазъм.

И така, пътуването мина без произшествия. Единствената неприятност бе увеличаването на теглото по време на ускорението и на спирането. Трябваше да привикнем с усещането, че тялото ни тежи около един път и половина повече, отколкото на Земята; отначало това малко ни уморяваше, но скоро престанахме да го забелязваме. Между тези два периода се намирахме в състояние на пълна безтегловност, придружено от множество чудноватости. Това обаче продължи само няколко часа и не ни причини никакви страдания.

И един ден, след като бяхме изминали толкова дълго разстояние, ние с вълнение видяхме звездата Бетелгойз, вписана в небосвода по нов начин.

ГЛАВА III

Не е възможно да бъде описан възторгът, предизвикан от подобна картина: звездата, която до вчера все още беше само светла точка между множеството безименни точки върху небосвода, лека-полека се открие върху черния фон, изникна в пространството, отначало с големина на искрящ орех, а след това взе да нараства и същевременно цветът ѝ ставаше все по-определен, докато заприлича на портокал и се вмести в космоса с привидно същия диаметър като на нашата Земя. За нас се беше родило ново слънце, червеникаво слънце, напомнящо нашето при залез, и ние вече усещахме неговото привличане и топлина.

В този момент скоростта ни беше съвсем малка. Още повече се доближихме до Бетелгойз, докато нейният видим диаметър надхвърли многократно този на всички небесни тела, които бяхме наблюдавали дотогава. Това ни направи невероятно впечатление. Антел вложи няколко задания в роботите и ние започнахме да кръжим около свръхгигантската звезда. Тогава ученият нагласи астрономическите си уреди и пристъпи към наблюдения.

Не беше необходимо много време, за да открие съществуването на четири планети и да определи размерите им и разстоянието до главната звезда. Една от тях — втората откъм Бетелгойз — се движеше по орбита, близка до нашата. Беше голяма почти колкото Земята, в атмосферата ѝ се съдържаше кислород и азот, въртеше се около Бетелгойз на разстояние близо тридесет пъти по-голямо, отколкото от Земята до Слънцето, но поради размерите на свръхгигантската звезда и ако се вземеше пред вид относително ниската ѝ температура, тя приемаше лъчиста енергия, която по количество би могла да се сравни с получаваната от нашата планета.

Решихме тя да бъде нашата първа цел. След като в роботите бяха вложени нови задания, нашият кораб много бързо навлезе в нейната орбита. Тогава изключихме двигателите и спокойно започнахме да наблюдаваме този нов свят. Телескопът откри пред очите ни морета и континенти.

Корабът ни не бе приспособен за меко кацане, но случаят беше предвиден. Разполагахме с три значително по-малки ракети, които наричахме „лодки“. Настанихме се в една от тях, вземайки със себе си няколко измервателни уреда и шимпанзето Хектор, което също имаше скафандър и бе научено да си го слага само. Колкото до нашия кораб, него просто го оставихме да се върти около планетата. Там той беше на по-сигурно място, отколкото закотвен в пристанище кораб, и ние знаехме, че той въобще няма да се отклони от своята орбита.

С нашата „лодка“ беше лесно да се доближим до планета от този род. Още щом проникнахме в гъстите атмосферни слоеве, професор Антел взе проби от външния въздух и ги подложи на анализ. Установи, че съставът не се отличава от земния на подобна височина. Нямах време да помисля върху това изумително съвпадение, тъй като бързо се приближавахме до повърхността на планетата — бяхме на петдесетина километра от нея. Тъй като роботите извършваха всички операции, на мен не ми оставаше нищо друго, освен да долепя лице до люка и пламнал от възбудата на откритието, да гледам как се издига към мен този непознат свят.

Планетата удивително приличаше на Земята. Това впечатление се засилваше с всеки изминал миг. Сега различавах с просто око контурите на континентите. Въздухът бе прозрачен, с лек бледозелен оттенък, който понякога се доближаваше до оранжево, почти като нашето небе в Прованс по залез слънце. Океанът беше бледосин, със същите зелени оттенъци. Очертанията на бреговете бяха твърде различни от всичко, което бях виждал, макар че напрегнатите ми очи, хипнотизирани от множеството прилики, трескаво упорстваха да открият и други сходства. Само че общото свършваше дотук. Нищо от географията не напомняше нашия Стар или Нов свят.

Нищо ли? Ами! Напротив — най-важното! Планетата беше обитаема. Прелетяхме над един град, доста голям град, набразден от пътища с дървета от двете страни, по които сновяха автомобили. Имах време да си създам общо впечатление за архитектурата му: широки улици, бели къщи с дълги стени без никакви чупки.

Но ние трябваше да се „приземим“ доста далеч оттам. Най-напред прелетяхме над обработени поля, после — над гъста гора с червеникав оттенък, която напомняше нашата екваториална джунгла. Вече се намирахме на съвсем малка височина. Забелязахме нещо като

плато, в най-високата част на което се намираше доста голяма поляна, а наоколо ѝ местността бе твърде пресечена. Ръководителят ни реши да рискува и даде последни указания на роботите. В действие влезе система от приземителни ракети. За няколко мига увиснахме над поляната като чайка, която дебне някоя риба.

После — две години след като бяхме напуснали нашата Земя — бавно се спуснахме и много плавно кацнахме сред платото, направено върху тревата, зелена като в равнините на Нормандия.

ГЛАВА IV

След като кацнахме на повърхността, доста дълго останахме неподвижни и безмълвни. Такова поведение може да изглежда странно, но ние имахме нужда да се съвземем и да се съсредоточим. Бяхме попаднали в хилядократно по-необикновено приключение, отколкото първите земни мореплаватели, и подготвихме съзнанието си за срещата с невероятния свят, роден от фантазията на няколко поколения поети, намирали вдъхновение в междузвездни пътешествия.

Колкото до чудесата, за сега бяхме кацнали меко сред една поляна на планета, където също като на нашата имаше океани, планини, гори, нивя, градове и разбира се — жители. Все пак, ако се вземе пред вид размера на джунглата, над която бяхме прелетели, преди да кацнем, изглежда се намирахме доста далеч от цивилизованите области.

Най-сетне се опомнихме. След като облякохме скафандрите си, внимателно отворихме един люк на „лодката“. Не усетихме никакво въздушно течение. Значи вътрешното и външно налягане бяха равни. Гората обграждаше поляната подобно на крепостна стена. Никакъв шум, никакво движение не нарушаваха нейния покой. Горещината беше поносима — около двадесет и пет градуса.

Излязохме от „лодката“, придружени от Хектор. Професор Антел държеше най-напред да направи точен анализ на атмосферата. Резултатът беше окуражаващ — съставът на въздуха беше същият като земния, въпреки някои различия в пропорциите на редките газове. Сигурно беше напълно подходящ за дишане. Въпреки това, за всеки случай, най-напред направихме опит с нашето шимпанзе. Когато свалихме костюма ѝ, маймуната много се развесели и съвсем не ѝ стана неприятно. Почувствува се отново на свобода, с почва под краката си и сякаш се опияни. Преметна се няколко пъти и се втурна към гората, скочи на едно дърво и продължи да се премята из клоните. Скоро се отдалечи и без да обръща внимание на нашите ръкомахания и викове, изчезна от погледа ни.

Тогава и ние свалихме скафандрите си, което ни даде възможност да заговорим свободно. Звученето на гласовете ни се стори особено и направихме няколко нерешителни крачки, без да се отдалечаваме от „лодката“.

Без съмнение, намирахме се на някоя сестра-близначка на нашата Земя. Тук имаше живот. Растителното царство дори беше извънредно пищно. Някои дървета навярно надхвърляха четиридесет метра височина. Скоро пред нас се появиха и представители на животинския свят: грамадни черни птици кръжаха в небето като лешояди, а други, по-малки, които много приличаха на папагали, се гонеха с цвъртене. Съдейки по видяното преди кацането, вече знаехме, че съществува и цивилизация. Разумни същества — все още не се решавахме да ги наречем хора — бяха оформили облика на планетата. Но гората около нас изглеждаше необитаема. В това нямаше нищо чудно, тъй като ако случайно попаднем в някое кътче на азиатската джунгла, щяхме да почувствуваме същата самота.

Преди да предприемем каквото и да било, решихме, че непременно трябва да дадем име на планетата. Кръстихме я Сорор^[1] поради приликата ѝ с нашата Земя.

Решихме да не отлагаме повече първото запознанство, затова навлязохме в гората и тръгнахме по някакъв прокаран от самата природа път. Ние с Артюр Льовен имахме карабини. Що се отнася до професора, той признаваше само духовните оръжия. Чувствахме се леки и вървахме развеселени не защото притеглянето беше по-слабо от земното — и тук сходството беше пълно, а защото сега не тежахме колкото на кораба и това ни караше да подскачаме като козлета.

Напредвахме в индианска нишка, като от време на време напразно викахме Хектор. Младият Льовен, който вървеше начело, неочаквано спря и ни направи знак да се ослушаме, някъде наблизко като че ли течеше вода. Тръгнахме в тази посока и шумът стана по-ясен.

Оказа се, че там има водопад. Когато го открихме, и тримата бяхме развълнувани от красивата гледка, която ни показваше Сорор. Поточе, бистро като нашите планински извори, лъкатушеше над нас, разливаше се на една площадка и се изливаше в краката ни от няколко метра височина в нещо като езеро, естествен басейн, ограден от скали,

покрити с пясък, чиято повърхност отразяваше заревото на залязващата Бетелгойз.

Водата изглеждаше тъй привлекателна, че ние с Льовен бяхме обхванати от едно и също желание. В този момент беше много горещо. Съблякохме се, готови да се гмурнем в езерото. Но професор Антел ни даде да разберем, че трябва да бъдем малко по-предпазливи, след като току-що бяхме стъпили на звездната система Бетелгойз. Тази течност може би не беше вода и като нищо можеше да се окаже опасна. Той се приближи до брега, клекна, огледа я, след което внимателно я докосна с пръст. Най-сетне гребна малко в шепата си, помириша я и близна с крайчеца на езика си.

— Това може да бъде само вода и нищо друго — промърмори професор Антел.

Наведе се, за да потопи още веднъж ръка в езерото, когато го видяхме как застина. Възкликна и посочи с пръст следата, която бе открил върху пясъка. Мисля, че по-силно вълнение не бях изпитвал през живота си. Там, под жарките лъчи на Бетелгойз, които се лееха над главите ни от небето, напомнящо грамаден червен балон, съвсем ясно се виждаше отпечатък от човешки крак, прекрасно очертан върху малката пясъчна ивица.

[1] Sorog (лат.) — сестра. *Б.пр.* ↑

ГЛАВА V

— Това е женски крак — заяви Артюр Льовен.

Тази категорична забележка, изречена със задавен от вълнение глас, изобщо не ме изненада. Изящството, елегантността, своеобразната красота на стъпката дълбоко ме бяха впечатлили. Не можеше да съществува никакво съмнение, че следата е от човешки крак. Може да я бе оставил някой юноша или дребен мъж, но много по-вероятно беше — и аз го желяех от все сърце — да принадлежи на жена.

— Значи Сорор е населена с човешки същества — прошепна професор Антел.

В гласа му прозвуча нотка на разочарование, което в този момент понамали симпатиите ми към него. Той повдигна рамене с привичен жест и заедно с нас започна да оглежда пясъка около езерото. Открихме още следи, явно оставени от същото същество. Льовен, който се беше отдалечил от водата, ни показва една върху сухия пясък. Следата беше още влажна.

— Тя е била тук преди по-малко от пет минути — възкликна младежът.

— Щяла е да се къпе, чула ни е и е избягала.

Вече ни бе ясно като бял ден, че това можеше да бъде само жена. Затаихме дъх и вперихме поглед в гората, но оттам не се чу нищо, дори клонче не изпраця.

— Имаме достатъчно време — каза професор Антел, повдигайки отново рамене. — Но щом човешко същество се е къпало тук, значи, без съмнение няма опасност и за нас.

Без да си придава повече важност, сериозният учен на свой ред се съблече и потопи мършавото си тяло в басейна. След дългото пътуване удоволствието от къпането в приятна и хладка вода почти ни караше да забравим нашето скорошно откритие. Само Артюр Льовен изглеждаше замечтан и отнесен. Щях да се пошегувам с меланхоличния му вид, когато зърнах жената точно над нас, кацнала на скалната площадка, откъдето се изливаше водопадът.

Никога няма да забравя какво впечатление ми направи появата ѝ. Дъхът ми секна пред чудната красота на създанието, което се появи пред очите ни, покрито с водни капчици, озарено от кървавочервените лъчи на Бетелгойз. Ако не беше богиня, това беше жена или по-скоро младо момиче. Съвсем гола, без друго украшение освен доста дългата коса, тя дръзко излагаше на показ своята женственост срещу чудовищното слънце. От две години ние, разбира се, не бяхме виждали жена и нямахме възможност за сравнение, но никой от нас не беше склонен да се поддава на измамата на миражи. Жената, застанала неподвижна върху площадката, подобно на статуя върху пиедестал, безспорно имаше най-съвършеното тяло, което ние, земните хора, бихме могли да си представим. Льовен и аз затаихме дъх, слисани от възхищение, а струва ми се, че и професор Антел беше развълнуван.

Права, леко наведена напред, с насочени към нас гърди, с ръце, повдигната назад, заела поза на усмиряващ се гмурец, тя ни наблюдаваше с любопитство, което навярно се равняваше на нашето. След като дълго я бях наблюдавал, до такава степен бях омаян, че не можех да различа подробностите в нея — формите ѝ ме хипнотизираха. След няколко минути забелязах, че тя принадлежеше към бялата раса, че кожата ѝ беше по-скоро златиста, отколкото загоряла, че беше висока — но не прекалено — и стройна. После като насън различих едно лице с невиждана чистота. Накрая я погледнах в очите.

Тогава наблюдателните ми способности се възвърнаха, вниманието ми се изостри и аз трепнах, защото в погледа ѝ открих нещо необичайно за мен. В него видях онова чудо, оная тайнственост, които всички ние очаквахме от един свят, толкова отдалечен от нашия. Аз обаче бях неспособен дори да определя естеството на това странно нещо. Само усещах някакво основно различие между нея и човешките същества. Не се състоеше в цвета на очите — странно сиви, рядко срещани между хората, но не и необикновени. Необикновен беше само погледът им — някаква празнота и липса на изразителност ми напомниха една нещастна умопобъркана, която някога познавах. Но не, не беше това, не можеше да бъде лудост!

Когато забеляза, че е обект на любопитство, по-точно, когато погледът ми срещна нейния, сякаш нещо я жегна и тя внезапно се обърна инстинктивно като уплашено животно. Тази уплаха не бе

предизвикана от свенливост. Бях убеден, че би било оригиналничене да се предположи, че подобно чувство ѝ е познато. Погледът ми просто ѝ беше неприятен или не можеше да го издържи. Обърната настрани, тя ни наблюдаваше крадешком с ъгълчето на окото си.

— Нали ви казах, че е жена — промърмори младият Льовен.

Гласът му беше пресипнал от вълнение, той почти шепнеше, но девойката го чу и звукът на говора предизвика странно въздействие върху нея. Внезапно толкова бързо се отдръпна, че отново направих сравнение с инстинкта на ужасено животно, готово да побегне. След като отстъпи две крачки назад, при което скалите закриха по-голямата част от тялото ѝ, тя се спря. Сега виждах само горната половина на лицето ѝ и едно око, което продължаваше да ни дебне.

Не смеехме да помръднем от страх да не избяга. Нашето поведение я успокои. След малко тя отново пристъпи към ръба на площадката. Младият Льовен обаче беше твърде възбуден, за да може да удържи езика зад зъбите си.

— Никога не съм виждал... — започна той, но моментално млъкна, разбирайки непредпазливостта си.

Тя пак бе отскочила назад по същия начин — сякаш човешкият глас я ужасяваше.

Професор Антел ни направи знак да мълчим и отново нагази във водата, като даваше вид, че не ѝ обръща никакво внимание. Възприехме неговата тактика, която се увенча с предишния успех. Тя не само отново се приближи, но скоро прояви към нашите тактически маневри видим интерес, изразяван по доста странен начин, който възбуждаше още повече нашето любопитство. Наблюдавали ли сте понякога на плажа някое младо страхливо куче, чийто господар се къпе? То умира от желание да отиде при него, но не се решава. Прави три крачки в една посока, три в обратната, отдалечава се, приближава се, поклаща глава, разтърсва козината си. Точно такава беше и държанието на това момиче.

И неочаквано ние чухме гласа ѝ; но звуците, които издаде, още повече засилиха впечатлението за животинското у нея, предизвикано от държанието ѝ. В този момент тя беше застанала на самия крайчец и човек можеше да си помисли, че ще се хвърли в езерото. За миг беше прекъснала движението си, напомнящо някакъв танц. Отвори уста. Аз бях малко встрани и можех да я наблюдавам, без да бъда забелязан.

Помислих си, че ще проговори, ще извика. Очаквах да ни повика. Бях подготвен да чуя най-дивашкия език, но не и тези странни звуци, които излязоха от гърлото ѝ, именно от гърлото ѝ, тъй като нито устата, нито езикът ѝ взеха някакво участие в това мяукане или остро писукане, които като че ли изразяваха радостна животинска възбуда. В нашите зоологически градина понякога млади шимпанзета играят и се бутат, надавайки подобни викове.

Понеже бяхме объркани и се стараехме да плуваме, като давахме вид, че не ни интересува, тя, изглежда, взе някакво решение. Клекна на скалата, подпря се на ръце и започна да слиза към нас. Беше необикновено ловка. Златистото ѝ тяло, което ни се струваше опръскано с вода и светлина, бързо се движеше по скалата подобно на феерично видение зад прозрачния воден слой на водопада. Като се закрепваше на незабележими издатини, тя за няколко мига се озова на колене върху един плосък камък на брега на езерото. Погледа ни още малко, след което се потопи във водата и заплува към нас.

Разбрахме, че ѝ се играе, и без да сме се наговорили, продължихме нашите разгорещени забавления, които така сполучливо я бяха предразположили; щом ни се стореше уплашена, веднага сменяхме тактиката. Много скоро се получи една игра, чиито правила бяха установени от нея, наистина странна игра, напомняща донякъде премятанията на тюлените във водата. Тя ту ни убягваше, ту започваше да ни гони. Усетехме ли, че ще ни настигне, ние рязко кривяхме или пък отивахме съвсем близо до нея, без да я докосваме. Това беше детинщина, но какво ли не бихме сторили, за да укротим красивата непозната! Забелязах, че професор Антел с нескрито удоволствие участвува във вдетиняването.

Играта вече продължаваше дълго и ние започнахме да се задъхваме, когато останах поразен от една невероятна черта във физиономията на това момиче: нейната сериозност. Тя беше там, изпитваше явно удоволствие от забавленията, към които ни подтикваше, а нито веднъж усмивка не озари лицето ѝ. От известно време това ми причиняваше тъпа болка, чиято точна причина ми убягваше, и се успокоих чак когато я открих — тя не се смееше, нито пък се усмихваше, само от време на време надаваше по един от своите гърлени викове, които трябваше да изразят задоволството ѝ.

Реших да направя един опит. Докато се приближаваше към мен, плувайки по странен начин подобно на кучетата, с коси, разпуснати зад нея като опашка на комета, аз я погледнах право в очите и преди да има време да се обърне, ѝ се усмихнах широко с цялата дружелюбност и нежност, на които бях способен.

Резултатът беше изненадващ. Тя замря, стъпи във водата, която ѝ стигаше до кръста, и протегна напред свити като за отбрана ръце. После ми обърна гръб и се втурна към брега. На излизане от езерото се поколеба, извърна се, загледана косо в мен, както докато стоеше на площадката, слисана като животно, подушило опасност. Може би доверието ѝ се възвърна, защото усмивката ми беше изчезнала, а аз продължавах да плувам с невинен вид, но ново произшествие възобнови тревогата ѝ. Чухме шум в гората и пред очите ни се появи приятелят ни Хектор, който игриво се запремята от клон на клон, стъпи на земята и с подскоци тръгна към нас, преизпълнен с радост, че ни беше намерил.

Животинската гримаса на ужас и заплаха, която се изписа върху лицето на девойката при вида на маймуната, ме накара да се втрещя. Тя се присви и така се долепи до скалите, че се сля с тях; мускулите ѝ се напрегнаха, краката ѝ се огънаха, сгърчи пръсти като животно, което показваше ноктите си. И всичко това заради едно мило малко шимпанзе, което се стараяше да ни развесели.

Тя подскочи, когато то мина покрай нея, без да я забележи. Тялото ѝ се изпъна като лък. Вкопчи се в гърлото на нещастника, който не можеше да помръдне в менгемето на бедрата ѝ. Нападението ѝ беше толкова бързо, че ние не можахме да се намесим. Маймуната направи плах опит за съпротива. След няколко мига се вцепени и когато девойката я пусна, тя вече беше мъртва. В романтичен порив на сърцето си бях нарекъл това лъчезарно създание Нова, тъй като можех да сравня появата ѝ единствено с изгряването на искряща звезда. И така Нова в истинския смисъл на думата бе удушила едно приятелски настроено и безобидно животно.

Когато дойдохме на себе си, вече беше твърде късно да спасяваме Хектор. Нова се обърна с лице към нас, сякаш се готвеше за отбрана, отново протегна ръце, присви устни, зае заплашителна поза, която ни прикова на място. След това нададе последен остър вик, който би могъл да се възприеме като победна песен или като гневен крясък и

побягна в гората. За няколко мига златистото ѝ тяло изчезна в храсталаците, които го скриха от очите ни, и ние отново останахме озадачени сред тишината на джунглата.

ГЛАВА VI

— Дали не е дивачка от някое нецивилизовано племе, като тия, които се срещат в Нова Гвинея или из горите на Африка?

Бях го казал без никакво убеждение. Артюр Льовен почти злобно ме попита дали някога съм забелязвал подобна походка и изящество сред първобитните хора. Той беше напълно прав и аз не знаех какво да отговоря. Професор Антел, който даваше вид на дълбоко замислен, все пак ни беше чул.

— И най-първобитните племена на Земята имат език — каза най-сетне той. — А тази не говори.

Обиколихме околността на потока, без да намерим някаква следа от непознатата. Тогава се върнахме на поляната при нашата „лодка“. Професорът смяташе отново да излетим, за да кацнем в някой поцивилизован район. Но Льовен предложи да изчакаме поне двадесет и четири часа, за да се опитаме да установим други контакти с обитателите на тази джунгла. Аз подкрепих неговото предложение, което в крайна сметка надделя. Не се осмелявахме да си признаем, че надеждата да видим отново непознатата ни задържаше по тези места.

Краят на деня мина без произшествия, но надвечер, след като се бяхме наслаждавали на фантастичния залез на Бетелгойз, чиито размери надхвърляха всякаква човешка представа, усетихме някаква промяна около нас. Джунглата се оживяваше от скърцания и краткотрайни потръпвания и ние усетихме, че невидими очи ни дебнат през листата. Все пак прекарахме спокойна нощ, барикадирани в нашата „лодка“, като подред стояхме на пост. На разсъмване отново ни връхлетя същото усещане и ми се стори, че чувам къси, остри викове, каквито Нова издаваше вчера. Но не се появи нито едно от създанията, с които нашето трескаво съзнание населяваше гората.

Тогава решихме да се върнем при водопада. През целия път бяхме обзети от чувство, че ни следват и дебнат същества, които не смеят да се покажат. Но нали вчера Нова бе дошла при нас?!

— Навярно дрехите ни ги плашат — каза внезапно Артюр Льовен.

Думите му сякаш ме просветлиха. Ясно си спомних, че когато след удушването на маймуната Нова побягна, тя се озова пред купчината от нашите дрехи. Тогава рязко бе свърнала, за да ги избегне, подобно на плашлив кон.

— Хайде да проверим — казах аз.

Съблякохме се, гмурнахме се в езерото и подновихме вчерашната игра, уж безразлични към всичко, което ни заобикаляше.

Старата уловка отново постигна успех. След няколко минути забелязахме девойката върху скалистата площадка, без да чуем кога беше дошла. Не беше сама. До нея стоеше един съвсем гол мъж, който изглеждаше точно като мъжете на Земята; беше в зряла възраст и толкова приличаше на нашата богиня, че го взех за неин баща. Също като нея и той ни гледаше объркан и развълнуван.

Заедно с тях имаше и много други. Постепенно ги открихме, като същевременно се стараехме да запазим привидното си безразличие. Излизаха крадешком от гората, докато образуваха затворен кръг около езерото. Всички те представляваха расови образци на човешката порода — мъже и жени със златиста кожа, които, сякаш измъчвани от голяма възбуда, издаваха от време на време къси крясъци.

Бяхме обградени и доста разтревожени, тъй като помнехме случая с шимпанзето. Поведението им обаче не беше заплашително — просто и те изглеждаха заинтересовани от играта ни.

Точно така беше. Скоро Нова, която вече смятах за стара позната, влезе във водата и останалите един по един я последваха с повече или по-малко колебание. Всички дойдоха и като вчера започнахме да се гоним подобно на тюлените, само че сега около нас джапаха и се плискаха двадесетина от тези странни същества, чиито сериозни лица съвсем не подхождаха на детинското им поведение.

След четвърт час тази лудория започна да ме уморява. Заради хлапашки забавления ли бяхме дошли на Бетелгойз? Почти се срамувах от себе си и ми стана мъчно, като установих, че тази игра доставяше голямо удоволствие на професор Антел. Но имахме ли друг избор?! Човек едва ли може да си представи колко трудно би се разбрал със същества, които не могат да говорят, нито да се усмихват. Все пак аз се опитах. Започнах да ръкомахам, като се мъчех във всеки жест да влагам определено значение. По най-приятелски начин кръстосах ръце върху гърдите си и се поклоних подобно на китайците.

Изпратих им въздушни целувки. Никоя от тези прояви обаче не предизвика ни най-малък ответ. Никакъв проблясък на разбиране не се появи в зениците им.

Когато по време на пътуването бяхме спорили за възможни срещи с живи същества, в представите ни изникваха безформени, ужасни създания, чийто физически облик нямаше нищо общо с нашия, но неизменно предполагахме присъствие на разум у тях. Действителността на планетата Сорор изглеждаше коренно различна: имахме работа с население, което физически приличаше на нас, но, изглежда, беше напълно лишено от разум. Само така можеше да се обясни погледът, който ме беше смутил у Нова и който откривах у всички останали: отсъствие на разсъдък, липса на душа.

Интересуваше ги единствено играта. И то игра, която непременно трябваше да бъде глупава! Хрумна ни идеята малко да я усложним, вземайки пред вид възможностите им; както бяхме до пояс във водата, ние тримата се хванахме за ръце и образувахме нещо като кръг и подобно на малките деца започнахме едновременно да вдигаме и сваляме ръце. Това, изглежда, никак не им хареса. Повечето се отдръпнаха от нас, някои започнаха да ни наблюдават с такова явно неразбиране, че и самите ние се объркахме.

А смущението ни беше толкова силно, че стана причина за нещастиято. Бяхме така объркани от вида си — трима улегнали мъже, единият от които беше световно известен, хванати за ръце, готови да заподскачат в кръг като децата под присмехулното око на Бетелгойз, че не можахме да запазим сериозния си вид. Толкова се бяхме напрегнали за четвърт час, че сега имахме нужда да се отпуснем. Избухнахме в неударим налудничав смях; в продължение на няколко секунди се превивахме надве, без да можем да се овладеем.

Нашето кикотене най-сетне предизвика отклик сред тези хора, но той в никакъв случай не се покриваше с желанията ни. Сякаш буря се изви над езерото. Те се разбягаха като обезумели на всички страни, което при други обстоятелства би ни се сторило смешно. След малко се озовахме сами във водата. Разтреперани, те се бяха скупчили на другия край на брега, като издаваха своите къси, гневни крясъци и разярено протягаха към нас ръце. На лицата им беше изписана закана, която ни уплаши. Тръгнахме към оръжията си, но разумният Антел

тихичко ни заповяда да не си служим с тях и дори да не ги пипаме, докато не се приближат.

Облякохме се бързо, без да ги изпускаме от очи. Но едва бяхме нахлузили панталоните и ризите си, когато възбуждението им достигна до истерия. Изглежда не можеха да понасят вида на облечени хора. Някои побягнаха, а останалите тръгнаха към нас с протегнати напред ръце и свити юмруци. Сграбчих карабината си. И колкото и невероятно да изглежда, тези тъпи същества сякаш схванаха значението на жеста ми, обърнаха гръб и изчезнаха сред дърветата.

Ние побързахме да се върнем на „лодката“. По пътя имах чувството, че макар и невидими, те неизменно бяха по петите ни и мълком придружаваха нашето отстъпление.

ГЛАВА VII

Когато излязохме на поляната, хората от Сорор ни нападнаха с бързина, която ни отне възможността за каквато и да било отбрана. Като кози наизскачаха от гората и връхлетяха, преди да успеем да достигнем оръжията си.

Любопитното в това нападение беше, че то не бе насочено срещу нас. Усетих веднага това и то скоро се потвърди. Нито за момент не почувствувах, че се намирам в смъртна опасност, в каквато беше Хектор. Те не искаха живота ни, а дрехите и цялото снаряжение, което носехме. След миг вече не можехме да помръднем. Вихрушка от опипващи ръце изтръгваха оръжието, мунициите и раниците ни, за да ги захвърлят надалеч, докато други с настървение смъкваха дрехите ни, за да ги разкъсат. Щом разбрах какво предизвикваше яростта им, аз престанах да се съпротивлявам и се отървах само с леки драскотини. Антел и Льовен последваха примера ми и скоро се озовахме голи като червеи сред група мъже и жени, които явно успокоени от вида ни, отново започнаха да подскачат наоколо ни; но да избягаме беше съвсем невъзможно, тъй като не ни даваха възможност да мръднем.

Сега по поляната можеха да се наброят поне стотина други. Поотдалечените се нахвърлиха върху „лодката“ ни с ярост, равна на онази, която ги беше накарала да накъсат дрехите ни. Гледах с отчаяние как разграбват нашия ценен кораб, но въпреки това се замислих за държанието им и ми се стори, че съумях да схвана главното: предметите докарваха до ярост тези същества. Всичко фабрично предизвикваше техния гняв, както и страха им. Всеки попаднал в ръцете им инструмент те задържаха само колкото да го счупят, да го разкъсат или да го изкривят. След това бързо го захвърляха надалеч, сякаш беше нажежено желязо, и ако впоследствие рискуваха отново да го пипнат, то бе само за да го доразрушат. Напомнях ми на котка, която се бори с грамаден плъх — полумъртъв, но все още опасен — или на мангуста, която е хванала змия. Вече отбелязах любопитния факт, че ни бяха нападнали с голи ръце, без да си послужат дори с тояга.

Безпомощни наблюдавахме разграбването на нашата „лодка“. Вратата бързо отстъпи под натиска им. Втурнаха се вътре и разрушиха всичко, което можеше да бъде разрушено, особено най-ценните бордови прибори, чиито остатъци разхвърлиха наоколо. Този грабеж продължи дълго. След това, без да се занимават повече с нас, отново започнаха да се гонят между дърветата — игра, която, изглежда, беше основното им занимание. Строполихме се на земята, затъпели от умора, и се възползувахме от този отдых, за да обсъдим шепнешком положението си.

Нашият ръководител трябваше да вложи цялата си философия, за да ни попречи да изпаднем в мрачно обезсърчение. Свечеряваше се. Ако се бяхме възползвали от това, че никой не ни обръщаше внимание, сигурно щяхме да успеем да избягаме; но къде? Дори и да намерехме обратния път, нямаше никаква надежда, че ще можем да използваме „лодката“. Стори ни се по-разумно да останем там, където бяхме, и да се опитаме да усмирим тези странни същества. От друга страна, ни мъчеше глад.

Станаме и направихме няколко плахи крачки. Хората продължаваха безсмислените си забавления, без да ни обръщат никакво внимание. Изглежда само Нова не ни беше забравила. Тя ни последва на известно разстояние, като всеки път, щом я погледнехме, обръщаше глава. Обиколихме напосоки наоколо и открихме, че се намираме в нещо като лагер; жилищата не бяха дори колиби, а наподобяваха гнездата на големите маймуни от нашата африканска гора: просто няколко преплетени клонака, поставени направо на земята или вместени в ниските чатали на дърветата. Част от гнездата бяха заети от сгушени мъже и жени — не виждам по какъв друг начин бих могъл да ги нарека — голяма част от тях по двойки, унесени в дрямка, притиснати един към друг като премръзнали кучета. В някои от по-обширните заслони имаше по цели семейства и там забелязахме много заспали деца с хубав и здрав вид.

Но това съвсем не разрешаваше въпроса с храната. Най-сетне под едно дърво видяхме едно семейство, което се готвеше да яде; но храната им в никакъв случай не можеше да ни съблазни. Без помощта на какъвто и да било инструмент те разкъсваха някакво доста голямо животно, което приличаше на елен. Със зъби и нокти късаха парчета сурово месо, които поглъщаха цели, и изплюваха само ивици кожа.

Наоколо нямаше никаква следа от къщи. От този пир ни се повдигаше, а пък и след като се доближихме на няколко крачки, разбрахме, че съвсем не сме поканени да споделим трапезата им. Тъкмо обратното! Няколко изръмжавания ни накараха бързо да се отдалечим.

На помощ ни се притече Нова. Дали го направи, защото най-после бе разбрала, че бяхме гладни? Тя всъщност можеше ли да разбере нещо? Или пък самата тя беше гладна? Във всеки случай се приближи до едно високо дърво, чийто дънер обхвана с бедрата си, изкатери се до короната му и изчезна в листака. След няколко мига видяхме да се сипят на земята плодове, които приличаха на банани. След това слезе, взе два-три от тях и започна лакомо да ги яде, като не откъсваше очи от нас. След известно колебание се осмелихме да я последваме. Плодовете се оказаха доста вкусни и ние утолихме глада си, а през това време тя ни наблюдаваше, без да изразява недоволство. Пихме вода от едно поточе и решихме там да пренощуваме.

Всеки си избра място в тревата, за да си направи гнездо, подобно на тези от селището. Нова беше така заинтересована от работата ни, че дори се доближи до мен, за да ми помогне да скърша един упорит клон.

Този жест ме трогна, а на младия Льовен му стана много мъчно и веднага си легна, зарови се в шумата и ни обърна гръб. Колкото до професор Антел, той вече спеше, понеже беше капнал от умора.

Мотаех се около леглото си, а Нова продължаваше да ме наблюдава изотзад. Когато и аз легнах, тя дълго остана неподвижна, сякаш не можеше да се реши, след което се приближи със ситни колебливи крачки. Аз не помръднах. Тя се сгуши до мен и нищо вече не ни отличаваше от останалите двойки на това странно племе, които лежах в гнездата. Но въпреки че тази девойка беше необикновено красива, тогава аз не я възприемах като жена. Държеше се като опитомено животно, което търси топлината на своя господар. Оцених свежестта на тялото ѝ, но и през ум не ми мина да я пожелаая. Накрая съм заспал в тази чудновата поза, полумъртъв от умора, притиснат до едно невероятно красиво същество, напълно лишено от съзнание, след като едва бях зърнал един от спътниците на Сорор, по-малък от нашата Луна, който пръскаше жълтеникава светлина над джунглата.

ГЛАВА VIII

Когато се събудих, небето бледнееше между клоните на дърветата. Нова още спеше. Наблюдавах я безмълвен, припомняйки си жестокостта ѝ към горката маймуна. Несъмнено именно тя беше в основата на нашето премеждие, като ни беше показала на своите другари. Но как можеше човек да ѝ се сърди за това, след като бе видял хармонията на нейното тяло?

Внезапно Нова се размърда и вдигна глава. Ужас проблесна в очите ѝ и аз усетих как мускулите ѝ се напрягат. Моята неподвижност обаче малко по малко смекчи изражението ѝ. Тя си припомняше. За пръв път известно време издържа погледа ми. Сметнах, че това е лично моя победа и забравяйки вчерашното ѝ вълнение, аз се усмихнах пред тази земна проява.

Този път реакцията ѝ не беше толкова бурна. Тя потръпна, отново напрегната като за скок, но остана неподвижна. Окуражен, аз се усмихнах по-широко. Тя пак потръпна, но накрая се успокои и скоро лицето ѝ доби крайно учудено изражение. Дали пък не бях успял да я укротя? Осмелих се да поставя ръка на рамото ѝ. Тя потрепери, но и този път не помръдна. Успехът ме замая, а когато ми се стори, че тя искаше да ме имитира, изпаднах в истински възторг.

Точно така! Тя се опитваше да се усмихне. Отгатвах мъчителните ѝ усилия да свие мускулите на нежното си лице. Направи няколко такива опита, но постигна само една болезнена гримаса. В този непосилен стремеж към едно тъй обикновено човешко изражение, и то без никакъв резултат, имаше нещо вълнуващо. Неочаквано се трогнах, изпитах съжаление като към недъгаво дете. Стиснах рамото ѝ. Доближих лице до нейното. Докоснах устните ѝ. В отговор тя потри нос в моя и облиза бузата ми.

Бях объркан и нерешителен. Съвсем наслуки, несръчно я имитирах. Все пак аз бях чуждоземен посетител и на мен се полагаше да усвоя нравите на голямата звездна система на Бетелгойз. Като че ли това ѝ достави удоволствие. Но опитите ми за сближаване спряха дотук, тъй като аз недоумявах какво да правя по-нататък, притеснен от

мисълта да не би моите земни обноси да ме доведат до някоя грешка, когато някаква страхотна врява ни накара да скочим на крака.

Двамата ми приятели, които егоистично бях забравил, и аз скочихме прави в зараждащата се зора. Нова скочи още по-бързо, като даваше признаци на съвсем обезумяла. Веднага разбрах, че тази врява беше неприятна изненада не само за нас, но и за всички жители на гората, защото всички напуснаха леговищата си и се мятаха насам-натам в безпорядък. Това не беше игра като снощната — виковете им изразяваха страхотен ужас.

От тази олелия, раздрала неочаквано горската тишина, кръвта се смразяваше, а освен това според мен обитателите на джунглата знаеха на какво се дължи и ужасът им бе предизвикан от приближаването на точно определена опасност. Това беше странна какофония, смесица от стремителни звуци, напомнящи глухо биене на барабан, някакви неблагозвучни чукания по тенекии и крясъци. Виковете ни направиха най-силно впечатление, защото въпреки че не можеха да бъдат отнесени към който и да било познат език, те безспорно бяха *човешки*.

Вече се загоряваше и ние можехме да видим необикновената сцена, която се разиграваше в гората: мъже, жени, деца тичаха в безпорядък, разминаваха се, блъскаха се, дори се катереха по дърветата, сякаш за да потърсят убежище. Скоро обаче някои измежду най-възрастните спряха, за да наострят слух и да чуят. Шумът приближаваше доста бавно. Идваше от най-гъстата част на гората, от различни места, но като че ли разположени на еднакво разстояние по една доста дълга линия. Приличаше ми на врявата, която вдигат ловците, за да подгонят дивеча по време на голям лов.

Старейшините на племето, изглежда, взеха някакво решение. Нададоха множество писъци, които несъмнено имаха значение на някакви знаци или заповеди и хукнаха в посока, противоположна на шума. Всички останали ги последваха и ние ги видяхме да галопират наоколо ни като стадо подгонени елени. Нова се бе затичала, но внезапно се поколеба и се обърна към нас. И по-точно, както ми се стори — към мен. Изстена жално, което аз взех за покана да я последвам, после подскочи и изчезна.

Врявата все повече се усилваше и на мен ми се струваше, че чувам пращането на шубраците като под тежки стъпки. Признавам, че загубих хладнокръвието си. Все пак благоразумието ме съветваше да

не мърдам и да посрещна без страх приближаващите непознати, които — всяка измината минута ставаше все по-ясно — издаваха човешки викове. Но след снощните преживявания тази ужасна врява ми действуваше на нервите. Ужасът на Нова и другите се бе предал и на мен. Не размислих, дори не поговорих с другарите си, хвърлих се в храстите и побягнах по следите на девойката.

Изминах няколкостотин метра, без да успея да я настигна, и тогава забелязах, че само Льовен ме беше последвал, тъй като такова тичане бе непосилно за възрастта на професор Антел. Младежът се задъхваше до мен. Спогледахме се, засрамени от поведението си, и тъкмо щях да му предложа да се върнем назад или поне да почакаме шефа си, когато ни стреснаха нови шумове.

Тях не можех да сбъркам. Изстрели разтърсваха джунглата: един, два, три, последвани от множество други на неравни интервали, понякога единични, понякога два един след друг, странно напомнящи ловджийски карамбол. Стреляха пред нас, в посоката, в която тичаха бегълците. Докато ние се колебаехме, врявата, която вдигаха, се приближи почти до нас и ние отново изпаднахме в паника. Не знаейки защо, стрелбата ми се видя по-безопасна или поне по-позната от адската шумотевица. Инстинктивно продължих да тичам напред, като все пак се стараех да се прикривам зад храстите и да се движа колкото е възможно по-безшумно. Другарят ми ме последва.

Така стигнахме до мястото на изстрелите. Забавих ход и почти пълзешком продължих да се промъквам напред. Льовен продължаваше да ме следва. Изкатерих се по нещо като хълм и спрях на върха, за да си поема дъх. Отпреде ми имаше само няколко дървета и тънка преграда от храсталаци. Предпазливо протегнах шия, без да повдигам глава от земята. За няколко мига останах поразен, изумен от невероятната гледка, която моят жалък човешки разум не можеше да побере.

ГЛАВА IX

В картината, която се разкриваше пред очите ми, имаше доста странни, а и ужасни подробности, но в първия момент цялото ми внимание бе приковано от една личност, застанала неподвижно на тридесет крачки от мен, загледана към мен.

Едва не извиках от изненада. Да, въпреки ужаса, въпреки трагизма на собственото ми положение — бях заклещен между преследвачите и стрелците — удивлението подтисна всяко друго чувство при вида на това създание, дебнешо из засада. Защото то беше маймуна, една грамадна горила! Колкото и да си повтарях, че полудявам, не можех да храня и най-малкото съмнение относно породата му. В случая обаче срещата с една горила на планетата Сорор не беше най-необикновеното. Мен ме порази това, че маймуната беше добре облечена като земен човек, и най-вече, че съвсем непринудено носеше дрехите си. Тази естественост веднага ме впечатли. От пръв поглед ми стана ясно, че животното не беше маскирано. Това беше неговият естествен вид, както голотата за Нова и другарите ѝ.

Горилата носеше дрехи като нашите, искам да кажа каквито ние бихме облекли, ако вземахме участие в някоя хайка по време на официален лов, организиран у нас за посланици или други важни личности. Кафявата ѝ куртка сякаш излизаше от ателието на най-добрия парижки шивач, а отдолу се виждаше риза на едри карета, каквито носят нашите спортисти. Бричовете, които леко се разширяваха на коленете, бяха напъхани в гети, но приликите свършваха дотук: вместо обувки носеше грамадни черни ръкавици.

Както ви казах, това беше горила! От яката на ризата се показваше уродлива глава, със заострен череп, обрасла с черни косми, със сплескан нос и издадена челюст. Стоеше там, леко приведена, в позата на дебнеш ловец, стиснал пушка в дългите си ръце. Беше застанала точно срещу мен на отсрещната страна на просеката, която пресичаше гората перпендикулярно на посоката на хайката.

Внезапно горилата трепна. Тя беше дочула лек шум в храстите, малко вдясно от мен. Обърна глава и едновременно вдигаше пушката

си, за да се прицели. От скривалището си видях как един от бегълците слепешката се провира през храсталака точно срещу маймуната. Едва не извиках, за да го предупредя — толкова явно беше намерението на горилата. Но нямах нито време, нито сили за това — човекът вече подскачаше като коза по откритото място. Изстрелът го настигна почти в средата на обстрелваното пространство. Подскочи, строполи се, сгърчи се на няколко пъти и повече не помръдна.

Само че агонията на жертвата аз видях по-късно, тъй като в момента вниманието ми все още бе погълнато от горилата. Бях проследил промените в нейното изражение от мига, в който шумът я разтревожи, и бях отбелязал няколко изненадващи отсенки: на първо място жестокостта и трескавото удоволствие на ловеца, който дебне плячката си, но най-вече — че тя изразява чувствата си по човешки. Това ме учуди най-много: в зениците на животното блещукаше искрата на разума, която напразно бях търсил у хората от Сорор.

Несигурността на собствената ми позиция скоро потуши първоначалното ми изумление. Изстрелът ме накара отново да погледна към жертвата и с ужас видях последните ѝ конвулсии. Тогава установих, че просеката, която се врязваше в гората, бе осеяна с човешки тела. Разсеяха се и последните ми съмнения относно смисъла на тази сцена. На сто разкрача забелязах още една такава горила. Присъствах на хайка, в която, уви, и самият аз бях участник — фантастично преследване, в което ловците, застанали на еднакво разстояние един до друг, бяха маймуни, а подгоненият дивеч — мъже и жени като нас, мъже и жени, чиито голи трупове, простреляни, в разкривени пози, лежаха по окървавената земя.

Извърнах очи от този непоносим ужас. Предпочитах обикновената гротескна гледка и отново вперих очи в горилата, която ми препречваше пътя. Тя беше пристъпила настрани и по този начин ми даде възможност да видя друга маймуна, застанала малко по-назад, като слуга до господаря си. Според мен това беше едно шимпанзе, дребно, младо, но обикновено шимпанзе, кълна се в това. Носеше панталон и риза не дотам изискани като на горилата, но пъргаво се справяше с ролята си в тази организация, чиято структура започвах да разбирам. Ловецът едва му бе подал пушката си и шимпанзето му протегна друга. След това с точни движения, използвайки патрондаша, препасан около кръста ѝ, искрящ под лъчите на Бетелгойз, малката

маймуна отново зареди оръжието, след което всеки застана на старото си място.

В продължение на няколко мига бях като шашнат от всички тези впечатления. Искаше ми се да помисля, да анализирам откритията, но нямах време. До мен Артюр Льовен, смразен от ужас, беше неспособен да ми окаже каквато и да било помощ. Всеки миг опасността нарастваше. Преследвачите се приближаваха. Врявата ставаше оглушителна. Бяхме подгонени като диви зверове, като нещастните създания, които все още притичваха покрай нас. В селището, изглежда, живееха повече хора, отколкото бях предполагал, защото мнозина продължаваха да изскачат на пътеката, за да намерят там една ужасна смърт.

Все пак не всички. Докато правех усилия да възвърна донякъде хладнокръвието си, от върха на хълма наблюдавах поведението на бегълците. Някои, съвсем обезумели, се втурваха шумно направо през храстите, което пък възбуждаше вниманието на маймуните и те с точен изстрел ги поваляха. Други обаче показваха повече разсъдък като старите глигани, многократно подгонвани, научили множество хитрини. Те тихичко се промъкваха, спираха за малко накрай гората и през клоните дебнеха кога вниманието на най-близкия ловец ще бъде отвлечено на друга страна. Тогава със светкавичен скок прекосяваха смъртоносната пътека. Така много от тях успяха да стигнат невредими до отсрещното сечище, в което изчезваха.

Там може би имаше надежда за спасение. Направих знак на Льовен да ме последва и безшумно се търкулнах в гъсталака непосредствено до пътеката. В този момент ме обзе смешно негодувание. Трябваше ли наистина аз, човекът, да прибягвам до подобни хитрини, за да измамя една маймуна?! Дали това поведение не беше под достойнството ми? Не трябваше ли да стана, да отида при животното и да го усмиря с тояга. Усилващият се грохот зад мен изби от главата ми това налудничаво желание.

Ловът привършваше сред адски грохот. Преследвачите бяха по петите ни. Пред очите ми един от тях изникна сред листака. Това бе огромна горила, която удряше наслуки с къса дебела тояга и крещеше колкото й глас държи. Стори ми се още по-ужасна от ловеца с пушката. Льовен целият се разтрепера и зъбите му затракаха, а пък аз отново погледнах пред себе си, изчаквайки удобен момент.

Моят нещастен другар несъзнателно спаси живота ми със своето безразсъдство. Той напълно бе изгубил разума си. Изправи се непредпазливо и като се втурна наслуки, излезе на пътеката точно под прицела на ловеца. Не стигна далеч. Изстрелът сякаш го прекърши на две и Льовен се строполи, присъединявайки своя труп към останалите, които вече бяха осяели земята. Нямах време да го оплаквам, пък и какво ли можех да сторя за него? Трескаво дебнех момента, в който горилата щеше да подаде пушката на своя слуга. Щом направи това движение, аз на свой ред скочих и пресякох пътеката. Като насън я видях как бърза да сграбчи оръжието, но преди да се прицели, аз вече бях на сигурно място. Чух възклицание, напомнящо ругатня, но не губих време за размисли върху тази нова чудатост.

Бях го изиграл! Изпитах странна радост, която подеждва като балсам на накърненото ми честолюбие. Продължих да тичам с все сила, отдалечавайки се възможно най-бързо от мястото на тази сеч. Вече не чувах виковете на преследвачите. Бях спасен.

Спасен ли!? Подценявах коварството на маймуните от планетата Сорор. Не бях изминал сто метра, когато се препънах в нещо скрито под листата и паднах по очи. На земята беше опъната някаква рядка мрежа с големи джобове, в един от които се оплетох. Не само аз бях уловен. Мрежата покриваше голям участък от гората и много бегълци, които бяха избягнали куршума, се бяха хванали като мен. Техните мятания от двете ми страни, придружени от гневни писъци, свидетелстваха за усилията им да се освободят.

Обзе ме яростен гняв, когато усетих, че съм пленник, гняв, посилен от ужаса, който отне възможността ми да мисля. Направих точно обратното на това, което ме съветваше разумът — започнах да се мятам на всички посоки, но единственият резултат бе, че мрежата се затегна около тялото ми. В крайна сметка бях тъй здраво омотан, че трябваше да кротувам. Оказах се напълно във властта на маймуните, които чувах да се приближават.

ГЛАВА X

При вида на приближаващото се стадо ме обхвана смъртен страх. Мислех, че сега ще пристъпят към масово унищожение, тъй като вече бях станал свидетел на жестокостта им.

Всички ловци, които вървяха начело, бяха горили. Забелязах, че бяха оставили оръжията си, което слабо ме обнадежди. След тях се задаваха гончиите и слугите — броят на горилите беше почти колкото и на шимпанзетата. Ловците приличаха на господари и обноските им бяха аристократични. Като че нямаха лоши намерения и разговорите им свидетелстваха за чудесно настроение...

В същност аз вече до такава степен съм свикнал с чудноватите отношения на тази планета, че написах горното изречение, без да се замисля за неговата нелепост. И все пак това е истината: горилите имаха вид на аристократи. Разговаряха весело, на членоразделен език, а лицата им изразяваха човешки чувства, чиито следи напразно бях търсил у Нова. Какво ли бе станало с Нова? Потреперах, припомняйки си окървавената пътека. Сега разбирах безпокойството, което бе предизвикало у нея нашето шимпанзе. Несъмнено, между двете раси съществуваше жестока ненавист. Беше достатъчно човек да види поведението на затворниците при приближаването на маймуните, за да се убеди в това. Те се мятаха като обезумели, риеха с четирите си крайника, скърцаха със зъби, от устата им излизаше пяна и яростно гризяха въжетата на мрежата.

Без да обръщат внимание на тази суматоха, горилите-ловци — с изненада разбрах, че ги наричам господа — даваха заповеди на слугите си. Оказа се, че покрай мрежата минаваше пътека и по нея бяха докарани големи ниски колички, върху които бяха закрепени клетки. Набутаха ни по десетина в клетка. Това продължи доста, тъй като затворниците се бореха отчаяно. Две горили с кожени ръкавици, за да се предпазят от ухапвания, ги хващаха един по един, освобождаваха ги от мрежата и ги хвърляха в клетка, чиято врата бързо бе затръшвана, а един от господата ръководеше операцията, подпрял се небрежно на бастун.

Щом дойде моят ред, аз поисках да привлека вниманието им, като заговоря. Но едва бях отворил уста и един от изпълнителите, който несъмнено взе това за заплаха, грубо ми я запуши с огромната си ръкавица. Бях принуден да млъкна и като чувал ме захвърлиха в една клетка заедно с дузина мъже и жени, все още твърде възбудени, за да ми обърнат внимание.

Когато всички бяхме натоварени, един от слугите провери ключалките на клетките и даде отчет на господаря си. Той махна с ръка и в гората отекна боботене на мотори. Количките потеглиха, всяка една от тях теглена от нещо като нашите колесни трактори, управлявани от маймуни. Съвсем ясно различавах шофьора на превозното средство след нашето. Той беше шимпанзе, облечено в синьо. Изглеждаше в превъзходно настроение, та от време на време ни отправяше иронични възклицания и когато моторът позаглъхнеше, можех да чуя, че тананика някаква доста тъжна мелодия, нелишена от хармония.

Първият етап бе толкова кратък, че нямах време да се съвзема. След като четвърт час се бяхме движили по лош път, конвойт спря на обширен насип пред една каменна постройка. Тук гората свършваше; пред очите ми по-нататък се откриваше поле, засадено с някакви култури, напomniaщи житни.

С червения си керемиден покрив, зелени капаци на прозорците и табелите на входа къщата приличаше на кръчма. Бързо схванах, че в нея се събират ловци. Слугите бяха дошли тук да дочакат господарите си, които с частните си коли пристигаха по друг път. Дамите-горили бяха насядали във фотьойли и бърбеха под сянката на големи дървета, подобни на палми. От време на време една от тях опитваше със сламка някакво питие.

След като количките се наредиха, те се приближиха, любопитни да видят улова и преди всичко убитите, които горили, препасани с дълги престилки, извличаха от два големи камиона, за да ги изложат на показ под дърветата.

Това беше една победоносна ловна картина! Маймуните работеха методично. Полагаха кървящите трупове по гръб, един до друг, в права линия. После, докато женските пискаха от възхищение, те се стараеха да направят така, че дивечът да изглежда по-

привлекателен. Прибираха ръцете до тялото, разтваряха пръстите и обръщаха китките с дланите нагоре, изпъваха краката, раздвижваха ставите, за да не прилича тялото на труп, изправяха някой грозно свит крайник или пък пораздвижваха нечий врат. След това грижливо приглаждаха косите, особено женските, както ловците галят козината или перата на дивеча, който току-що са убили.

Боя се, че няма да успее да ви обясня колко дяволски гротескна ми се виждаше тази картина. Дали пък не обръщах прекалено внимание на физиката на горилите — съвсем маймунска, ако се изключи изразът на очите им? Казах ли, че женските маймуни — облечени също в твърде изискани спортни костюми — се блъскаха, за да открият най-красивите трофеи, и ги посочваха една на друга, поздравявайки своите господа-горили? Казах ли, че една от тях извади от чантата си ножичка, наведе се над някакъв труп, отрязва няколко кичура кестенява коса, нави ги около пръста си, след което ги закачи с игла на шапчицата си, последвана веднага от всички останали.

Нареждането на лова приключи: три редици грижливо подредени тела на мъже и жени последователно, обърнали златисти гърди в права линия към чудовищното слънце, което опожаряваше небето. Ужасен, извърнах очи и забелязах, че се приближава ново действащо лице, носещо продълговата кутия върху триножник. Беше едно шимпанзе. Много скоро разпознах в него фотографа, който трябваше да запечата за бъдещите маймунски поколения спомена от тези ловни подвизи. Това продължи повече от четвърт час. Най-напред горилите се снимаха поотделно в надуты пози, някои от тях с победоносен вид стъпваха върху някоя от своите жертви; след това на групи, застанали близо една до друга, прегърнали съседа си през врата. Сетне дойде ред на женските, които заеха грациозни пози пред труповете, като се стараеха колкото може по-добре да се виждат шапките им, украсени с кичури.

Тази сцена бе изпълнена с ужас, на който нормален мозък не можеше да устои. За известно време успях да укротя кипналата във вените ми кръв, но когато видях тялото, върху което бе седнала една от женските, за да получи най-ефектната снимка, когато върху лицето на един от труповете, положен до другите, разпознах младежките, почти детски черти на моя нещастен другар Артюр Льовен, тогава вече не можех да се въздържа. И вълнението ми се прояви по най-невъобразим

начин в съответствие с нелепостта на тази изложба на мъртъвци. Отдавайки се на някаква безумна веселост, избухнах в смях.

Не бях помислял за моите другари по клетка. Бях неспособен да мисля! Но паниката, предизвикана от моя смях, ми припомни, че бяха наблизко и че за мен те са толкова опасни, колкото и маймуните. Заплашително протегнати ръце се насочиха към мен. Осъзнах опасността и сподавих смеха си, стисвайки глава между дланите си. Но не зная дали нямаше да бъда удушен и разкъсан, ако няколко маймуни, разтревожени от врявата, не бяха възстановили реда, размахвайки копия. Скоро обаче друго събитие отклони вниманието на всички. От кръчмата се чу звънец, който оповестяваше часа на закуската. На малки групи горилите се отправиха към постройката с весело бърбене, а фотографът, след като бе направил няколко снимки на нашите клетки, подреждаше принадлежностите си.

Ние, хората, все пак не бяхме забравени. Не знаех каква съдба са ни отредили маймуните, но във всеки случай намеренията им включваха и грижите за нас. Преди да влезе в кръчмата, един от господата даде нареждания на горилата, която явно командваше отряда. Тя се върна при нас, събра своите подчинени и след малко слугите ни донесоха ядене в тави и вода в кофи. Храната се състоеше от нещо тестено. Не бях гладен, но реших да ям, за да запазя силите си. Приблжих се до един от съдовете, около който бяха наклеявали доста затворници. И аз като тях плахо протегнах ръка. Погледнах ме свадливо, но тъй като храна имаше в изобилие, оставиха ме да си взема. Оказа се някаква гъста, доста вкусна брашнена каша. С удоволствие изгълтах няколко стиски.

Яденето ни се услади още повече и поради доброжелателното отношение на пазачите. Преследвачите, предизвикали такъв ужас у мен, след приключването на лова се държаха благосклонно, стига да не ги дразнехме. Разхождаха се пред клетките и от време на време ни подхвърляха по някой плод, като чудесно се забавляваха от блъсканицата, предизвиквана при всеки такъв подарък. Дори присъствах на една сцена, която ме накара да се замисля. Едно малко момиченце беше уловило един плод във въздуха и съседът му, нахвърляйки се върху него, поиска да му го отнеме. Тогава маймуната размаха копието си, промуши го между решетките и грубо отблъсна

мъжа, след което подаде втори плод в ръката на детето. Така аз разбрах, че тези същества са склонни към състрадание.

След като се нахранихме, началникът на отряда и неговите подчинени се заеха да прехвърлят някои пленници от една клетка в друга. Изглежда правеха някакъв подбор, чийто принцип ми убягваше. Накрая се озовах срещу група красиви мъже и жени и се помъчих да убедя себе си, че това са най-изтъкнатите индивиди; горчива утеха ми достави мисълта, че маймуните от пръв поглед ме бяха оценили достоен да фигурирам сред елита.

Изненадах се и много се зарадвах, когато видях Нова сред новите си другари. Беше се отървала от клането, за което бях благодарен на небето на Бетелгойз. За нея мислех най-вече, докато дълго оглеждах жертвите, и непрекъснато ме побиваха тръпки да не би в купчината трупове да открия прекрасното ѝ тяло. Имах чувството, че срещам скъпо за мен същество и загубвайки отново самообладание, се втурнах към нея с разтворени обятия. Това беше истинска лудост: жестът ми я ужаси. Дали не беше забравила за близостта ни през изтеклата нощ?! Нямаше ли душа в това прекрасно тяло?! Почувствувах се смазан, като я видях как се напруга при моето приближаване и сгърчва пръсти, сякаш за да ме удуши, а навярно би го и направила, ако бях проявил настойчивост.

Но тъй като замрях на място, тя доста бързо се успокои. Легна в един ъгъл на клетката и аз я последвах с въздишка. Всички останали пленници бяха сторили същото. Сега те изглеждаха уморени, крайно отпаднали и примирени със съдбата си.

Навън маймуните подготвиха конвоя за тръгване. Върху нашата клетка метнаха едно платнище и го спуснаха до средата, така че да може да влиза светлина. Изкрещяха заповеди, запалиха моторите. С голяма скорост се понесохме към неизвестна цел; бях потиснат от мисълта за новите прекеждия, които ме очакваха на планетата Сорор.

ГЛАВА XI

Чувствах се съсипан. Събитията от последните два дни ме бяха сломили физически и до такава степен бяха замътили съзнанието ми, че до този момент не бях способен да оплаквам загубата на другарите си или пък да добия ясна представа какво означава за мен разрушаването на „лодката“. Посрещнах с облекчение здрачаването, после уединението в последвалия почти непрогледен мрак, тъй като нощта настана много бързо. Пътувахме цяла нощ. Мъчех се по някакъв начин да си обясня събитията, на които бях станал свидетел. Имах нужда от тази интелектуална дейност, за да избягна дебнещото ме отчаяние, да си докажа, че съм човек, искам да кажа земен човек, мислещо същество, свикнало да търси логически обяснения за привидно необяснимите капризи на природата, а не звяр, подгонен от разумни маймуни.

Мислено прехвърлих всичко, което бях видял и което се бе запечатало в паметта ми, често несъзнателно. Най-силно беше общото впечатление, че тези маймуни — мъжки и женски, горили и шимпанзета — в никакъв случай не бяха смешни. Вече споменах, че нито за момент не ми заприличаха на маскирани животни, като дресираните маймуни, които показват в нашите циркове. На Земята женската маймуна с шапка на главата за някои представлява весела, за мен — мъчителна гледка. Тук нямаше нищо подобно. Шапката и главата бяха в хармония, а маймуните се държаха съвсем естествено. Тази, която пиеше със сламка от чаша, имаше вид на дама. Спомних си също, че бях видял един от ловците да вади от джоба си лула, натъпка я методично и я запали. Е добре, нищо в това действие не бе ме подразнило, толкова привични бяха движенията му. Дълго обмислях случката и може би за пръв път след залавянето ми съжалих за отсъствието на професор Антел. Неговата мъдрост и знания несъмнено щяха да открият някакво обяснение за тези парадокси. Какво ли беше станало с него? Бях сигурен, че го няма сред убитите. Дали пък и той не бе попаднал в плен? Това беше възможно — не

всички ги бях видял. Не смеех да се надявам, че е успял да остане на свобода.

Опитах се със собствени сили да изградя хипотеза, която впрочем не ме удовлетвори кой знае колко. Обитателите на тази планета, чиито градове бяхме видели, навярно бяха пришълци, които търпеливо и старателно са извършвали селекция на много поколения и в резултат бяха успели да дресират маймуните да се държат до известна степен като разумни същества. Нали и на земята има шимпанзета, които достигат смайваща ловкост. Дори и фактът, че те могат да говорят, не беше дотам учудващ, както си бях помислил. Спомних си, че с един специалист бяхме спорили на същата тема. Беше ми казал, че сериозни учени посвещаваха част от живота си на опити да накарат маймуните да проговорят. Според тях, в устройството на тези животни нямало никаква пречка за това. До този момент усилията им оставали безрезултатни, но те се защитаваха, твърдейки, че единствената причина за това била, че самите маймуни не искат да говорят. Но може би тези от Сорор все пак бяха пожелали. Това даваше възможност на предполагаемите обитатели на планетата да ги използват за черна работа, като например лова, по време на който ме бяха заловили.

Вкопчих се здраво за това обяснение, отхвърляйки със страх мисълта, че може да има и друго — може би по-просто; така ми се струваше, че за моето спасение е крайно необходимо да съществуват истински разумни същества на тази планета, т.е. хора като мен, с които можех да се разбера.

Хора ли!? Към каква раса тогава принадлежах съществата, които маймуните убиваха и хващаха в плен? Изостанали племена ли бяха?

При такова положение колко ли жестоки бяха господарите на тази планета, за да позволяват и може би да организират такива кланета!

Някаква фигура, която пълзешком се приближаваше към мен, ме откъсна от тези мисли. Беше Нова. Наоколо ми всички пленници бяха налягали на групи по пода. След известно колебание тя се сгуши до мен, както снощи. Напразно се опитвах отново да открия в погледа ѝ пламъчето, което би придало на постъпката ѝ смисъл на приятелски порив. Тя обърна глава и скоро затвори очи. Независимо от това,

самото ѝ присъствие ме подкрепи и аз най-после съм заспал, притиснат до нея, опитвайки се да не мисля за утрешния ден.

ГЛАВА XII

Инстинктът за самосъхранение ме предпази да се отдам на твърде тежките мисли и спях до сутринта. Все пак сънят ми бе прекъсван от трескави кошмари, в които тялото на Нова ми заприличваше на змия, увита около мен. На сутринта отворих очи. Тя вече беше будна. Беше се поотдръпнала от мен и ме наблюдаваше с поглед, в който сякаш навеки бе застинало неразбиране.

Нашата кола намали ход и видях, че навлизаме в някакъв град. Затворниците бяха станали и наклеявали край решетките, гледаха изпод платнището нещо, което, изглежда, събуждаше вчерашната им тревога. И аз долепих лице до железните пръчки и за първи път видях цивилизовано селище на планетата Сорор.

Движехме се по доста широка улица, с тротоари от двете страни. Смутено оглеждах пешеходците — бяха маймуни. Видях един продавач, нещо като бакалин, който току-що бе вдигнал ролетките на магазина си и любопитно се обърна, за да ни погледне — беше маймуна. Опитвах се да различа минувачите и шофьорите на автомобилите, които ни задминаваха — бяха облечени по нашата мода, но бяха маймуни.

Надеждата ми да открия цивилизована човешка раса се превръщаше в химера и до края на пътуването преживявах мрачно отчаяние. Нашата кола още повече намали ход. Тогава забелязах, че през нощта колоната се е разпаднала и сега се състои само от две коли, а останалите, изглежда, бяха тръгнали в друга посока. Минахме през голяма врата и спряхме в един двор. Веднага бяхме наобиколени от маймуни, които се постараха с няколко удара с копията да укротят нарастващата възбуда сред затворниците.

Дворът бе заобиколен от многоетажни сгради с редици еднакви прозорци. Впечатлението, че това е болница, бе затвърдено от появата на нови личности, които се приближаваха към нашите пазачи. Всички те бяха маймуни в бели престилки и бели шапки като на санитарии.

Всички бяха маймуни — горили и шимпанзета. Помогнаха на нашите пазачи да разтоварят колите. Един по един ни извлякоха от

клетката, натикаха ни в грамадни чували и ни помъкнаха към вътрешността на зданието. Аз не оказах никаква съпротива и се оставих да бъда отнесен от две големи горили, облечени в бяло. В продължение на доста време ми се струваше, че се движим по дълги коридори и се изкачваме по стълби. Най-сетне безцеремонно ме тръснаха на пода, след което отвориха чувала и ме захвърлиха, този път сам, в друга клетка, закрепена неподвижно, постлана с нещо като сламеник. Една от горилите старателно заключи вратата.

В залата, където се намирах, имаше множество клетки, подобни на моята, наредени в две редици от двете страни на дълга пътека. Повечето вече бяха заети; някои от моите другари по съдба, доведени току-що, а други — от мъже и жени, които, изглежда, отдавна бяха затворници. Те се отличаваха с известно примирение в държанието. Гледаха отчаяно новодошлите и едва-едва наостряха уши, когато някой от тях простенеше жаловито. Забелязах също, че новите бяха сложени като мен поотделно, докато старите, общо взето, бяха събрани по двойки. Подадох нос между решетките и в края на коридора видях една по-голяма клетка, пълна с деца. Противно на възрастните, те изглеждаха твърде възбудени от пристигането на нашата група. Размахваха ръце, блъскаха се и се преструваха, че разклащат решетките, като едновременно с това надаваха къси писъци като младите свадливи маймуни.

Двете горили се върнаха с още един чувал. От него излезе моята приятелка Нова, която сложиха в отсрещната клетка — за мен това бе известна утеха. Тя се възпротиви на това действие по своя особен начин, опитвайки се да драци и да хапе. След като затвориха вратичката, тя се хвърли към решетките, опита се да ги разклати, като скърцаше със зъби и издаваше такива крясъци, че да ти се пръсне сърцето. Минута по-късно Нова ме забеляза, застана неподвижна и леко протегна врат като изненадано животно. Предпазливо ѝ се усмихнах и леко ѝ помахвах с ръка. Тя неловко се опита да ме имитира и сърцето ми се изпълни с радост.

Вниманието ми отново бе привлечено от завръщането на двете горили в бели престилки. Изглежда разтоварването бе приключило, защото те не носеха никакъв товар, а бутаха пред себе си количка, натоварена с храна и кофи вода, които разпределиха между затворниците, и това възвърна спокойствието сред тях.

Скоро дойде моят ред. Докато едната горила стоеше на пост, другата влезе в клетката ми и постави пред мен глинена купа с каша, няколко плода и една кофа. Бях решил да направя всичко възможно, за да установя някакъв контакт с маймуните, които, изглежда, бяха единствените цивилизовани и разумни същества на тази планета. Тази, която ми носеше храната, изглеждаше добродушна. Понеже стоях спокоен, тя дори фамилиарно ме потупа по рамото. Погледнах я в очите, след което поставих ръка на гърдите си и вежливо се поклоних. Когато повдигнах глава, върху лицето на горилата прочетох смайване. Тогава ѝ се усмихнах от все сърце. Вече се готвеше да излезе, но се спря объркана и възкликна. Най-сетне бях успял да ги накарам да ме забележат! В желанието да затвърдя успеха си, показвайки всичко на което съм способен, аз като някой глупак произнесох първото изречение, което ми мина през ума:

— Как сте? Аз съм човек от Земята. Дълго пътувах.

Смисълът не беше от значение. Достатъчно беше да говоря, за да открия истинската си природа. Изглежда бях постигнал целта си. Никога подобно учудване не се беше изписвало върху маймунско лице! Двете горили останаха със затаен дъх и зяпнала уста. Започнаха бързо да си шушукат, само че накрая не се получи това, което очаквах. След като ме огледа подозрително, горилата бързо отстъпи назад и излезе от клетката, която заключи още по-старателно отпреди. Тогава двете маймуни се спогледаха за миг, след което избухнаха в неудържим смях. Навярно представлявах наистина уникално явление, защото те не преставаха да се веселят за моя сметка. Очите им се бяха насълзили и едната трябваше да сложи тенджерата на земята, за да извади носната си кърпа.

Разочарованието ми бе толкова дълбоко, че изведнъж изпаднах в дива ярост. И аз започнах да разклащам решетките, да им се зъбя и да ги ругая на всички познати ми езици. Когато изчерпах репертоара си от псувни, продължих да издавам нечленоразделни крясъци, но те само повдигнаха рамене.

Все пак бях успял да привлека вниманието върху себе си. Когато тръгнаха, те многократно се обръщаха, за да ме погледнат. Най-сетне с върховни усилия се бях успокоил и видях как едната горила извади от джоба си бележник и старателно преписа някакъв знак от табелката над моята врата, който според мен беше номер, и си отбеляза нещо.

Отидоха си. Моето негодувание за малко бе всяло смут, но сега останалите затворници започнаха отново да се хранят. На мен не ми оставаше нищо друго освен да ям и да си почивам в очакване на по-подходящ случай, за да открия благородната си същност. Изгълтах още една купа брашнена каша и няколко сочни плода. Отсреща Нова от време на време преставаше да дъвче, за да ми хвърля бегли погледи.

ГЛАВА XIII

През останалата част от деня ни оставиха на спокойствие. Вечерта горилите отново ни поднесоха ядене и се оттеглиха, като угасиха светлината. През нощта спях малко не защото клетката беше неудобна — сламеникът беше дебел и мек, — а защото не преставах да обмислям по какъв начин да установя контакт с маймуните. Обещах си вече да не се поддавам на гнева, а с неизчерпаемо търпение да търся и най-малката възможност да покажа ума си. Двамата пазачи, с които бях имал работа, навярно бяха ограничени низшестоящи, неспособни да разберат намеренията ми, но сигурно съществуваха и по-образовани маймуни.

Още на следващата сутрин забелязах, че тази надежда не е била напразна. Вече от един час бях буден. Повечето от моите другари непрекъснато се мятаха из клетките си подобно на пленени животни. Щом си дадох сметка, че и аз несъзнателно правя същото от известно време, хвана ме яд и се помъчих да седна пред решетката и да се държа по възможно най-човешки и разумен начин. Тогава вратата на коридора се отвори и видях да влиза една нова личност, придружена от двамата пазачи. Беше женско шимпанзе, а смиреното държание на горилите ми даде да разбера, че заема важен пост в това заведение.

Ония сигурно ѝ бяха докладвали за мен, защото още с влизането си маймуната попита нещо единия от тях, който посочи към мен. Тогава тя тръгна право към моята клетка.

Докато се приближаваше, аз я наблюдавах внимателно. И тя носеше бяла престилка с по-елегантна кройка, отколкото на горилите, пристегнатата в кръста с колан, а от късите ръкави се подаваха дълги гъвкави ръце. Нейният поглед, извънредно жив и умен, ме порази. Обзе ме дори предчувствие за нашите бъдещи отношения. Стори ми се съвсем млада въпреки маймунските бръчки около бялата ѝ муцуна. Носеше кожена папка.

Спря пред клетката ми и докато изваждаше тетрадката от папката си, взе да ме изучава.

— Добър ден, госпожо — казах аз, като се поклоних.

Бях произнесъл тези думи с възможно най-смирения глас. Върху лицето на маймуната се изписа израз на дълбоко учудване, но тя остана сериозна и с авторитетен жест накара пазачите, които отново се бяха разкискали, да замълчат.

— Госпожо или госпожице — продължих аз окуражен, — съжалявам, че ви бях представен в подобни условия и в такъв вид. Повярвайте ми, нямам навика...

Изприказвах още какви ли не глупости, но непрекъснато се стараех да спазвам учтивия тон, към който бях решил да се придържам. Когато замълчах, завършвайки речта си с възможно най-любезна усмивка, учудването ѝ премина в смайване. Започна често често да премигва, а на челото ѝ се образуваха дълбоки бръчки. Очевидно тя трескаво търсеше обяснение на някакъв труден проблем. На свой ред ми се усмихна и аз усетих, че започва да прозира част от истината.

Докато траеше тази сцена, хората от клетките ни наблюдаваха — този път без да показват, че звукът на гласа ми ги дразни. Проявяваха известно любопитство. Един подир друг те прекъсваха нервните си обиколки и долепваха лица до решетките, за да могат по-добре да ни наблюдават. Само Нова имаше разгневен вид и непрестанно се мятеше.

Маймуната извади от джоба си писалка и написа няколко реда в тетрадката си. После, когато вдигна глава и срещна смутения ми поглед, тя отново се усмихна. Това ме окуражи още веднъж да се опитам да ѝ дам да разбере, че съм настроен приятелски. През решетката протегнах към нея ръка с разтворена длан. Горилите подскочиха и понечиха да се намесят. Обаче маймуната, която в първия момент бе готова инстинктивно да отстъпи, се съвзе, с една дума ги възпря и като не откъсваше поглед от мен, ми протегна косматата си, леко треперееща ръка. Аз не помръднах. Тя дойде още по-наблизо и постави своите прекалено дълги пръсти в дланта ми. Усетих, че потръпна при допира. Постарах се да не мърдам, да не би да я уплаша. Потупа ме по ръката, погали ме нагоре към лакътя, след което с победоносен вид се обърна към своите асистенти.

Надеждата ме караше да се задъхвам, все повече и повече се убеждавах, че тя започва да прозира моя благороден произход. Когато шимпанзето започна да дава някакви заповеди на една от горилите, у мен се породиха налудничава мисъл, че ще отворят клетката и ще ми се

извинят. Но, уви, не ставаше дума за това! Пазачът бръкна в джоба си и извади оттам малък бял предмет, който подаде на началничката си. Тя от своя страна го постави в моята ръка с очарователна усмивка. Беше бучка захар.

Бучка захар! Падах толкова отвисоко, изведнъж се почувствувах толкова отчаян пред това унижително възнаграждение, че едва не го захвърлих в лицето ѝ. Но тъкмо навреме си припомних своите добри намерения и с усилие запазих спокойствие. Взех захарта, поклоних се и я схрусках, като придадох на лицето си възможно най-интелигентен вид.

Това беше първият ми допир със Зира. Скоро научих, че маймуната се казва Зира. Завеждаше отделението, в което бях доведен. Въпреки разочарованието, което изпитах, нейните маниери ми вдъхваха надежда и предусещах, че ще съумея да установя контакт с нея. Тя дълго разговаря с пазачите ми, изглежда, им даваше наставления по отношение на моята особа. След това продължи огледа на останалите обитатели на клетките.

Разглеждаше внимателно всеки един от новодошлите и си вземаше някакви бележки — по-кратки, отколкото за мен. Нито веднъж не се осмели да докосне някой от тях. Мисля, че ако го беше сторила, щях да ревнувам. Отново ме обзе чувството на гордост, че съм изключителна личност, която единствена заслужава специално отношение. Когато я видях да се спира пред децата и да им подхвърля бучки захар, много се ядосах; ядът ми можеше да се сравни само с яростта на Нова, която се бе озъбила на маймуната и гневно се беше тръшнала в ъгъла на клетката си с гръб към нея.

ГЛАВА XIV

Вторият ден мина както и първият. Маймуните се занимаваха с нас само когато ни донасяха храна. Това странно заведение вече съвсем ме озадачаваше, когато на следващия ден ни зададоха серия тестове, които днес ми изглеждат обидни, но тогава до известна степен ме разсейваха.

Първият от тях отначало ми се стори твърде особен. Единият пазач се приближи до мен, докато в същото време другарят му се зае с друга клетка. Моята горила държеше едната си ръка зад гърба, а в другата имаше свирка. Погледна ме, за да привлече вниманието ми, поднесе към устата си свирката, от която изтръгна низ пронизителни звуци — това в продължение на цяла минута. После извади другата си ръка и самодоволно ми показва един от онези банани, които възбуждаха апетита на хората от Сорор. Задържа плода пред мен, без да ме изпуска от поглед.

Протегнах ръка, но не можах да достигна банана, а горилата не се приближаваше. Изглеждаше разочарована, сякаш бе очаквала друга реакция. След малко се умори да чака, скри отново плода и пак започна да свири. Бях изнервен, заинтригуван от тези превземки и тъкмо щях да изгубя търпение, когато маймуната наново размаха плода далеч от мен. Все пак успях да запазя спокойствие, тъй като тя придобиваше все по-учуден вид, и направих опит да разбера какво очаква от мен. Явно държанието ми не съответстваше на нормалното. Повтори същото пет-шест пъти, след което се отчая и мина към друга клетка.

Стана ми съвсем ясно, че бях измамен, когато установих и следващият и по-следващият получаваха банана още при първия опит. Наблюдавах внимателно другата горила, която правеше същото на отсрещната редица. Беше стигнала до Нова и не пропуснах нито една от реакциите ѝ. Свири и също като другата размаха един банан. Девойката мигом се развълнува, размърда челюстите си и...

Внезапно ми просветна. При вида на това лакомство от устата на Нова, на лъчезарната Нова, бяха потекли лиги, както на куче при вида

на бучка захар. Горилата точно това очакваше, поне днес. Остави ѝ лакомството и премина към друга клетка.

Разбрах, казвам ви, и доста се възгордах от това! На времето се интересувах от биология и трудовете на Павлов нямаха тайни за мен. Тук изучавах рефлексите на хората, както Павлов ги беше изучавал при кучетата. Какъв глупак съм бил преди малко! Сега с моя разум и култура, не само схващах смисъла на този тест, но и предвиждах какви щяха да бъдат следващите. През идните дни маймуните сигурно щяха да действат по следния начин: изсвирване, последвано от показване на апетитна храна, която да предизвика слюноотделяне у обекта. След известно време само изсвирването трябваше да предизвика същия ефект. Хората, както се казва по научному, щяха да придобият условни рефлексии.

Поздравявах се за своята прозорливост, но не намирах покой, дето не я бях проявил. Понеже моята горила бе приключила обиколката си и отново минаваше покрай мен, аз как ли не се помъчих да привлека вниманието ѝ: удрях по решетките и така размахвах ръце, сочейки устата си, че тя благоволи да повтори опита. Тогава, още при първото изсвирване, преди да е размахала плода, аз започнах да отделям слюнки, яростно да отделям слюнки, бясно да отделям слюнки, да отделям слюнки аз, Юлис Меру, сякаш животът ми зависеше от това — изпитвах огромно удоволствие да доказвам своята интелигентност.

Той наистина като че ли съвсем се обърка, повика другаря си и също като предния ден дълго говори с него. Можех да следя елементарните разсъждения на тези глупаци: ето един човек, който преди малко беше напълно лишен от рефлексии, но съвсем бързо придоби условни рефлексии, нещо, което при другите изисква много време и търпение. Съжалявах ги заради слабия им интелект, който им пречеше да схванат, че само разумът може да доведе до такъв неочакван успех. Бях сигурен, че Зира би се показала досетлива.

Само че цялата ми мъдрост и прекомерно усърдие доведоха до резултат, различен от очаквания. Те се отдалечиха, без да ми дадат плода, който единият от тях изяде. Вече нямаше защо да ме възнаграждават, щом като търсената цел бе постигната.

На следващия ден дойдоха с нови принадлежности. Едната горила носеше звънец, а другата буташе пред себе си количка, върху която бе закрепен апарат, подобен на магнет. Този път, просветен относно естеството на опитите, на които се готвеха да ни подложат, още преди да си бяха послужили с инструментите, разбрах за какво искаха да ги използват.

Започнаха със съседа на Нова, грамаден здравеняк с изключително кротък поглед, който се беше приближил до решетката и се беше вкопчил в железните пръчки — сега всички правехме така при минаването на тъмничарите. Едната горила започна да размахва звънеца, който издаваше ниски звуци, а в това време другият включваше в клетката един шнур от магнета. След доста продължителен звън, вторият оператор завъртя манивелата на апарата. Човекът отскочи назад, надавайки жалостиви вопли.

Многократно прилагаха тази манипулация върху един и същи човек, като му поднасяха плод, за да го примамят да се долепи до желязото. Целта — аз я знаех — бе да накарат хората да отскачат назад, щом чуят звънеца, още преди да е протекъл ток (още един условен рефлекс), но този ден това не бе постигнато, понеже психиката на човека не беше достатъчно развита, за да установи връзка между причина и следствие.

Аз ги очаквах, подсмиввайки се вътрешно, нетърпелив да ги накарам да почувствуват разликата между инстинкт и разум. При първия звън бързо пуснах решетките и отстъпих към средата на клетката. В същото време ги гледах втренчено, върху лицето ми се появи насмешка. Горилите смръщиха вежди. Те вече въобще не се смееха на маниерите ми и за пръв път като че ли прозряха, че им се подигравам.

Все пак, изглежда, щяха да се решат да повторят опита, ако в този момент вниманието им не бе отвлечено от пристигането на нови посетители.

ГЛАВА XV

Три души вървяха по пътеката между клетките: Зира, женското шимпанзе, и две други маймуни, едната от които явно беше голям началник.

Беше орангутан — първият от този вид, който виждах на планетата Сорор. Беше по-дребен от горилите и доста прегърбен. Ръцете му бяха много дълги, така че при ходене често се опираше на дланите си, нещо което другите маймуни правеха рядко. По този начин той създаваше у мен странното впечатление, че си помага с два бастуна. Главата му, потънала между раменете, беше обрасла с дълга рижа козина, върху лицето му бе застинало изражение на дълбокомъдрен размисъл и той ми заприлича на стар, уважаван и внушителен жрец. Облеклото му, доста прашно, рязко се отличаваше от това на останалите: дълъг черен редингот, украсен с червена звезда на ревера, и панталон на бели и черни райета.

След него вървеше малко женско шимпанзе, което носеше тежка чанта. Съдейки по държанието ѝ, тя навярно му беше секретарка. Вече, мисля, не се учудвате, че непрекъснато обръщам внимание на особеностите в държанието и изражението на маймуните. Кълна се, че при вида на тази двойка всяко мислещо същество би си извадило заключението, че това е голям учен със своята скромна секретарка. Тяхното идване ми даде възможност още веднъж да установя, че при тези маймуни, изглежда, съществуваше определена йерархия. Зира засвидетелстваше явно уважение на големия началник. Щом го забелязаха, двете горили тръгнаха да го посрещнат и съвсем тихо го поздравиха. Орангутанът снизходително им махна с ръка.

Тръгнаха направо към моята клетка. Нали бях най-интересният обект от групата. Посрещнах величието с най-дружелюбната си усмивка и му заговорих с развълнуван тон.

— Скъпи орангутане — казах аз. — Толкова съм щастлив, че най-сетне се срещам със същество, от което се излъчва мъдрост и интелигентност! Сигурен съм, че ние с теб ще се разберем!

Милият старец подскочи при звука на моя глас. Дълго се почесва зад ухото, а в това време подозрителният му поглед шареше из клетката, като че ли надушваше някаква измама. Тогава Зира взе думата, отвори тетрадката си и започна да чете бележките, които беше водила във връзка с мен. Опитваше се да убеди в нещо орангутана, но той явно не се поддаваше. Надменно произнесе две-три сентенции, на няколко пъти повдигна рамене, разтърси глава, после сложи ръце на гърба си и започна да се разхожда по пътеката, като често минаваше пред моята клетка и ми хвърляше твърде недоброжелателни погледи. Останалите маймуни очакваха неговите решения в почтително мълчание.

Тяхната почтителност, изглежда, беше само привидна, тъй като издебнах един бегъл знак между двете горили, в чийто смисъл човек трудно можеше да се излъже — те се подиграваха на своя шеф. Това, прибавено към яда, който изпитвах заради отношението му към мен, ми внуши идеята да му разиграя малка сценка, която да го убеди в моя ум. Започнах да снова нагоре-надолу из клетката, имитирайки неговата походка, прегърбен, с ръце зад гърба, смръщил вежди, с вид на дълбок размисъл.

Горилите едва се въздържаха да не се разсмеят, а самата Зира не можа да остане сериозна. Колкото до секретарката, тя беше принудена да мушне муцуната си в чантата, за да прикрие своята веселост. Поздравих се заради демонстрацията си, но в следващия момент схванах, че това може да ми струва скъпо. Орангутанът много се ядоса, като забеляза моите гримаси, и произнесе сухо няколко строги думи, които моментално възстановиха реда. Тогава той спря срещу мен и започна да диктува наблюденията си на своята секретарка.

Бе изминало вече доста време, откак диктуваше, подчертавайки всяко изречение с високомерни жестове. Неговата непрозорливост започна да ми дотяга и реших да му дам още едно доказателство за моите възможности, като произнесох възможно най-добре:

— Ми Зайюс!

Бях забелязал, че всичките му подчинени се обръщаха към него с тези думи. Зайюс, това разбрах впоследствие, беше името на големеца, а „ми“ — почетна титла.

Маймуните се стъписаха. Вече съвсем не им беше до смях, още по-малко пък на Зира, която ми се стори крайно объркана, особено

когато я посочих с пръст и произнесох:

— Зира.

Бях запомнил и тази дума, която можеше да бъде само нейното име. Зайюс пък, ужасно изнервен, отново заснова по пътеката, поклащайки недоверчиво глава.

Най-сетне се успокои и заповяда да повторят в негово присъствие тестовете, които ми задаваха от вчера. Аз се подчинявах с лекота. Още при първото изсвирване започнах да отделям слюнка. При иззвъняването отскочих назад. Накара ме десет пъти да повторя този опит, като през цялото време диктуваше на секретарката си безкрайни бележки.

Накрая ме обзе вдъхновение. В момента, в който горилата размахваше звънеца, аз откачих клемата, която правеше контакт с решетката, и захвърлих шнура навън. Вече нямаше защо да пускам решетките и не помръдвах, а през това време другият пазач, без да забележи хитрината ми, безрезултатно въртеше манивелата на безобидния магнет.

Бях много горд от тази проява, която за всяко мислещо същество би трябвало да бъде неоспоримо доказателство за наличието на разум. И наистина, поведението на Зира ме убеди, че поне на нея постъпката ми бе направила необходимото впечатление. Загледа ме със странна настойчивост и бялата ѝ муцуна порозовя, което — както разбрах покъсно — при шимпанзетата беше признак на вълнение. Но нищо не бе в състояние да убеди орангутана. Когато Зира му заговори, тази дяволска маймуна отново започна да повдига рамене по твърде неприятен начин и енергично да разтърсва глава. Беше от тая категория учени, чиито методи не почиваха върху голи факти. Даде нови указания на горилите и ме подложиха на нов тест — комбинация от първите два.

Знаех го и него. Бях виждал да го прилагат върху кучета в някои лаборатории. Опитното животно трябваше да бъде обезпокоено, да се предизвика у него нервно разстройство посредством комбинирането на два рефлекса. Едната горила наду няколко пъти свирката, която обещаваше възнаграждение, а в това време другата размахваше звънеца, известяващ наказание. Спомних си заключенията на един голям биолог по повод на подобен опит: той казваше, че ако едно животно се мами по такъв начин, това може да предизвика у него

емоционален безпорядък, изключително напомнящ неврозата при човека, дори понякога — при често повтаряне на тези действия — да бъде доведено до лудост.

Успях да избягна клопката. Вслушах се внимателно, най-напред в свирката, а след това и в звънеца и седнах на еднакво разстояние помежду им, подпрял брадичка с ръка, в обичайната поза на мислител. Зира не можа да се въздържи да не изръкопляска. Зайнос извади от джоба си кърпа и попи потта от челото си.

Той се потеше, но нищо не беше в състояние да разклати тъпия му скептицизъм. Видях го ясно в изражението му след бурния спор с шимпанзето. Продиктува още няколко бележки на секретарката си, даде подробни наставления на Зира, която ги изслуша без особено задоволство, и най-накрая си отиде, след като ми хвърли един последен осъдителен поглед.

Зира каза нещо на горилите и аз бързо схванах, че им нареждаше да ме оставят на спокойствие, поне през останалата част от деня, защото те си отидоха, отнасяйки апаратурата си. След като останахме насаме, тя се върна при моята клетка и без да продума, в продължение на една дълга минута не откъсна очи от мен. След това приятелски ми протегна ръка. Аз я стиснах развълнуван, тихичко прошепвайки името ѝ. Червенината, заляла нейната муцуна, ми показва, че беше дълбоко трогната.

ГЛАВА XVI

Зайюс дойде след няколко дни и посещението му предизвика объркване на реда в залата. Но преди това трябва да разкажа как през това време се издигнах още повече в очите на маймуните.

През деня след първата проверка на орангутана върху нас се изсипа цяла лавина от тестове. Първият бе свързан с храненето. Вместо, както обикновено, да слагат яденето в клетките ни, Зорам и Занам — двете горили, чиито имена най-последно бях научил — го вдигнаха в кошници на тавана с помощта на система от макари, с каквито бяха снабдени клетките. В същото време във всяка килия поставиха по четири доста обемисти дървени куба. След това се отдръпнаха и започнаха да ни наблюдават.

Смаяното изражение на моите другари представляваше жалка картинка. Опитвах се да подскочат, но никой не можа да достигне кошницата. Някои се покатериха по решетките, чак до тавана, но колкото и да протягаха ръка, не можеха да достигнат храната, която се намиреше далеч от стената. Срамувах се от глупостта на тези хора. Трябва ли да споменавам, че аз веднага намерих решението на задачата. Достатъчно беше да се наредят четирите куба един върху друг, да се качиш върху този куп и да откачиш кошницата. Така и направих, като се преструвах на разсеян, за да прикрия гордостта си. Не беше кой знае какво, но аз единствен се показах достатъчно съобразителен. Нескритото възхищение на Зорам и Занам ми разтопи сърцето.

Започнах да се храня, без да скривам презрението си към останалите затворници, които не можеха да последват примера ми дори след като бяха видели как трябва да се действа. През този ден Нова също не можа да повтори моята хитрина, която заради нея показах много пъти. Тя поне се опита — безспорно беше една от най-интелигентните в групата. Опита се да постави два куба един върху друг, само че ги сложи накриво, уплаши се, когато паднаха, и се скри в ъгъла. Това момиче, което притежаваше изключителна пъргавина и гъвкавост, чиито движения бяха хармонични, ставаше необяснимо

несръчно подобно на всички останали, наложеше ли се да си послужи с някой предмет. Все пак след два дни ти се научи да подрежда кубовете.

Онази сутрин я съжалих и ѝ подхвърлих през решетките два от най-хубавите плодове. Зира, която в този момент влизаше, ме погали заради жеста. Извих гърба си като котка под косматата ръка за голямо огорчение на Нова, която изпадеше в ярост от тези прояви — тя моментално започна да се мята и да ръмжи.

Отличих се и в много други изпитания, но главното бе, че слушайки внимателно, успях да запомня няколко прости думи от маймунския език и да разбера смисъла им. Произнасях ги, когато Зира минаваше покрай моята клетка, а това все повече и повече я смайваше. Точно по това време Зайюс отново дойде на проверка.

И този път секретарката му вървеше след него, но сега го придружаваше и друг един орангутан — също толкова важен, — който разговаряше с него като с равен. Предположих, че става дума за колега, повикан за консултация, тъй като представлявах объркан случай. Пред моята клетка започнаха продължителен спор със Зиру, която се беше присъединила към тях. Тя говори дълго и разпалено. Знаех, че ме защитава, изтъквайки изключителната ми проникателност, която вече не можеше да бъде отречена. Единственият резултат от нейната намеса бе недоверчивата усмивка върху лицата на двамата учени.

В присъствието на госта отново ме подложиха на тестовете, с които така блестящо се бях справил. Последният се състоеше в отваряне на кутия, заключена по девет различни начина: (катинар, резе, ключ, райбер и т.н.). На Земята, мисля, Кинаман бе измислил подобен апарат за преценка на умствените способности на маймуните. Тази задача беше най-сложната и само някои бяха успели да я разрешат. Изглежда, тук правеха същото с хората. След няколко опита аз се справих с чест. Самата Зира ми подаде кутията и нейният умолителен вид ми даде да разбера горещото ѝ желание да ме види да правя блестяща демонстрация, сякаш в това изпитание бе заложена собствената ѝ репутация. Постарах се да я удовлетвори и без да се поколебая, мигом задействах и деветте механизма. Не спрях дотук. Извадих плода от кутията и галантно го подадох на маймуната. Тя го взе, изчервявайки се. След това, за да покажа всичките си знания,

произнесох няколко научени думи, посочвайки съответните предмети.

Струваше ми се невъзможно у някого да е останало каквото и да било съмнение относно истинската ми природа. Уви, аз още не познавах ограничеността на орангутаните! Те отново се усмигнаха по оня скептичен начин, който ме подлудяваше, заповядаха на Зира да мълчи и заспориха помежду си. Бяха ме слушали, като че бях папагал. Усецах, че решаваха да отдадат моите качества на някакъв инстинкт и силно развити подражателни способности. Навярно бяха възприели научната постановка, която един от нашите учени бе обобщил по следния начин: *„В никакъв случай не трябва да обясняваме едно действие като следствие от възпитаването на висока психическа способност, ако това действие може да бъде обяснено като продиктувано от някакво качества, поставено на по-ниско стъпало в психиката.“* (К. Л. Морган)

Такъв беше очевидният смисъл на техния научен език и закипах от гняв. Може би щях да избухна по някакъв начин, ако не бях уловил един поглед на Зира. Тя очевидно не бе съгласна с тях и се срамуваше, че говорят подобни неща пред мен.

Колегата на Зайюс, който навярно бе изразил някакво категорично становище относно моята личност, най-после си отиде и орангутанът се впусна в нови експерименти. Обиколи залата, като разглеждаше подробно всеки един от заловените и даваше наставления на Зира, която последователно ги записваше. Съдейки по изражението му, нас ни очакваха множество промени. Съвсем бързо проумях неговия план и схванах смисъла на явните сравнения, които правеше между някои черти по характера на дадени мъже и жени.

Не се бях излъгал. Сега горилите изпълняваха нарежданията на големия началник, които Зира им беше предала. Бяхме разпределени по двойки. Какви ли дяволски опити предсказваше подобно съешаване? Какви ли особености на човешката раса искаха да проучат тези маймуни, обзети от изследователска страст? Познанията ми от лабораториите по биология ми бяха подсказали отговора: за всеки учен, който се занимава с изследвания на инстинктите и рефлексите, сексуалният инстинкт представлява първостепенен интерес.

Това беше! Тези демони искаха да изследват върху нас, в това число и върху мен, когото прищевките на съдбата бяха захвърлили

сред това стадо, по какъв начин се сближават мъжкарите и женските, как се съвкупляват, когато са в плен, за да ги сравнят навярно с предишни наблюдения върху същите тези хора на свобода. Дали пък не искаха да правят и опити за селекция?

След като проумях намерението на маймуните, аз се почувствувах унижен, както никога дотогава, и се заклетех по-скоро да умра, отколкото да се подложам на тези позорни машинации. При все това, трябва да призная, че срамът ми намаля до голяма степен, макар че решението ми остана все така твърдо, когато видях жената, определена ми от науката за другарка. Беше Нова. Почти бях склонен да простя тъпотата и заслепението на дъртия фукльо и не изразих никакъв протест, когато Зорам и Занам ме хванаха през кръста и ме захвърлиха в краката на нимфата от потока.

ГЛАВА XVII

Няма да описвам с подробности сцените, които през следващите седмици се разиграха в клетките. Както го бях предвидил, маймуните си бяха наумили да изучават половия живот на хората по линията на познатия метод: отбелязваха и най-дребните обстоятелства, стараеха се да предизвикват сблизаване, понякога се намесваха и с копията си, за да върнат разума в главата на някой неподатлив обект.

Самият аз бях започнал да правя някои наблюдения с мисълта да поукрася репортажа, който смятах да публикувам след завръщането си на Земята, но скоро се уморих, защото така и не намерих нещо наистина интересно за отбелязване, нищо освен странния начин, по който мъжът ухажваше жената, преди да се доближи до нея. Започваха да пристъпват тържествено, точно както правят това някои птици — някакъв бавен колеблив танц, в който се пристъпваше напред, назад и встрани. Описваха концентрични кръгове, в чийто център беше жената, която се задоволяваше да се върти на едно място около себе си. С интерес присъствах на много подобни церемонии, в които главният ритуал винаги бе един и същ, а в подробностите понякога можеха да съществуват различия. Що се отнася до съвкуплението, с което завършваха тези прелюдии, отначало гледката донякъде ме смайваше, но и аз като другите затворници започнах да не им обръщам внимание. Единственият интересен елемент във всичко това беше научната сериозност, с която маймуните ги наблюдаваха, като не пропускаха да отбележат и най-малката подробност в бележника си.

Само че, когато забелязаха, че аз не се отдавам на тези лудории — бях се заклел и нищо не беше в състояние да ме подтикне към подобно нещо пред очите на всички, — горилите решиха да ме принудят и започнаха да ме бодат с копията си, мен, Юлис Меру, мен, човека, създаден по образ и подобие божие! Оказах енергична съпротива. Тези скотове нищо не можеха да разберат и не знам какво щеше да се случи с мен, ако не бе дошла Зира, на която те докладваха за моето нежелание.

Тя дълго размишлява, след което се приближи, погледна ме с красивите си, интелигентни очи и започна да ме глади по главата, говорейки ми нещо, предполагам, че следното:

— Нещастно човече — сякаш казваше тя. — Колко си странен! Никога никой не е виждал подобно държание у човека. Погледни другите около себе си. Прави това, което се иска от тебе, и ще бъдеш възнаграден.

Тя извади от джоба си бучка захар и ми я подаде. Бях отчаян. Значи и тя ме смяташе за животно, може би малко по-интелигентно от другите. Яростно разтърсих глава и отидох да легна в ъгъла на клетката, далеч от Нова, която ме гледаше с недоумение.

Работата несъмнено щеше да свърши дотук, ако в този момент не се беше появил старият Зайнос, по-надменен от всякога. Беше дошъл да види резултата от своите опити и както обикновено, най-напред се осведоми за мен. Зира бе принудена да му разкаже за моето упорство. Това много го ядоса и в продължение на една минута орангутанът се разхожда с ръце на гърба, след което с повелителен тон даде заповеди. Зорам и Занам отвориха моята клетка, отнеха ми Нова и на нейно място доведоха една зряла матрона. Този глупак Зайнос, чиято глава бе претъпкана с научни методи, бе решил да повтори опита с друг обект.

Но това не беше най-лошото и аз престанах да се замислям за тъжната си съдба, когато с разтревожен поглед проследих моята приятелка Нова. С ужас видях как я затварят в отсрещната клетка при един широкоплещест мъж, истински колос с космати гърди, който моментално пламенно затанцува в кръг около нея любопитния любовен танц, който вече описах.

Веднага щом забелязах обиколките на този скот, забравих за мъдрите си решения. Загубих разсъдък и отново започнах да се държа като обезумял. Наистина съвсем бях полудял от ярост! Аз виках, вресях като хората от Сорор. Като тях изразявах гнева си, хвърляйки се по решетките, ухапвах ги, олигавих ги, скърцах със зъби — с една дума, държах се възможно по най-животинския начин.

Но най-изненадващото в цялата работа се оказа неочакваният резултат. Като ме видя да действам по такъв начин, Зайнос се усмихна. За пръв път ми засвидетелстваше известна доброжелателност. Най-сетне бях проявил човешко държание и той бе стъпил върху познат терен. Неговата теза тържествуваше. Намираше се в такава

благоразположение, че изпълни молбата на Зира да се откаже от своите заповеди и да ми даде последна възможност. Отведоха отвратителната матрона и ми върнаха Нова, преди онова животно да я беше докоснало. Тогава маймуните се оттеглиха, но започнаха да ме дебнат от известно разстояние.

Какво още да добавя? Тези вълнения бяха прекършили съпротивителните ми сили. Усещах, че няма да понеса да видя моята нимфа в ръцете на друг мъж. Подло се примирих с победата на орангутана, който сега се смееше доволен от своето лукавство. Плахо направих една танцова стъпка.

Да, аз, най-висшето от всички създания, започнах да кръжа около моята хубавица! Аз, върхът на хилядолетна еволюция, аз, Юлис Меру, подобно на паун започнах любовен танц около прелестната Нова, пред всичките тези маймуни, които жадно ме наблюдаваха, пред един стар орангутан, който диктуваше бележки на своята секретарка, пред едно женско шимпанзе, което благосклонно се усмихваше, пред две кискаци се горили, аз, човекът, търсец извинение в изключителните космически обстоятелства, убеден в този момент, че на планетите и в небето съществуват повече неща, отколкото някога са си представяли хората-философи.

ВТОРА ЧАСТ

ГЛАВА I

Сега трябва да си призная, че със забележителна лекота се приспособих към условията на живот в клетката. От материална гледна точка живеех в пълно блаженство: денем маймуните се грижеха за мен, а през нощта споделях постелята с едно от най-красивите момичета в космоса. Толкова добре се приспособих към това положение, че престанах да усещам колко нелепо и позорно е то, и в течение на повече от месец не направих никакъв сериозен опит да го прекратя. Успях да науча само няколко нови думи от маймунския език. Не полагах повече усилия да установя контакт със Зира, така че ако в даден момент тя се беше догаждала за моя ум, сега навярно се бе оставила да бъде убедена от Зайюс и вече ме смяташе за човек от нейната планета, т.е. за животно — може би не съвсем глупаво, но във всеки случай лишено от разум.

Превъзходството ми над останалите затворници, което вече се стараех да не проявявам, за да не дразня пазачите, ме превръщаше в гордостта на заведението. Срам ме е да го призная, но това положение ме удовлетворяваше и дори ме ласкаеше. Зорам и Занам ми засвидетелстваха приятелските си чувства, показвайки, че им е приятно, когато се усмихвам, смея или произнасям разни думи. След като бяха изпробвали върху мен всички класически тестове, те се мъчеха да измислят други, по-сложни, и заедно се радвахме, когато намирах решението на задачата. Не пропускаха да ми донесат някое лакомство, което винаги разделях с Нова. Бяхме привилегирована двойка. Обзет от глупаво самодоволство, аз си мислех, че моята другарка разбира, че всичко дължи на моите способности, и част от времето прекарвах да важнича пред нея.

Все пак, след няколко седмици, почувствувах известно отвращение. Блясъкът в очите на Нова ли през тази нощ ми се беше сторил особено неизразителен? Или пък бучката захар, с която Зира ме възнаграждаваше, неочаквано ми беше загорчала? Но позорното ми

примирение ме накара да се изчервя. Какво ли би помислил за мен професор Антел, ако по някаква случайност беше жив и ме намереше в това състояние? Скоро тази мисъл стана непоносима за мен и реших да се държа като цивилизован човек.

Докато галех ръката на Зира в израз на благодарност, взех бележника и писалката ѝ. Не се побоях от нежните ѝ упреци и като седнах върху сламата, започнах да скицирам силуета на Нова. Аз съм доста добър художник и тъй като моделът ме вдъхновяваше, успях да направя прилична скица, която подадох на маймуната.

Това веднага я развълнува отново и събуди съмненията ѝ относно моята личност. Муцуната ѝ почервения и тя се втренчи в мен, леко потръпвайки. Възползувайки се от нейното объркване, аз отново авторитетно протегнах ръка към бележника ѝ, този път тя ми го подаде, без да протестира. Как по-рано не се бях възползвал от този прост начин? Съсредоточавайки спомените си от училище, начертах геометричната фигура, която илюстрира Питагоровата теорема. Не случайно избрах нея. Спомнях си, че като малък бях чел в една научнофантастична книга как един стар учен бе използвал този метод, за да установи контакт с разумни същества от друг свят. Дори по време на пътуването бях говорил за това с професор Антел и той показва положително отношение към този метод. Даже бе добавил, прекрасно си спомням, че на него дължала своята универсалност и Евклидовата геометрия, въпреки че е съвсем погрешна.

Във всеки случай рисунката ми оказа върху Зира необикновен ефект. Муцуната ѝ стана кървавочервена и тя силно възкликна. Успя да се съвземе чак когато дойдоха Зорам и Занам, озадачени от поведението ѝ. Тя реагира по начин, който ми се стори доста странен: бегло ме погледна и грижливо прибра рисунките ми. Каза нещо на горилите, които излязоха от залата, и аз разбрах, че тя ги отдалечаваше под някакъв претекст. После се обърна към мен и ми стисна ръката. Пръстите ѝ изразяваха нещо съвсем различно, отколкото преди, когато ме галеше като младо животно, показало ловкост. Накрая ми подаде бележника и писалката с умолителен вид.

Сега тя беше тази, която се стремеше да установи контакт. Благодарих на Питагор и отидох малко по-нататък в геометрията. Върху една страница от бележника начертах колкото можах по-добре елипса, парабола и хипербола с осите и директирисите им. След това

на другата страница начертах един конус. Искам да припомня, че подобно тяло, пресечено от равнина, образува една от трите криви в зависимост от ъгъла на напречния разрез. Фигурата, която направих, беше елипса, а на първия си чертеж посочих съответстващата крива на смаяната маймуна.

Зира изтръгна бележника от ръцете ми, на свой ред очерта още един конус, пресечен от равнина под различен ъгъл, и с дългия си пръст ми посочи хиперболата. Бях толкова развълнуван, че очите ми се наляха със сълзи и конвулсивно стиснах ръцете ѝ. В дъното на клетката Нова гневно изписка. Нейният инстинкт не я лъжеше за смисъла на тези излияния. С помощта на геометрията между мен и Зира се беше установила духовна връзка. Испитвах почти чувствено задоволство, а в същото време чувствах, че и майmunата бе дълбоко развълнувана.

Тя рязко изтръгна ръката си и тичешком излезе от залата. Отсъствието ѝ не продължи дълго, но през това време аз бях като замаян и не се решавах да погледна Нова, пред която се чувствах почти виновен и която се въртеше около мен с ръмжене.

Когато се върна, Зира ми подаде голям лист хартия, закрепен върху рисувадна дъска. Позамислих се и реших да нанеса решителен удар. В единия ъгъл на листа изобразих системата на Бетелгойз, каквато я бяхме видели при пристигането си: гигантско звездно тяло в центъра с четири планети около него. Отбелязах точно местонахождението на Сорор заедно с малкия ѝ спътник. Посочих я на Зира, после настойчиво насочих показалец към нея. Направи ми знак, че отлично ме разбира.

След това в друг ъгъл на листа нарисовах моята стара слънчева система с нейните главни планети. Посочих Земята, а след това — собствените си гърди.

Този път Зира се поколеба. Тя също посочи Земята, после вдигна пръст към небето. Кимнах утвърдително. Тя се беше стъписала и в нея се извършваше труден процес. Помогнах ѝ колкото можах, като съединих с пунктирна линия Земята със Сорор, а в друг мащаб изобразих нашия кораб върху траекторията. За нея това бе светъл лъч! Сега бях сигурен, че тя разбра истинската ми природа и произхода ми. Отново понечи да се доближи до мен, но в този момент в дъното на коридора се появи Зайюс, за да извърши поредната си проверка.

Маймуната ми хвърли ужасен поглед. Бързо нави листа, мушна бележника в джоба си и преди орангутанът да дойде при нас, тя умолително насочи показалец към устата си. Молеше ме да не се издам пред Зайюс. Подчиних ѝ се, без да разбирам смисъла на тази тайнственост, и понеже бях сигурен, че в нейно лице имам съюзник, отново започнах да се държа като интелигентно животно.

ГЛАВА II

От този момент благодарение на Зира познанията ми за света и езика на маймуните бързо се задълбочиха. Тя уреждаше почти всеки ден да се виждаме насаме под предлог, че ще ми задава особени тестове. Зае се с моето образование, като ме учеше на своя език, и в същото време научаваше моя с бързина, която ме смайваше. След по-малко от два месеца вече можехме да разговаряме на какви ли не теми. Малко по малко прониквах в същността на планетата Сорор и сега искам да се опитам да опиша тази странна цивилизация.

В момента, в който започнах да общувам със Зира, насочих разговора към главния обект на моето любопитство: дали маймуните са единствените мислещи същества, дали на тази планета те са венеца на сътворението?

— А ти как мислиш? — каза тя. — Маймуната, разбира се, е единственото разумно същество, само тя е надарена не само с тяло, но и с душа. Дори най-големите материалисти между нашите учени признават свръхестествената същност на маймунската душа.

Подобни изрази винаги ме караха да подскачам, без да искам.

— В такъв случай, Зира, какво представляват хората?

Тогава ние говорехме на френски, защото, както казах, тя с по-голяма лекота усвояваше моя език, отколкото аз нейния. Инстинктивно бяхме преминали на „ти“. В началото, разбира се, имахме някои затруднения. Думите „маймуна“ и „човек“ имаха различно значение за всекиго от нас, но бързо преодоляхме това неудобство. Когато тя кажеше „маймуна“, аз си превеждах: висше същество, връх на еволюцията. Когато говореше за хора, знаех, че става дума за животни, надарени с известни подражателни способности, които притежават някои анатомически прилики с маймуните, но чиято психика е в зародиш, и са лишени от съзнание.

— Едва преди век — заяви Зира с наставнически тон — ние отбелязахме значителен напредък в познанието за произхода на видовете. Някога се смяташе, че всички същества са били създадени със сегашните си отличителни белези от един всемогъщ Бог. Но цяла

плеяда велики мислители — само шимпанзета — внесоха тотални промени в нашите възгледи. Сега знаем, че вероятно всички видове имат общ произход.

— Маймуната от човека ли е произлязла?

— Отначало някои мислеха така, но не е съвсем точно. Маймуни и хора са произлезли от различни клонове, които от един момент нататък са се развивали разнопосочно: първите лека-полека са се издигнали до съзнанието, а другите са останали животни. Много орангутани продължават упорито да отричат този очевиден факт.

— Зира, ти каза... цяла плеяда велики мислители — само шимпанзета?

Предавам тези разговори точно така, както ги бяхме водили с прекъсвания, като моята жажда за знания увеличише Зири в дълги отклонения.

— Почти всички големи открития са направени от шимпанзета — потвърди тя с въодушевление.

— Съществуват ли касти между маймуните?

— Както си забелязал, има три различни раси, всяка с характерни белези: шимпанзета, горили и орангутани. Расизмът, който някога съществуваше, бе премахнат и предизвиканите от него вражди — усмирени, най-вече благодарение на енергичните кампании, водени от шимпанзетата. Днес по принцип не съществуват разлики помежду ни.

— И все пак повечето големи открития са били направени от шимпанзета — настоях аз.

— Така е.

— А горилите?

— Те са месоядни — каза тя презрително. — Едно време са били господари и много от тях са запазили властолюбието си. Обичат да организират и да ръководят. Обожават лова и живота на открито. Най-бедните се хващат на работа, изискваща физическа сила.

— А орангутаните?

Зира ме погледна за миг, след което избухна в смях:

— Те са представители на официалната наука — каза тя. — Вече го установи и ще имаш достатъчно други случаи да се увериш в това. Научават страшно много неща от книгите. Всички са наградени с

ордени. Някои минават за светила в една или друга тясна специалност, която изисква силна памет. За останалите...

Тя махна презрително с ръка. Не настоях повече, оставяйки тази тема за по-късно. Насочих разговора към по-обща въпроси. По моя молба тя ми нарисова родословното дърво на маймуната, както го бяха възстановили най-добрите специалисти. Много приличаше на схемите, които у нас представляват процеса на еволюцията. От един ствол, чиято основа се губеше в неизвестността, последователно се отделяха различни клони: растения, едноклетъчни организми, мещести, бодлокожи; по-нагоре следваха рибите, влечугите и най-накрая — млекопитаещите. Дървото продължаваше с един клас, аналогичен на нашите антропоидни. От него излизаше клонът на човека. Той бе къс, докато главният ствол продължаваше нагоре и от него произлизаха различни видове праисторически маймуни с непонятни названия, за да свърши накрая със *Simiussapiens*^[1], което представляваше крайните три върха на еволюцията: шимпанзето, горилата и орангутанът. Всичко беше съвсем ясно.

— Мозъкът на маймуната — заключи Зира — се е развил, той е сложен и организиран, докато този на човека не е претърпял никакви изменения.

— Но защо маймунският мозък се е развил точно по този начин?

Явно главна роля е изиграл езикът. Но защо маймуните са проговорили, а хората не? По тази точка учените били на различни мнения. Някои виждали в това тайнствена божествена намеса. Други поддържали становището, че разумът на маймуната се дължи главно на ловкостта на четирите ѝ крайника.

— Само с две ръце с къси и неловки пръсти — каза Зира — навярно човекът от самото начало е бил поставен в неизгодно положение, неспособен да се развива и да придобива точно познание за света. По тази причина той никога не е могъл да си послужи умело с някакво оръдие... О, възможно е да е правил жалки опити, някога... Намерени са любопитни останки. Точно сега се правят много проучвания в това направление. Ако тези въпроси те интересуват, някой ден ще те запозная с Корнелиус. Той е много по-подготвен от мен и ще може да ти обясни всичко.

— Корнелиус?

— Моят годеник — каза Зира, като се изчерви. — Много голям, истински учен.

— Шимпанзе ли е?

— Разбира се... Да — заключи тя, — аз съм на мнение, че фактът, че имаме четири ръце, е изиграл решаваща роля за нашето умствено развитие. Това ни е помогнало най-напред да се покатерим на дърветата и така да възприемем трите измерения на пространството, докато човекът, прикован на земята поради физическо несъвършенство, е затыпявал на равното. После у нас е възникнала необходимостта от оръдията, тъй като сме могли умело да си служим с тях. Започнали сме да ги използваме и така сме достигнали до мъдростта.

На Земята често бях чувал да се прибегва до противоположни аргументи, за да се обясни превъзходството на човека. При все това, след като помислих, разсъжденията на Зира не ми се сториха нито повече, нито по-малко убедителни от нашите.

Много ми се искаше да продължим този разговор, имах още хиляди въпроси, но бяхме прекъснати от Зорам и Занам, които носеха вечерята. Зира скришом ми пожела лека нощ и си отиде.

Останах в клетката насаме с Нова. Бяхме се нахранили. Горилите си отидоха, след като угасиха лампите. Оставиха да свети само една слаба крушка над вратата. Гледах Нова и размишлявах върху наученото през деня. Тя явно не обичаше Зира и тези разговори я дразнеха. Още отначало бе възнегодувала по нейния си начин и се беше опитала да ме откъсне от маймуната, като подскачаше из клетката, изтръгваше стиски слама и ги захвърляше по главата на натрапницата. Наложих се да използвам сила, за да я усмиря. След като получи няколко звучни плесници по нежния си задник, тя най-сетне се успокои. Бях извършил тази грубост почти несъзнателно и после изпитвах угризения, но тя, изглежда, не ми се сърдеше.

Бях се напрягал, за да разбере теориите за еволюцията на маймуните, и сега се чувствах потиснат. Олекна ми, когато в полумрака видях, че Нова се приближава към мен и започва по присъщия ѝ начин да иска получовешките, полуживотински милувки, чиито правила малко по малко бяхме установили — необикновени правила, за които подробностите не бяха кой знае от какво значение, съставени въз основа на компромиси и взаимни отстъпки, съобразени с

цивилизация свят и с нравите на тези странни хора, които
населяваха планетата Сорор.

[1] Разумни маймуни (лат.). *Б.пр.* ↑

ГЛАВА III

За мен това бе велик ден. Отстъпвайки пред молбите ми, Зира се съгласи да ме изведе от Института за висши биологически изследвания — така се наричаше учреждението — и да ме разходи из града.

Тя се беше решила на това след дълги колебания. Много време мина, докато окончателно я убедя в произхода си. В мое присъствие тя приемаше очевидното, но впоследствие отново я обземаха съмнения. Поставях се на нейно място. Не можеше да не бъде дълбоко шокирана от моето описание на хората и най-вече на маймуните на нашата Земя. По-късно ми призна, че дълго време ѝ е било по-лесно да ме смята за магьосник или шарлатанин, отколкото да приеме моите твърдения. Все пак с натрупването на точни данни и доказателства тя най-накрая напълно ми повярва и дори започна да крои планове за моето освобождаване, което никак не било лесно, както ми обясни още същия ден. Междувременно, рано следобед дойде да ме вземе за разходка.

Сърцето ми се разтупа при мисълта, че отново ще бъда навън. Въодушевляването ми се поохлади, когато разбрах, че ще ме води на каишка. Горилите ме изведоха от клетката, затвориха вратата под носа на Нова и ми надянаха кожен нашийник, за който беше закачена здрава верига. Зира хвана другия край и ме поведе, а в това време сърцето ми се свиваше от жалните писъци на Нова. Но когато в израз на съжаление към нея ѝ помахвах приятелски, маймуната, изглежда, прояви недоволство и безпощадно ме дръпна за нашийника. Откакто се беше убедила в моя маймунски ум, близостта ми с момичето я дразнеше и възмущаваше.

Лошото ѝ настроение я напусна, когато останахме сами в един безлюден и тъмен коридор.

— Предполагам, че земните хора не са свикнали да бъдат водени с каишка от маймуни, нали?

Уверих я, че нямаме такъв навик. Зира се извини и ми обясни, че някои питомни хора могат да бъдат разхождани свободно по улиците, без това да предизвиква скандали, но щеше да е много по-естествено,

ако бях вързан. По-нататък, ако се покажех наистина кротък, можеше да ме изведе и без нашийник.

И като позабрави истинското ми положение, което все още често ѝ се случваше, тя започна да ми дава всевъзможни съвети, които дълбоко ме засегнаха:

— Само да не ти хрумне да се зъбиш на минувачите или да одраскаш някое дете, което доверчиво идва да те погали. Не искам да ти слагам намордник, но...

Спря се и избухна в смях:

— Прощавай! Прощавай! — извика тя. — Все забравям, че имаш ум на маймуна.

Потупа ме приятелски в знак на извинение. Веселостта ѝ разсея лошото ми настроение. Обичах да чувам смеха ѝ. Неспособността на Нова да изразява по такъв начин радостта си, понякога ме караше да въздишам. Споделих веселостта на маймуната. Почти не различавах чертите ѝ в полутъмния коридор — само муцуната ѝ се белееше. За излизане беше облякла елегантен костюм и си беше сложила баретка, която скриваше ушите ѝ. За момент забравих маймунския ѝ произход и хванах ръката ѝ. Тя сметна жеста ми за естествен и не се отдръпна. Така, притиснати един до друг, направихме няколко крачки. В края на коридора, осветен от един страничен прозорец, тя бързо издърпа ръката си и ме отблъсна. Възвърнала сериозния си вид, дръпна синджира.

— Не трябва да се държиш така — каза тя малко подтисната. — Първо, аз съм сгодена, а освен това...

— Сгодена ли си?!

Едновременно забелязахме, че между тази забележка и фамилиарното ми държание нямаше връзка. Тя се овладя, изчервявайки се:

— Искам да кажа, че все още никой не трябва да подозира истинската ти природа. В твой интерес е, уверявам те.

Примирих се и покорно се оставих да бъда воден. Излязохме. Портиерът на института — грамадна горила в униформа — ни пусна да минем, поздрави Зира, а мен ме огледа любопитно. Навън аз позалитнах, зашеметен от движението и заслепен от силната светлина на Бетелгойз — повече от три месеца бях прекарал затворен. С пълни гърди вдишвах хладния въздух и същевременно се изчервявах заради

голотата си. В клетката си бях свикнал с нея, но тук се чувствах смешен и безсрамен под погледите на минувачите-маймуни, които упорито ме разглеждаха. Зира категорично бе отказала да ме облече, като твърдеше, че облечен съм щял да бъда още по-смешен и да приличам на някой от онези дресирани хора, които показват по панаирите. Тя несъмнено имаше право. Ако минувачите се обръщаха, то всъщност беше не защото бях гол, а защото бях човек — порода, която предизвикваше по улиците същото любопитство, каквото във всеки френски град би предизвикала появата на някое шимпанзе. Възрастните се засмиваха и продължаваха пътя си. Няколко деца-маймуни се струпаха около мен, възхитени от гледката. Зира бързо ме завлече до колата си, настани ме на задната седалка, седна зад волана и бавно потегли по улиците.

Градът бе столица на важна област в маймунската държава. Бях го зърнал за малко при пристигането си и сега отново трябваше да свиквам, че е населен с маймуни-пешеходци, маймуни-автомобилисти, маймуни-търговци, със забързани маймуни и униформени маймуни, надзираващи поддържането на реда. Иначе не ми направи особено впечатление. Къщите приличаха на нашите, улиците, както и у нас, бяха доста мръсни. Нямаше такова голямо движение като у нас. Най-много ме учуди начинът, по който пешеходците пресичаха. Нямаше пешеходни пътеки, а въздушни пътища от едра телена мрежа, за която те се улавяха с четирите си ръце, облечени в меки кожени ръкавици, които не им пречеха да се хващат.

Когато ме разходи достатъчно, за да добия обща представа за града, Зира спря колата си пред висока телена ограда, зад която се виждаха цветни лехи.

— Това е паркът — каза ми тя. — Ще можем малко да повървим. Бих искала да ти покажа други неща, нашите забележителни музеи например, само че това все още е невъзможно.

Уверих я, че много се радвам, дето ще мога да се разтърпя.

— Затова пък — добави тя, — тук ще бъдем на спокойствие. Има малко хора, а вече трябва да поговорим сериозно.

ГЛАВА IV

— Ти, изглежда, не си даваш сметка какви опасности те грозят при нас?

— Някои вече са ми известни, но струва ми се, че ако успея да разкрия истинската си природа, нещо, което мога да направя още сега, маймуните би трябвало да ме приемат като техен духовен брат.

— Точно тук бъркаш. Чуй ме...

Ние се разхождахме из парка. Алеите бяха почти безлюдни — срещнахме само няколко влюбени двойки, у които моето присъствие предизвикваше само бегло любопитство. Затова пък аз ги наблюдавах безочливо, твърдо решен да не изпусна нито един случай да изуча маймунските нрави.

Влюбените вървяха със ситни крачки, прегърната през кръста, а дългите им преплетени ръце образуваха нещо като гъста мрежа. Често спираха на завоя на някоя алея, за да се целуват. А понякога, след като скришом се бяха огледали наоколо, се хващаха за ниските клони на някое дърво и изчезваха нагоре. Правеха го, без да се разделят, като всеки си помагаше с един крак и една ръка и скоро се изгубваха в листака: толкова бяха ловки, че предизвикваха завистта ми.

— Слушай — каза Зира. — Твоята „лодка“ — бях ѝ обяснил най-подробно как сме стигнали до планетата — е била намерена, или поне това, което е останало след грабежа. Тя предизвиква любопитство у нашите учени. Разбраха, че не е правена при нас.

— Вие имате подобни съоръжения?

— Не чак толкова свършени. Съдейки по това, което ми каза, ние все още сме доста по-назад от вас. Все пак сме изстреляли изкуствени спътници около нашата планета, а в последния дори имаше живо същество: един човек. Наложил се да го разрушим във въздуха, защото иначе не можехме да го върнем.

— Разбирам — казах аз разсеяно. — Използвате хора и за подобни опити.

— Налага се... И така, твоята ракета е намерена.

— А нашият кораб, който от два месеца обикаля около Сорор?

— Нищо не съм чувала за това. Изглежда, нашите астрономи не са го забелязали. Само че не ме прекъсвай постоянно. Някои учени изказаха хипотезата, че съоръжението идва от друга планета и че в него е имало някой. По-далеч не могат да отидат и да си представят, че е възможно съществата да приличат на хора.

— Но това трябва да им се каже, Зира! — изкрещях аз. — Дотегна ми да живея като затворник дори и в най-хубавата клетка, дори и под твоите грижи. Защо ме криеш? Защо не кажеш истината пред всички?

Зира се спря, огледа се наоколо и постави ръка върху моята.

— Защо ли? Правя го само в твой интерес. Нали познаваш Зайюс?

— Разбира се. Точно за него исках да поговорим. И какво?

— Забеляза ли как реагира на първите ти опити за разумна изява? Знаеш ли колко пъти съм се опитвала да разбера мнението му за теб и да му внуша — о, съвсем внимателно! — че може би не си животно, въпреки че така изглеждаш?

— Видях, че често и дълго спорехте, без да постигнете съгласие.

— Упорит е като магаре и тъп като човек! — избухна Зира. — Такива са, уви, почти всички орангутани. Веднъж за винаги е постановил, че твоите способности се обясняват с високоразвит животински инстинкт и нищо не е в състояние да го накара да промени мнението си. Лошото е, че той вече е подготвил дълга дисертация върху твоя случай, в която доказва, че си *дресиран човек*, т.е. човек, обучен да извършва някои действия, без да ги разбира, вероятно по време на някое предишно пленничество.

— Тъпо животно!

— Така е. Само че той е представител на официалната наука и е силен. Той е един от най-големите авторитети в института и всичките ми доклади минават през него. Убедена съм, че ще ме обвини в научен еретизъм, ако се опитам да разкрия истината за теб, както ти искаш. Ще ме уволнят. Това не е нищо, но знаеш ли на тебе какво може да ти се случи?

— Има ли по-окаяна съдба от живота в клетка?

— Неблагодарник такъв! Знаеш ли, че трябваше да употребя всичката хитрост, на която съм способна, за да му попреча да те

прехвърли в енцефалитното отделение? Зайюс нямаше да се спре пред нищо, ако беше продължил да настояваш, че си разумно същество.

— Какво е това енцефалитно отделение? — попитах разтревожен.

— В него извършваме някои твърде деликатни операции на мозъка, като присаждане, изследване и подменяне на нервни центрове, изрязване на части или дори отстраняване на целия мозък.

— И тези опити ги правите върху хора!

— Разбира се. Човешкият мозък, както и цялата му анатомия са най-близки до нашите. За щастие природата е поставила на наше разположение животно, върху което можем да правим проучвания относно нашата физиология. Използваме човека за много други опити, с които малко по малко ще се запознаеш... Точно сега работим върху серия много важни изследвания...

— За които е необходим много човешки материал?

— Да, много. Това обяснява хайките, които правим в джунглата, за да попълваме запасите си. За съжаление ги организират горили и не успяваме да им попречим да се отдават на любимото си занимание — стрелбата с пушка. Така голям брой индивиди са загубени за науката.

— Много жалко наистина — съгласих се аз, присвивайки устни.
— Но, да се върнем към мен...

— Разбираш ли защо настоях да се пази тайна?

— Значи съм осъден да прекарам остатъка от живота си в клетка?

— Не, стига да успее това, което съм замислила. Но не трябва да се издаваш, докато не настъпи благоприятен момент, в който да бъдат приведени необорими доказателства. Ето какво предлагам: след месец ще се състои ежегодният конгрес на биолозите. Това е значително събитие. Допуска се широка публика и присъстват представители на всички големи вестници. При нас общественото мнение е по-силно от Зайюс, по-могъщо от всички орангутани, взети заедно, а дори и от горилите. Това ще бъде твоят шанс. По време на заседанията на конгреса трябва да бъдат направени разкритията около теб; ти ще бъдеш представен от Зайюс, а той, както ти казах, е подготвил обширен доклад за теб и твоя прословут инстинкт. Най-добре е тогава ти да вземеш думата, за да обясниш случая. Сензацията ще бъде такава, че Зайюс няма да може да ти попречи. Само трябва да се

изразяваш ясно пред събранието, за да убедиш публиката и журналистите така, както убеди мен.

— Ами ако Зайнос и орангутаните се заинатят?

— Горилите, принудени да се подчинят на общественото мнение, ще поставят тези глупаци на място. Все пак много от тях са малко по-малко тъпи от Зайнос, а пък и между учените има няколко шимпанзета, които по принуждение бяха приети в Академията заради изключителните им открития. Един от тях е Корнелиус, моят годеник. С него, само с него съм говорила за теб. Обеща ми да се застъпи за тебе. Разбира се, иска предварително да те види и сам да се убеди в невероятните неща, за които му разказах. Донякъде и заради това днес те доведох тук. Имам среща с него и би трябвало да дойде всеки момент.

Корнелиус ни очакваше до една леха с гигантски папрати. Беше шимпанзе с приятно държание, без съмнение по-възрастен от Зира, но твърде млад за академик. От самото начало бях удивен от дълбокия, изключително проникателен поглед.

— Как го намираш? — тихо ме попита Зира на френски.

Този въпрос ми даде да разбера, че напълно бях спечелил доверието на маймуната. Пошушнах ѝ една похвална оценка и ние се приближихме.

Годениците се прегърнаха, както правеха това влюбените в парка. Без дори да ме погледне, Корнелиус беше разперил ръце насреща ѝ. Въпреки всичко, което му Зира му бе говорила за мен, присъствието ми не означаваше за него повече, отколкото ако бях домашно животно. Самата Зира ме забрави за малко и те си размениха дълги целувки по муцуната. После тя се сепна, бързо се отдели от него и погледна настрани, засрамена.

— Ние сме сами, скъпа.

— Аз съм тук — казах с достойнство на възможно най-добрия маймунски език.

— Ох! — извика шимпанзето, като подскочи.

— Казах, че съм тук. Много ми е мъчно, че съм принуден да ви го напомням. Вашите прояви не ме дразнят, но се боя, че по-късно бихте могли да ми се сърдите.

— Дявол да го вземе! — възкликна шимпанзето-учен.

Зира се разсмя и ни запозна.

— Доктор Корнелиус от Академията — каза тя, — Юлис Меру, жител на Слънчевата система, по-точно от Земята.

— Приятно ми е да се запознаем — казах аз. — Зира ми говори за вас. Поздравявам ви, че имате толкова очарователна годеница.

И му протегнах ръка. Той отскочи назад, като че ли отпреде му беше изскочила змия.

— Значи е истина? — промълви той, като гледаше Зира с блуждаещ вид.

— Нима някога съм те лъгала, мили?

Той се съвзе. Беше човек на науката. След известно колебание стисна ръката ми.

— Как сте?

— Добре — казах аз. — Още веднъж моля за извинение, че ви бях представен в това облекло.

— Само за това мисли — каза Зира със смях. — Това му е комплекс. Не си дава сметка какво впечатление щеше да направи, ако беше облечен.

— И вие наистина идвате от... от...?

— От Земята, една планета от Слънчевата система.

До този момент той явно не се беше отнасял с особено доверие към изповедите на Зира. Бе предпочел да вярна, че всичко е някаква мистификация. Започна да ме обсипва с въпроси. Разхождахме се бавно: те вървяха пред мен подръка, а аз след тях, на края на каишката, за да не привличаме вниманието на малкото минувачи, с които се разминавахме. Моите отговори обаче предизвикваха любопитството му на учен до такава степен, че той често се спираше, пускаше годеницата си и започнахме да спорим; застанали един срещу друг, размахвахме ръце и чертаехме фигури върху пясъка на алеята. Зира не се сърдеше. Напротив, изглеждаше възхитена от впечатлението, което бях произвел.

Корнелиус, естествено, особено се интересуваше от възникването на Хомо сапиенс на Земята и ме накара сто пъти да му повторя всичко, което знаех по този въпрос. След това дълго стоя замислен. Каза ми, че моите разкрития безспорно представляват документ от капитално значение за науката въобще и в частност за

него, особено сега, когато започваше извънредно трудни изследвания за произхода на маймуните. Доколкото разбрах, за него този проблем не бе окончателно решен и той не бе съгласен с общоприетите теории. Но когато стана дума за това, той се затвори в себе си и по време на тази първа среща не изказа пред мен своите мисли докрай.

Както и да е, аз представлявах за него изключителен интерес и той би дал всичко, за да ме има в своята лаборатория. Тогава заговорихме за сегашното ми положение и за Зайюс, чиято глупост и късогледство му бяха известни. Корнелиус одобри плана на Зира. Самият той щеше да се погрижи да подготви почвата, намеквайки в присъствието на някои от колегите си, че в моя случай има нещо много загадъчно.

На тръгване без колебание ми протегна ръка, след като се беше убедил, че по алеята няма никой. След това целуна гоненицата си и се отдалечи, като многократно се обръщаше, за да се увери, че не бях халюцинация.

— Очарователно младо шимпанзе — казах аз, докато вървахме към колата.

— И много голям учен. Уверена съм, че с неговата подкрепа ще успееш да убедиш конгреса.

— Зира — прошепнах ѝ на ухото, когато бях настанен на задната седалка, — на теб ще дължа свободата и живота си.

Давах си сметка за всичко, което бе направила за мен след залавянето ми. Ако не беше тя, никога нямаше да мога да установя контакт с маймунския свят. Зайюс би могъл да ги убеди да ми извадят мозъка, само и само да докаже, че не съм мислещо същество. Благодарение на нея сега имах съюзници и можех да гледам на бъдещето малко по-оптимистично.

— Направих го от любов към науката — каза тя, изчервявайки се. — Ти си уникален случай и трябва да бъдеш запазен на всяка цена.

Сърцето ми преливаше от благодарност. Оставих се да бъде завладян от вътрешната сила на погледа ѝ, като успях да се абстрахирам от нейната физика. Поставих ръка върху дългата ѝ космата лапа. Тя трепна и в погледа ѝ усетих голям прилив на симпатия към мен. И двамата бяхме дълбоко смутени и по обратния

път не продумахме. Когато ме върна в клетката ми, аз грубо отблъснах Нова, която ме посрещна със своите детинщини.

ГЛАВА V

Зира скришом ми бе дала едно електрическо фенерче и ми носеше книги, които криех под сламата. Сега чета и говоря свободно на езика на маймуните. Всяка нощ прекарвах по няколко часа в изучаване на тяхната цивилизация. Най-напред Нова се възпротиви. Дойде да подуши една книга, оголвайки зъби, сякаш имаше пред себе си опасен противник. Но достатъчно бе да насоча срещу нея светлината, за да я видя как отстъпва в едно ъгълче, разтреперана и стенеща. Откакто притежавах този инструмент, аз бях неин пълновластен господар и вече не се нуждаех от плесници, за да я укротявам. Усещах, че тя ме смята за съмнително същество, и по много признаци разбирах, че и останалите затворници ме възприемат така. Авторитетът ми значително нарасна. И аз злоупотребявах с това. Понякога ме обземаше желание да я измъчвам без причина и насочвах към нея лъча на фенерчето. След това тя ме молеше за прошка заради моята жестокост.

Ласкаех се от мисълта, че вече съм си създал точна представа за маймунския свят.

Маймуните не са разделени на нации. Цялата планета се ръководи от министерски съвет, начело на който стои триумвират от една горила, един орангутан и едно шимпанзе. Наред с това правителство съществува и Парламент от три камари: на горилите, на орангутаните и на шимпанзетата, всяка от които защитава интересите на своята раса.

В действителност това деление на три раси е единственото, което все още е в сила при тях. По принцип всички са равноправни и могат да заемат всякакъв пост. Но в действителност, с малки изключения, всяка раса е тясно специализирана.

Още от древни времена, когато са господствали благодарение на физическата си сила, горилите са запазили стремеж към властта и все още са най-могъщата класа. Не се смесват с масите, никога няма да ги видиш сред народните демонстрации, обаче именно те ръководят отгоре повечето от големите предприятия. Общо взето, са доста

невежи, но интуитивно знаят как да използват знанията. Най много се отличават в изкуството да набелязват общи директиви и да командват другите маймуни. Когато някой инженер направи интересно откритие, например осветителна лампа или нов вид гориво, с експлоатацията на изобретението и с извличането на пълната изгода от него почти винаги се наема горила. Без да са действително умни, те са много по хитри от орангутаните. Получават от тях всичко, което поискат, като се възползват от гордостта им. Така в нашия институт, над Зайюс, който е научен ръководител, има и една горила, административен директор, която се появява съвсем рядко. В нашето отделение е идвала само веднъж. Така ме погледна, че моментално неволно се изправих и застанах мирно. Забелязах, че Зайюс се държи сервилно, а дори и Зира изглеждаше впечатлена от внушителния ѝ вид.

Горилите, които не заемат високи постове, в повечето случаи изпълняват черна работа, изискваща сила. Зорам и Занам например вършат там само груба работа и най-вече възстановяват реда, когато е необходимо.

Някои горили стават ловци. Тази работа я пазят почти само за тях. Ловят диви животни и особено хора. Вече подчертах колко много хора са необходими на маймуните за техните опити. Те заемат в живота им такова място, че аз се обърквам, разкривайки постепенно значението му. Изглежда, част от маймунското население е заето с биологични изследвания, но на тази особеност ще се върна отново. Във всеки случай, набавянето на хора изисква организирани акции. В тази промишленост, начело на която винаги стоят горили, се използват голям брой ловци, преследвачи, преносвачи, продавачи. Мисля, че тези предприятия са преуспяващи, защото хората струват скъпо.

Наред с горилите — дори бих казал под тях, макар че йерархията може да бъде оспорвана, — съществуват орангутаните и шимпанзетата. Първите, твърде малобройни, Зира ги беше определила пред мен с кратката формула: представители на официалната наука.

Това отчасти е вярно, но понякога някои от тях се отдават на политиката, изкуствата или литературата. Във всички тези дейности характерът им остава един и същ: внушителни, важни, педантични, лишени от оригиналност и критичен усет, горещи привърженици на традицията, слепи и глухи за каквато и да било новост, обожавачи клишетата и готовите формули, те образуват основата на всички

академии. Надарени със силна памет, научават наизуст много неща от книгите. След това самите те пишат книги, в които повтарят прочетеното, нещо, което им донася признание сред техните колеги-орангутани. Може би по отношение на тях съм малко повлиян от мнението на Зира и нейния годеник, които — както и всички останали шимпанзета — ги ненавиждат. Впрочем също толкова ги презират и горилите. Те се присмиват на тяхното раболепие, но ги използват за осъществяването на своите комбинации. Почти всички орангутани имат зад гърба си по една горила или съвет от горили, които им помагат да се издигнат и ги поддържат на високи постове, като се грижат да задоволяват страстта им по титли и ордени, но всичко това трае до деня, в който престанат да им носят полза. Тогава безмилостно ги уволняват и ги заместват с други маймуни от същия вид.

Остават шимпанзетата. По всичко личи, че са интелектуалците на планетата. Не от самохвалство Зира казва, че те са автори на всички големи открития. Най-много това обобщение да е малко преувеличено, тъй като все пак съществуват и изключения. Във всеки случай шимпанзетата пишат повечето интересни книги в най-различни области. Изглежда притежават силно развит търсачески дух.

Вече споменах по какъв начин орангутаните съчиняват своите произведения. Лошото е — Зира често се оплаква от това, — че така се правят всички учебници, които разпространяват груби грешки сред маймунската младеж. По нейните думи до неотдавна в уроците продължавали да твърдят, че планетата Сорор била център на света, макар че това погрешно схващане отдавна било отхвърлено от всяка средноинтелигентна маймуна. И всичко това само защото преди хиляди години на Сорор живяла една много авторитетна маймуна на име Харистас, която поддържала подобни идеи и чиито догми орангутаните оттогава повтарят. Отношението на Зайюс към мен ми стана по-ясно, откакто разбрах, че този Харистас учел, че единствено маймуните могат да имат душа. За щастие шимпанзетата имат много по-критичен ум. От няколко години насам те, изглежда, влагат необикновена страст да разгромят учението на този остарял идол.

Горилите рядко пишат книги. Ако не съдържанието, то формата им заслужава похвала. Прелиствал съм няколко, чиито заглавия помня: „В основата на изследванията — необходимост от солидна организация“, „Преимущества на социалната политика“ или да

кажем „Организация на големите хайки за хора в Зеления материк“. В тези произведения винаги има много документация, а всяка отделна глава е съставена от тесен специалист. Има диаграма, таблици, цифри, а често и хубави снимки.

Единството на Сорор, където войната и военните разходи са непознати, — там няма армия, а само полиция — ми се струваха фактори, които можеха да спомогнат за бързия напредък на маймуните във всички области. Но не е така. Макар че Сорор вероятно е малко по-стара от Земята, ясно е, че там в много отношения са по-назад от нас.

Имат електричество, промишленост, автомобили, самолети, но що се отнася до покоряването на космическото пространство, те са едва на етапа на изкуствените спътници. Мисля, че теоретичните им познания за безкрайно големите и безкрайно малките величини отстъпват на нашите. Това изоставане може би се дължи на чиста случайност — не се съмнявам, че един ден ще ни настигнат, вземайки пред вид работоспособността и изследователския ум на шимпанзетата. В действителност, изглежда, че в историята на маймуните съществува мрачен период на застой, продължил твърде дълго, по-дълго отколкото при нас и че едва неотдавна са навлезли в епохата на великите открития.

Трябва да подчертая и това, че голяма част от техните научни изследвания се правят в областта на биологията и изучаването на маймуната, за която цел използват човека. Той, впрочем, играе важна, макар и доста унижителна роля в тяхното съществуване. За щастие на планетата има голям брой хора. Четох едно изследване, което доказва, че има повече хора, отколкото маймуни. Само че броят на маймунското население нараства, докато в същото време хората намаляват и някои учени вече са разтревожени за бъдещото снабдяване на своите лаборатории.

Всичко това не изяснява тайната на подема на маймуните до върха на еволюцията. Възможно е впрочем да няма никаква тайна. Без съмнение тяхното развитие е толкова естествено, колкото и нашето. Все пак аз съм против тази идея, която ми изглежда неприемлива и сега зная, че и някои учени от Сорор също смятат, че издигането на маймуните е явление, което все още далеч не е обяснено. Корнелиус принадлежи към тази школа и смятам, че последователите му са измежду най-светлите умове. Може би незнанието откъде идват, кои са

и накъде отиват е причина да страдат от тази неизвестност? Навярно именно това чувство им вдъхва някаква френетичност в биологичните изследвания и дава такава странна насоченост на научната им дейност? С тези въпроси приключиха моите нощни размишления.

ГЛАВА VI

Зира доста често ме водеше на разходка в парка. Там понякога се срещахме с Корнелиус и заедно подготвяхме доклада, който той трябваше да произнесе пред конгреса. Денят на откриването му приближаваше и това доста ме изнервяше. Зира ме уверяваше, че всичко ще мине добре. Корнелиус бе нетърпелив да бъде признато моето положение и да ми върнат свободата, за да може основно да ме изследва... да сътрудничи с мен, поправи се той, щом забеляза моето недоволство от подобна постановка на въпроса.

Един ден, тъй като годеникът ѝ отсъстваше, Зира ми предложи да отидем в Зоологическата градина, която се намираше в съседство с парка. Много ми се искаше да присъствам на някое представление или да посетя музей, но тези развлечения все още ми бяха забранени. Единствено от книгите бях получил известна представа за изкуството на маймуните. Бях се възхищавал на репродукции на класически картини, портрети на известни маймуни, сцени от селския живот, привлекателни голи тела на женски маймуни, около които пърхаше крилато маймунче-амурче, батални сцени, датиращи от времето, когато все още е имало войни, където бяха изобразени ужасни горили, облечени в мундири, покрити с нашивки. И маймуните бяха имали своите импресионисти, а някои съвременни художници бяха достигнали до абстрактната живопис. Всичко това го бях открил в моята клетка на слабата светлина на фенерчето. Можех да присъствам, без това да изглежда неприлично, само на спектакли на открито. Зира ме беше водила на някакво спортно състезание, което напомнимаше нашия футбол, на боксов мач между две горили, който ме накара да потръпна, и на едно състезание по лека атлетика, на което пъргави шимпанзета с помощта на летвата се издигаха на изумителна височина.

Съгласих се да отида в Зоопарка. Отначало нищо не ме учуди. Животните много приличаха на земните. Имаше хищници, дебелокожи, преживни, влечуги и птици. След всичко, което бях видял

на планетата Сорор, в никакъв случай не можеше да ме смае наличието на тригърба камила и глиган с кози рога.

Удивлението ми започна в сектори на хората. Зира видимо съжеляваше, че ме е довела там, и се опита да ме убеди да не отиваме, но любопитството ми беше твърде силно и дърпах каишката, докато тя отстъпи.

В първата клетка, пред която се спряхме, имаше най-малко петдесетина човека — мъже, жени, деца, показани там за най-голяма радост на зяпачите-маймуни. Те трескаво и без ред се суетяха, подскачаха, блъскаха се, стараеха се да привлекат вниманието с всевъзможни фокуси.

Това беше истинско представление. Искаха да спечелят благосклонността на маймунчетата, които бяха наобиколили клетката и от време на време им подхвърляха плодове или парчета сладкиши, купени от една стара маймуна на входа на градината. Онзи, който най-добре успееше да се покатери по решетките, да върви на четири крака или на ръце, било възрастен или дете, получаваше възнаграждението. А попаднеше ли лакомството сред някоя група, хората веднага започваха да се хапят, да се драцят, да си скубят косите и всичко това бе съпроводено от остри крясъци на разярени животни.

Някои от по-улегналите пленници не вземаха участие в суматохата. Те стояха отстрани, близо до решетките, и щом видяха, че някое дете-маймунче бръква в кесията си, умолително протягаха ръка към него. Ако то беше малко, обикновено отстъпваше ужасено, но родителите или по-големите му приятели започваха да му се подиграват, докато то разтреперано се решише да подаде наградата в ръката на човека.

Появата на човек извън клетката предизвика известно учудване както между затворниците, така и сред присъстващите маймуни. Първите за миг престанаха да подскачат, за да ме огледат подозрително, но тъй като аз кротувах и с достойнство пренебрегнах подаянията, които маймунчетата уж ми подаваха, то и едните, и другите изгубиха интерес към мене и можех спокойно да наблюдавам всичко. Отвращаваше ме мекушавостта на тези създания и почувствувах, че се изчервявам от срам, когато за сетен път установих колко си приличаме физически.

Другите клетки предлагаха същите унижителни гледки. Вече бях готов да се оставя да бъде отведен от Зира, с препълнено от мъка сърце, когато изведнъж едва успях да се въздържа да не извикам от учудване. Там, пред мен, сред стадото, се намираше той, моят спътник, ръководителят и душата на нашата експедиция, прочутият професор Антел. И него го бяха хванали, но късметът му бе излязъл по-лош и го бяха продали на Зоологическата градина.

Просълзих се от радост, че с очите си го виждам жив, но положението, в което бе поставен този голям учен, ме накара да потръпна. Вълнението ми малко по малко премина в болезнено смайване, когато забелязах, че държанието му по нищо не се отличава от това на другите хора. Поведението му беше изумително, но аз не можех да не повярвам на себе си. Той беше от кротките, който не вземаха участие в свадите, а протягаха ръка през решетката с изражение на просяк. Видях го точно когато се готвеше да действа, и по нищо в държанието му не можеше да се отгатне истинската му природа. Една маймунка му подаде някакъв плод. Ученият го взе, седна на земята със скръстени крака и лакомо го захапа, втренчил жаден поглед в благодетеля си, сякаш в очакване на друга щедрост. Тази гледка отново ме накара да се просълзя. Тихичко обясних на Зира причината за своето смущение. Искаше ми се да се приближа и да му кажа нещо, но тя решително се възпротиви. В момента не можех нищо да направя за него, а вълнението, че отново се бяхме намерили, ни излагаше на риска да предизвикаме скандал, който можеше да навреди на общите ни интереси и да провали собствените ми планове.

— След конгреса, когато ще бъдеш признат и приет като разумно същество, ще се заемем с него — ми каза тя.

Зира беше права и аз със съжаление се оставих да ме отведе. По пътя към колата ѝ обясних кой беше професор Антел и с какво име се ползваше сред учените на Земята. Тя дълго мисли и обеща да направи всичко възможно да го измъкне от Зоопарка. Върна ме в института поуспокоен, но тази вечер отказах да изям храната, която ми донесоха горилите.

ГЛАВА VII

През седмицата преди конгреса посещенията на Зайюс зачестиха. Подлагаше ме на много нови смешни тестове; секретарката му изпълни няколко тетрадки с наблюдения и заключения, свързани с мен. Аз лицемерно се стараех да не се показвам по-умен, отколкото трябваше.

Най-после дългоочакваният миг настъпи, но при мен дойдоха едва на третия ден след започването на конгреса, тъй като най-напред маймуните водеха разпалени теоретични дебати. Зира ме държеше в течение на тяхната работа. Зайюс вече беше прочел обширен доклад, в който ме представяше като човек с удивително развити инстинкти, но в заключение изтъкваше, че съм напълно лишен от разум. Корнелиус му постави няколко коварни въпроса, за да разбере как ще обясни в такъв случай някои страни от моето поведение. Това поднови стари вражди и последната дискуссия беше доста бурна.

Учените бяха разделени на два лагера — едните отричаха възможността животните да имат душа, докато другите намираха разлика само в степените на развитие на психиката на животните и тази на маймуните. Разбира се, никой не подозираше цялата истина освен Корнелиус и Зира. При все това в доклада на Зайюс бяха описани такива удивителни постъпки, че без този глупак въобще да се досети, той обърка ако не учените с титли, то поне някои безпристрастни наблюдатели и из града плъзна слух, че е намерен някакъв съвсем необикновен човек.

Когато ме извеждаше от клетката, Зира ми пошепна на ухото:

— Ще присъстват много големи учени и представители на цялата преса. Всички са възбудени и предчувстват сензация. Това е чудесно за тебе. Кураж!

Моралната й подкрепа ми бе необходима. Чувствах се ужасно изнервен. Цяла нощ бях преговарял речта си. Знаех я наизуст и тя трябваше да убеди и най-тесногърдите, но ме преследваше ужасът, че няма да ме оставят да говоря.

Горилите ме завлякоха до един камион с решетки, където се озовах в компанията на още няколко човешки индивида, които поради някои особености също бяха удостоени с честта да бъдат представени пред научния форум. Стигнахме до грамадно здание с купол. Пазачите ни въведоха в салон, съседен на заседателната зала, в който имаше клетки. Там останахме да чакаме благоволенieto на учените. От време на време важна горила, облечена в черен мундир, отваряше една врата и извикваше някой номер. Тогава пазачите слагаха нашия номер на човека, чийто ред бе дошъл, и го отвеждаха. При всяка поява на разсилния сърцето ми се разтуптяваше. През открената врата от залата се чуваше глъчка, а понякога възклицания или аплодисменти.

Тъй като откарвах хората веднага след представянето им, накрая аз останах в салона сам с пазачите, преповтаряйки трескаво основните моменти от своята реч. Бяха ме оставили за на края като някоя звезда. Черната горила се появи още веднъж и извика моя номер. Бързо се изправих, взех от ръцете на една слисана маймуна синджира, който тя се готвеше да закачи на нашия номер, и сам си го сложих. Така, с двама телохранители от двете ми страни, с твърда стъпка влязох в заседателната зала. Още на входа се спрях, смаян и смутен.

Откакто бях дошъл на планетата Сорор, бях виждал странни зрелища. Смятах, че дотолкова съм свикнал с присъствието на маймуните и на техните прояви, че не можеха да ме учудят. И все пак пред очите ми се появи толкова своеобразно и грандиозно зрелище, че ми се зави свят, и отново се запитах дали не сънувам.

Намирах се на дъното на гигантски амфитеатър (не знам защо, това ме наведе на мисълта за деветте кръга на Дантевия ад), в който всички пейки около и над мен бяха заети от маймуни. Имаше няколко хиляди. Никога не бях виждал толкова маймуни, събрани на едно място; това множество надхвърляше и най-безумните представи на моето бедно земно въображение, броят им ме подтискаше.

Олюлях се и направих опит да се съвзема, търсейки някакъв ориентир сред тази тълпа. Пазачите ме тикаха към центъра на кръга, напомнящ циркова арена, където беше поставен подиум. Бавно се завъртах. Редовете се издигаха до тавана на височина, която ми се стори изумителна. На най-близките места седяха членове на конгреса — именити учени, облечени в раирани панталони и тъмни рединготи, всички с ордени, почти всички на почетна възраст и почти всички

орангутани. В тази група все пак различих малък брой горили и шимпанзета. Потърсих Корнелиус между тях, но не го открих.

Зад една преграда, няколко следващи реда бяха запазени за сътрудниците и помощниците на учените. На същата височина се намираще трибуната, определена за журналистите и фотографите. И накрая, още по-нагоре, зад друга една преграда, се блъскаше многобройната публика от маймуни, които ми се сториха свръхвъзбудени, ако се съди по всеобщия шепот, който съпроводи появата ми.

Опитах се също да откроя Зира, която трябваше да бъде между асистентите. Чувствувах нужда да бъда подкрепен от нейния поглед. И този път бях разочарован, не успях да откроя нито една позната маймуна сред маймунската навалица наоколо.

Отново насочих вниманието си към големците. Всички те седяха в червени фотьойли, докато на простосмъртните се полагаха само столове или пейки. На вид много приличаха на Зайюс. Свели ниско глави, с прекалено дълги, свити в лактите ръце, орангутаните от време на време драскаха някакви бележки или може би — някоя детска рисунка. За разлика от силната възбуда, която цареше по горните пейки, те ми се сториха съвсем затъпели. Създадох у мен впечатлението, че влизането ми, обявено по един високоговорител, идваше точно навреме, за да разбуди задрямалото им внимание. Съвсем добре си спомням, че наистина видях как три орангутана се стреснаха и рязко вдигнаха глава, сякаш ги бяха изтръгнали от дълбок сън.

Сега всички бяха съвсем будни. Изглежда, моето представяне беше гвоздеят на програмата и аз почувствах, че ставам прицел на хиляди чифтове маймунски очи с различно изражение — от безразлично до ентузиазизирано.

Моите пазачи ме накараха да се кача на подиума, където седеше горила с изискани обноски. Зира ми беше обяснила, че конгресите се ръководят не от учен, както е било преди, когато маймуните на науката, оставени без контрол, се впускали в безкрайни спорове, които никога не довеждали до някакво заключение, а от един организатор. Вляво от тази внушителна личност седеше секретар — шимпанзе, който водеше протокола на заседанието. Вдясно от него един след друг заставаха учените, които бяха на ред, за да изложат своята теза или да

представят нещо. В момента Зайюс заемаше това място, посрещнат от вяли ръкопляскания. Благодарение на система от високоговорители, свързани с мощни прожектори, публиката от най-горните пейки не пропускаше нищо от това, което ставаше на подиума.

Горилата-председател размаха звънеца, изчака да се установи тишина и заяви, че дава думата на знаменития Зайюс, за да представи човека, за когото вече бе осведомил събранието. Орангутанът стана, поздрави и започна речта си. През това време аз се стремях да се държа възможно най-умно. Когато за пръв път ме спомена, аз се поклоних и сложих ръка на гърдите си, което предизвика бурен смях, но звънчето бързо го потуши. Веднага схванах, че подобни смешки не бяха в моя полза, тъй като можеха да бъдат изтълкувани просто като резултат на добра дресура. Застанах кротко, изчаквайки края на доклада му.

Зайюс припомни заключенията от доклада си и обяви какви подвизи ще ме накара да извърша с принадлежностите, които бе наредил да приготвят за проклетите му опити. В заключение съобщи, че като някои птици съм можел да повтарям отделни думи и че той се надявал да успее да ме накара да покажа тези постижения пред събранието. След това се обърна към мен, взе кутията с многото заключалки и ми я подаде. Но вместо да ги отключи, аз се отдадох на други упражнения.

Моят час беше настъпил! Вдигнах ръка, лекичко подръпнах синджира, приближих се до микрофона и се обърнах към председателя:

— Многоуважаеми господин председател — започнах аз на моя най-добър маймунски език. — С най-голямо удоволствие ще отворя тази кутия; както и на драго сърце ще изпълня всички номера от програмата. Преди обаче да пристъпя към тази проста за мен задача, моля за разрешение да направя едно съобщение, което, кълна се, ще поразии научното събрание.

Всяка една от думите, които произнесох съвсем ясно, попадеше точно в целта. Резултатът оправда предварителните ми очаквания. Всички маймуни останаха по местата си като попарени, потресени, притаили дъх. Журналистите дори забравиха да си вземат бележки и нито един фотограф не прояви достатъчно присъствие на духа, за да запечата този исторически момент.

Председателят ме гледаше тъпо. Що се отнася до Зайюс, той изглеждаше вбесен.

— Господин председателю — изкрещя той, — аз протестирам...

Но тук внезапно спря, осъзнавайки колко нелепо е да спори с човек. Аз се възползвах, за да взема отново думата:

— Господин председателю, с най-дълбоко уважение настоявам решително да ми бъде дадено това благоволение. След като ви обясня, тогава, кълна се в честта си, ще се подчиня на изискванията на знаменития Зайюс.

Мъртвата тишина бе последвана от ураган. По пейките преминаваше вихрушка от безумие, която превърна маймуните в истерична маса. Чуваха се възклицания, смехове, плачове и възгласи, а от всички страни непрекъснато пращяха светкавиците, тъй като фотографите най-сетне си бяха възвърнали способността да използват крайниците си. Врявата продължи цели пет минути, по време на които председателят, който се бе посъзвел, не откъсваше поглед от мен. Най-сетне взе решение и размаха звънеца.

— А-а-аз — започна да заеква той, — не ми е съвсем ясно как да се обръщам към вас.

— Просто „господине“ — казах аз.

— Да. И така, господине, смятам, че при наличието на такъв изключителен случай, научният конгрес, който имам честта да ръководя, е длъжен да изслуша вашето изказване.

Нова вълна от аплодисменти приветства това мъдро решение. Не исках нищо друго. Изправих се в центъра на подиума, закрепих микрофона на моята височина и произнесох следната реч.

ГЛАВА VIII

— Уважаеми господин председателю,
Достойни горили,
Мъдри орангутани,
Умни шимпанзета,
О, маймуни!

Разрешете на един човек да се обърне към вас. Зная, че външността ми е странна, видът ми — отблъскващ, профилът ми — животински, миризмата ми — ужасна, цветът на кожата ми — отвратителен. Зная, че гледката на това смешно тяло е обидна за вас, но също така зная, че се обръщам към най-учените и най-мъдри маймуни, към тези, чийто ум е способен да се издигне над сетивните възприятия и да открие разумната същност на съществуването отвъд жалката материална обвивка...

Това високопарно и изпълнено със самоунижение начало ми беше наложено от Зира и Корнелиус, които знаеха, че това е начинът да бъдат поласкани орангутаните. Продължих в пълна тишина:

— Чуйте ме, о маймуни, тъй като аз говоря, и то, уверявам ви, не като машина или папагал. Мисля и говоря, и разбирам толкова добре казаното от вас, колкото и това, което изразявам самия аз. Ако ваши милости благоволят да ме разпитат в този момент, за мен ще бъде удоволствие да отговоря колкото ми е възможно по-добре на въпросите им.

Но преди това искам да открия пред вас следната изумителна истина: аз съм не само мислещо същество, не само това човешко тяло е парадоксална обвивка на душа, но аз идвам от една далечна планета, от Земята, от тази Земя, където по някаква все още необяснима прищявка на природата мъдростта и разумът са присъщи именно на хората. Моля за разрешение да уточня мястото на моя произход, не, разбира се, за уважаемите учени, които виждам около себе си, но за някои от моите слушатели, които навярно не са толкова вещи по въпросите на различните звездни системи.

Доближих се до черната дъска и с помощта на няколко схеми се постарях да изобразя Слънчевата система и нейното положение в галактиката. Изложението ми беше изслушано с благоговейно мълчание. Но след като завърших скиците си, на няколко пъти потупах ръце една в друга, за да ги отърся от тебеширения прах. Този прост жест предизвика шумен възторг сред тълпата от горните пейки. Обърнах се към публиката и продължих:

— И така, на Земята разумът се е вселил в човешката раса. Така е и аз не съм в състояние да направя нищо. Хората са еволюирали, докато маймуните — откак открих вашия свят, аз съм потресен — са останали в диво състояние. В човешкия череп мозъкът се е развил и се е превърнал в организирана материя. Хората са измислили езика, открили са огъня, използвали са оръдията на труда. Те са внесли порядъка на моята планета и са изменили облика ѝ. И най-сетне те са тези, които са създали толкова съвършена цивилизация, която по много пунктове напомня вашата, о маймуни.

На това място се постарях да дам множество примери за нашите най-значителни постижения. Описах градовете, заводите, съобщителните средства, правителствата, законите, забавленията. След това се обърнах по-специално към учените и се опитах да създам у тях представа за нашите завоевания в благородната област на науката и изкуството. Колкото повече говорех, толкова по-твърд ставаше гласът ми. Започнах да изпитвам някакво опиянение, като богаташ, който се хвали със съкровищата си.

После преминах към разказа за собствените си приключения. Обясних по какъв начин бях достигнал света на Бетелгойз и на планетата Сорор, как бях хванат, затворен в клетка, как съм се опитал да установя контакт със Зайнос и как — поради липса на находчивост несъмнено — всичките ми усилия са били напразни. Накрая споменах за проникателността на Зира, за нейната ценна помощ, за тази на доктор Корнелиус. В заключение казах:

— Ето това исках да ви кажа, о маймуни! Сега оставям на вас да решите дали след такива приключения трябва да бъда третиран като животно и да завърша дните си в клетка. Остава да добавя, че при вас съм дошъл без никакви враждебни намерения, движен единствено от изследователски дух. Откак започнах да ви разбирам, вие все повече ми харесвате и аз ви се възхищавам с цялата си душа. Ето впрочем

плана, който искам да изложа пред големите умове на тази планета. Аз безспорно мога да ви бъда полезен със земните си познания. От друга страна пък, за няколкото месеца, прекарани в клетката, аз научих повече неща, отколкото през цялото си предишно съществуване. Да обединим нашите усилия! Да установим контакт със Земята! Да тръгнем, маймуни и хора, ръка за ръка и космосът ще ни открие всички свои тайни!

Изтощен, аз замълчах сред мъртва тишина. Неволно се извърнах към масата на председателя, сграбчих оттам чаша с вода и я изпих на един дъх. Както и първия път, когато бях потрил ръце, този прост жест също оказа огромно въздействие и предизвика страхотна врява. Внезапно залата се развихри по начин, който не би могъл да бъде описан от ничие перо. Знаех, че съм спечелил аудиторията, но не бих повярвал, че на света има събрание, което би изразявало чувствата си толкова шумно. Бях крайно озадачен, но не изгубих присъствие на духа дотам, че да не забележа една от причините за тази невероятна врява: маймуните, по природа излиятелни, ръкопляскаха с четирите си ръце, когато някое представление им хареса. Сега наоколо ми вилнееше вихрушка от неудържими същества, седнали на задниците си, и тъй бясно пляскащи с четирите си крайника, че човек можеше да си помисли, че куполът ще се сгромоляса — сред всички тези крясъци преобладаваха глухите гласове на горилите. Това беше едно от последните ми ясни впечатления от това паметно заседание. Усетих, че залитам. Огледах се с безпокойство. В този момент Зайюс гневно стана от мястото си и закрачи напред-назад по подиума, с ръце на гърба, също както се разхождаше пред моята клетка. Като насън видях празното му кресло и се отпуснах в него. Преди да припадна, успях да чуя нов изблик на възторг, който приветства тази постъпка.

ГЛАВА IX

Дойдох в съзнание едва след доста време — на такова изпитание ме беше подложило това напрегнато заседание. Намирах се в някаква стая, легнал в легло. Зира и Корнелиус се грижеха за мен, а през това време униформени горили задържаха групата журналисти и любопитни, които намираха към мен.

— Чудесно! — прошепна ми Зира. — Ти спечели.

— Юлис — ми каза Корнелиус, — нас ни чакат велики дела!

Каза ми, че Големият съвет на Сорор току-що е провел извънредно заседание и е взел решение незабавно да бъде освободен.

— Неколцина бяха против, — добави той, — но общественото мнение беше на ваша страна и нямаше как да постъпят по друг начин.

Беше помолил и бе получил разрешение да ме вземе за сътрудник и сега потриваше ръце при мисълта за помощта, която щях да му окажа в неговите изследвания.

— Ще живеете тук. Надявам се, че този апартамент ще ви хареса. Намира се съвсем близо до моя, в едно от крилата на института, определено за висшия персонал.

Огледах се объркан, понеже мислех, че сънувам. Стаята бе комфортно обзаведена. За мен започваше нова ера. След като толкова бях жадувал този миг, сега внезапно усетих, че ме обзема странно чувство на носталгия. Погледът ми срещна очите на Зира и разбрах, че проницателната маймуна отгатваше моята мисъл. Тя се усмихна доста двусмислено:

— Тук, разбира се, Нова няма да бъде при теб — каза тя.

Изчервих се, повдигнах рамене и седнах. Силите ми се бяха възвърнали и бързах да се впусна в моя нов живот.

— Имаш ли достатъчно сили, за да присъстваш на едно малко събиране? — попита Зира. — Поканили сме няколко приятели, само шимпанзета, за да отпразнуваме този велик ден.

Отговорих, че това би било голямо удоволствие за мен, но че вече ми е омръзнало да се разхождам гол. Чак тогава забелязах, че съм облечен в пижама — Корнелиус ми беше заел една от своите. Но ако

все пак можех да навлека пижамата на шимпанзето, то в който и да било от костюмите му щях да бъда смешен.

— Утре ще имаш пълен гардероб. А за тази вечер ще ти ушийт подходящ костюм. Ето го и шивача.

Влизаше дребно шимпанзе, което ме поздрави извънредно учтиво. Научих, че докато съм бил в безсъзнание, най-известните шивачи си бяха оспорвали правото да ме облекат. Клиентелата на този тук, най-реномирания, се състоеше от най-прочутите столични горили.

Сръчността и бързината му ме възхитиха. За по-малко от два часа успя да ми ушие приличен костюм. Когато почувствувах, че съм облечен, изпитах приятно чувство, а Зира ме разглеждаше с широко отворени очи. Докато майсторът ми пробваше костюма, Корнелиус пусна журналистите, които обсаждаха вратата ми. В продължение на повече от час ме обсипваха с въпроси, фотографите ме обстрелваха, караха ме да описвам най-пикантни подробности за планетата Земя и за тамошния живот на хората. Аз на драго сърце давах интервюта, тъй като сам бях журналист, прекрасно разбирах каква неочаквана находка представлявам за моите колеги и знаех, че пресата може да се окаже могъща подкрепа за мен.

Бе станало късно, когато си отидоха. Щяхме да излизаме, за да отидем при приятелите на Корнелиус, но ни задържа Занам. Той, изглежда, беше в течение на последните събития, защото ме поздрави съвсем тихо. Търсеше Зира, за да ѝ каже, че в нейния отдел не всичко върви добре. Разярена от дългото ми отсъствие, Нова вдигала страхотна врява. Нервността ѝ се бе предала на всички останали затворници и никакво мушене с копие не било в състояние да ги успокои.

— Отивам там — каза Зира. — Почакайте ме.

Погледнах я умолително. Тя се поколеба, след което повдигна рамене.

— Ела, ако искаш — каза тя. — В края на краищата сега си свободен, а може би и ще успееш да я успокоиш по-добре от мен.

Влязохме заедно в залата с клетките. Щом ме забелязаха, затворниците се укротиха и след врявата настъпи напрегната тишина. Без съмнение те ме познаха въпреки дрехите и изглежда разбираха, че присъстваха на изумително събитие.

Разтреперан, тръгнах към клетката на Нова, към моята клетка. Приблжих се до нея, усмихнах ѝ се, заговорих ѝ. За момент ми се стори, както никога дотогава, че тя следи мисълта ми и ще ми отговори. Това беше невъзможно, но моето присъствие успокои както нея, така и останалите. Тя взе бучката захар, която ѝ подадох, и я схруска, докато аз се отдалечавах с натъжено сърце.

От тази вечер, която прекарахме в едно модно кабаре — Корнелиус бе решил да ме въведе отведнъж в маймунското общество, тъй като така и така трябваше да живея сред тях — съм запазил смътно и смущаващо впечатление.

Неяснотата бе причинена от алкохола, който изгълтах още с идването си и от който организмът ми вече бе отвикнал. А смущението ми се дължеше на необичайното усещане, което впоследствие щеше да ме завладява при доста други случаи. Мога да кажа само, че в съзнанието ми все повече отслабваше представата за маймунското узаобикалящите ме личности, докато в същото време все повече внимание обръщах на тяхната, длъжност или роля, отредена им в обществото. В метр д'отела например, който раболепно дойде при нас, за да ни заведе до масата ни, аз виждах само *метр д'отела*, а не горилата. Възприемах старата маймуна, напудрена без мярка, като стара *кокетка*, а когато танцувах със Зира, напълно забравях нейното положение и усещах в ръцете си само тънката ѝ талия. Оркестърът от шимпанзета вече беше само един обикновен оркестър и елегантните светски маймуни, които изказваха духовити мисли наоколо ми, се превръщаха просто в светски хора.

Няма да се разпростирам върху чувствата, които моето присъствие предизвика сред маймуните. Бях под прицела на всички погледи. Трябваше да дам автографи на множество любители, а двете горили, които Корнелиус бе имал благоразумието да доведе, положиха доста усилия, за да ме защитят от вихрушката женски маймуни на най-различна възраст, които си оспорваха честта да се чукнат или да танцуват с мен.

Вече беше доста късно. Бях полупиян, когато през съзнанието ми премина мисълта за професор Антел. Почувствувах се завладян от черни угризения. Бях готов да започна да проливам сълзи заради

собствената си подлост само като си помислих, че аз тук се забавлявам и пия с маймуните, а в това време другарят ми мръзне върху сламата в някоя клетка.

Зира ме попита защо съм се натъжил. Обясних й. Корнелиус ми каза, че се бил осведомил за професора и че той се чувствувал добре. Сега нямаше никакви пречки за неговото освобождаване. Аз твърдо заявих, че не мога да чакам нито миг повече и че искам да му занеса новината.

— В края на краищата, защо не? — съгласи се Корнелиус, след като размисли. — Нищо не може да ви се откаже в такъв ден. Хайде! Познавам директора на зоологическата градина.

Тримата излязохме от кабарето и отидохме в зоопарка. Директорът, когото събудихме, се засуети. Той вече знаеше моята история. Корнелиус му каза кой е в действителност един от хората, поставен в клетка. Директорът не можеше да повярва на ушите си, но и той не искаше нищо да ми откаже. Трябваше, разбира се, да дочакаме сутринта и да изпълним някои формалности, за да може да освободи професора, но нищо не пречеше веднага да си поговорим. Той предложи да ни придружи.

Вече се разсъмваше, когато стигнахме до клетката, където нещастният учен живееше като животно сред петдесетина мъже и жени. Те все още спяха по двойки или на групи от четирима-петима. Щом директорът светна, всички отвориха очи.

Не след дълго открих моя другар. Той лежеше на пода като другите, свит до тялото на едно, както ми се стори, доста младо момиче. Видът му ме разтрепера и се разнежих, понеже в продължение на четири месеца и аз бях подложен на същото унижение.

Бях толкова объркан, че не можех да говоря. Хората, вече будни, не проявяваха никакво учудване. Те бяха опитомени и добре дресирани; взеха да изпълняват обичайните си дяволии с надеждата да получат някаква награда. Директорът им подхвърли остатъци от сладкиши. Както и през деня, веднага започна блъсканица и караници, а в това време най-кротките заставаха на любимото си място до решетката, като протягаха умолително ръка.

Професор Антел направи като тях. Доближи се колкото можеше по-близо до директора и изпроси едно лакомство. Това недостойно държание ми причини дълбока болка, която скоро се превърна в

дълбоко безпокойство. Стоеше на три крачки от мен, гледаше ми и като че ли не ме познаваше. Погледът му, толкова жив някога, сега беше съвсем угаснал и внушаваше същата духовна нищета, както очите на другите затворници. С ужас открих израз на леко вълнение, същото, съвсем същото, каквото предизвикваше у останалите пленници присъствието на облечен човек.

Направих огромно усилие и най-сетне успях да проговоря, за да разсея този кошмар.

— Професоре — казах аз, — учителю, това съм аз, Юлис Меру. Спасени сме. Дойдох да ви го съобщя...

Замълчах озадачен. Звукът на моя глас събуди у не го същия рефлекс, както у хората от планетата Сорор. Рязко протегна врат и понечи да отстъпи.

— Професоре, професор Антел — настоявах едва ли не през сълзи аз, — това съм аз, аз, Юлис Меру, вашият спътник. Свободен съм, а след няколко часа и вас ще ви пуснат на свобода. Тези маймуни са наши приятели. Знаят кои сме и ни приемат като братя.

Не произнесе нито дума. Не прояви ни най-малко разбиране, но бързо се размърда и като някое уплашено животно отстъпи още малко.

Бях отчаян, а маймуните изглеждаха твърде заинтригувани. Корнелиус се мръщеше, както когато търсеше решението на някоя задача. Мина ми през ума, че ужасен от присъствието на маймуните, професорът може би симулираше отсъствието на съзнание. Помолих ги да се отдалечат и да ме оставят насаме с него, което те направиха на драго сърце. Когато се скриха от погледа ми, заобиколих клетката, за да се доближа до ъгъла, където ученият се беше скрил, и отново му заговорих:

— Учителю — умолявах го аз, — разбирам вашата предпазливост. Зная на какво са изложени земните хора на тази планета. Но сега сме сами, заклевам се, и вашите изпитания свършиха. Казвам ви го аз, вашият спътник, вашият ученик, вашият приятел, аз, Юлис Меру!

Той отстъпи още една крачка, като ми хвърляше бегли погледи. Целият разтреперан, аз стоях там и не знаех с каква дума да му въздействам, когато професорът полуотвори уста.

Дали най-сетне не бях успял да го убедя? Гледах го, задъхан от надежда. Но онемях от ужас пред начина, по който изрази вълнението

си. Вече казах, че беше отворил уста, само че това не беше не принудено движение на създание, което се кани да проговори. Оттам излезе гърлен звук, подобен на тези, които издават странните хора от Сорор в израз на задоволство или страх. Там, пред мен, без да помръдне устни, докато уплахата вледеняваше сърцето ми, професор Антел издаде дълъг писък.

ТРЕТА ЧАСТ

ГЛАВА I

Събудих се рано, след като бях прекарал неспокойна нощ. Повъртях се в леглото и разтърках очи, преди да се опомня, тъй като все още не бях съвсем привикнал към цивилизования живот, който водех от един месец, и всяка сутрин се будех с тревога да не би да чуя шумоленето на сламата и да усетя топлото докосване на Нова.

Най-сетне дойдох на себе си. Бях настанен в един от най-хубавите апартаменти в института. Маймуните се бяха показали великодушни. Разполагах с легло, баня, дрехи, книги, телевизор. Четях всички вестници, бях свободен, можех да излизам да се разхождам по улиците, да присъствам на всички представления. Присъствието ми на обществено място неизменно предизвикваше значителен интерес, обаче вълнението от първите дни започваше да заглъхва.

Сега Корнелиус беше главен научен ръководител на института. Зайюс бе свален — бяха го преместили на друга длъжност и му бяха дали още едно отличие — така че годеникът на Зира зае неговото място. Последва подмладяване на състава, нарасна общият брой на шимпанзетата, което веднага повиши активността във всички дейности. Зира бе станала научна секретарка на новия ръководител.

Аз пък участвах в изследванията на учения вече не като опитно животно, а като сътрудник. Впрочем Корнелиус много трудно бе успял да преодолее множеството колебания на Големия съвет и да получи това благоволение. Авторитетите явно приемаха с неохота моята природа и произхода ми.

Бързо се облякох, излязох от стаята си и тръгнах към сградата на института, където преди бях затворен и където се намиреше отделението, което Зира все още ръководеше, независимо от новите ѝ функции. Със съгласието на Корнелиус там бях започнал да провеждам изследвания върху хората.

Ето ме в залата с клетките, пред решетките като един от господарите на тази планета. Дали да си призная, че посещенията ми

са чести, по-чести, отколкото изискват проучванията ми? Понякога ми тежи, че непрекъснато съм заобиколен от маймуни, и там намирам убежище.

Сега затворниците ме познават добре и ми се подчиняват безпрекословно. Дали правят разлика между мен, Зира и пазачите, които им носят храна? Бих искал да е така, но се съмнявам. Въпреки търпението и усилията ми за един месец аз не успях да ги науча на нещо по-сложно от обикновените маймунджульци на добре дресирани животни. И все пак някаква необяснима интуиция ми подсказва, че възможностите им са по-големи.

Опитвах се да ги науча да говорят. Това е голямата ми амбиция. Разбира се, не успях. Някои от тях едва могат да повторят два-три нечленоразделни звука, но това го умеят и някои наши шимпанзета. Малко е, но аз не се отказвам. Окуражава ме непознатата досега настойчивост, с която всички се стремят да уловят погледа ми, струва ми се, че от известно време очите им са се променили и сякаш в тях се появява някакво любопитство, по-висше по своята същност, отколкото животинското недоумение.

Бавно обикалям залата, като се спирам пред всяка клетка. Говоря им, говоря им ласкаво, търпеливо. Вече са свикнали с тази необичайна проява от моя страна. Като че ли ме слушат. Продължавам няколко минути, след което се отказвам от изреченията, и многократно произнасям отделни прости думи с надеждата, че ще ми отговорят. Един от тях неумело изговаря една сричка; едва ли мога да очаквам от него повече. Бързо се уморява, изоставя тази свръхчовешка задача и се стоварва върху сламата като след изнурителен труд. Въздъхвам и преминавам към следващия. Най-сетне стигам до клетката, в която сега живее Нова, самотна и тъжна. Или поне така ми се ще да вярвам на мен, самонадеяния земен човек, и всячески се стремя да открия това чувство върху нейното прекрасно и неизразително лице. Зира не е сложила нов другар при нея, за което съм ѝ признателен.

Често мисля за Нова. Не мога да забравя часовете, прекарани с нея. Но никога повече не влязох в нейната клетка; човешкото достойнство не ми го позволи. Нали тя не е нищо повече от животно? Сега се движа във висшите научни кръгове и подобна постъпка е немислими за мен. Изчервявам се при спомена за предишната ни

близост. Откак преминах в другия лагер, не си разрешавам дори да ѝ засвидетелствам повече приятелство, отколкото на другите хора.

При все това трябва да призная, че тя е елитен екземпляр, и това ме радва. Показва по-добри резултати, отколкото другите. Щом се приближава, Нова се залепва за решетката и върху устните ѝ се появява гримаса, която може да мине за усмивка. Преди да отвори уста, тя вече се опитва да произнесе малкото срички, които е научила. В това влага видимо усърдие. Дали наистина е по-способна от другите? Или пък съприкосновението ѝ с мен е оказало благотворно влияние върху нея, направило я е по-възприемчива към моите уроци? Тази мисъл ми доставя известно удоволствие.

Произнасям името си, след това — нейното, като последователно посочвам с пръст ту единия, ту другия. Нова едва доловимо повтаря жеста. Виждам, че изведнъж изражението ѝ се променя и тя се озъбва, а в същото време чувам зад гърба си тих смях.

Това е Зира, която, без да влага злонамереност, се подиграва на моите усилия и чието присъствие винаги разярява момичето. Придружава я Корнелиус. Той проявява интерес към моите опити и често ме навестява, за да се осведоми за резултатите. Днес ме търси за друго. Изглежда доста възбуден.

— Дали ще ви се понрави да предприемем заедно едно пътешествие, Юлис?

— Пътешествие?

— И то доста дълго, почти до обратната страна на планетата. Там археолозите са открили изключително любопитни останки, които според мен представляват интерес за нас. Един орангутан ръководи разкопките и въобще не може да се разчита на него да даде правилно обяснение на находката. Силно съм заинтересован от една загадка, която може да внесе решаващи допълнения в изследванията, които съм започнал. Академията ме изпраща там в командировка и смятам, че вашето присъствие ще бъде много полезно.

Не виждам в какво бих могъл да му помогна, но приемам с радост — това е случай да видя нови места на Сорор. Той ме отвежда в своя кабинет, за да ми обясни по-подробно.

Много съм доволен от този нов обрат на нещата, който ми служи за извинение да прекъсна обиколката си, тъй като ми предстои да видя още един затворник — професор Антел. Състоянието му не се е

променило и затова не може да бъде освободен. Благодарение на мен все пак са го сложили отделно, в една доста удобна клетка. Посещенията си при него възприемам като мъчително задължение. Не се поддава на нито една от настоятелните ми молби и продължава да се държи като истинско животно.

ГЛАВА II

Заминахме след една седмица. Зира беше с нас, но няколко дни след това трябваше да се върне, за да ръководи работата в института, докато Корнелиус отсъства. Той смяташе да остане по-дълго на мястото на разкопките, ако действително се окажеха толкова интересни.

На наше разположение имахме специален самолет, доста напомнящ на нашите първи реактивни самолети, но твърде комфортен и с един малък, звуково изолиран салон, където спокойно можеше да се разговаря. Там срещнах Зира малко след тръгването. Бях щастлив от това пътуване. Вече добре се бях аклиматизирал в маймунския свят. Нито се изненадах, нито се уплаших, когато видях, че този грамаден самолет се пилотира от маймуна. Бях обзет единствено от радост пред пейзажа и внушителната гледка на изгрева на Бетелгойз. Намирахме се на височина приблизително десет хиляди метра. Въздухът беше необикновено чист и гигантската звезда се открояваше на хоризонта, както нашето слънце, гледано през бинокъл. Зира неуморно се възхищаваше.

— На Земята има ли толкова прекрасни утрини, а? — ме попита тя. — Твоето слънце красиво ли е колкото нашето?

Отговорих ѝ, че то е по-малко и не е толкова червено, но на нас ни стига. Затова пък нашата Луна е по-голяма и пръска повече бледа светлина, отколкото нощната звезда на Сорор. Бяхме радостни като ученици във ваканция и аз се шегувах с нея, както с много добра приятелка. И когато след малко Корнелиус се присъедини към нас, почти му се разсърдих, задето наруши близостта ни. Беше загрижен. Впрочем от известно време той изглеждаше нервен. Работеше извънредно много над някакви свои изследвания, което на моменти му придаваше съвсем отсъстващ вид. Винаги бе пазил в тайна предмета на своята работа и мисля, че дори Зира не беше осведомена. Знаех само, че е свързана с произхода на маймуната и че възгледите на шимпанзето-учен все повече се отдалечаваха от класическите теории. През онази сутрин Корнелиус за пръв път ми откри някои неща и

веднага разбрах защо факта, че аз бях цивилизован човек, беше толкова важен за него. Най-напред той отново поде една тема, по която бяхме спорили хиляди пъти.

— Казвали сте ми, Юлис, че маймуните на вашата Земя са истински животни, нали? Че човек се е издигнал до степен на цивилизация, равна на нашата, а в много случаи дори...? Не се страхувайте, че ще ме обидите; истинският учен не страда от честолюбие.

— ... която в много случаи дори е по-висока, по този въпрос няма две мнения. Моето присъствие тук е едно от най-сигурните доказателства. Изглежда, вие сте на прага...

— Зная, зная — прекъсна ме той уморено. — Всичко това сме го обсъждали. Ние сега проникваме в тайни, които вие сте разкрили преди няколко века... Вълнуват ме не само вашите изявления — продължи той и нервно закрачи напред-назад из малкия салон. — Отдавна ме тормози едно предположение, подкрепено от някои конкретни доказателства: че в далечното минало тук, на нашата планета, други разумни същества са разполагали с ключа за тези тайни.

Бих могъл да му отговоря, че усещането за преоткриване е смущавало и някои умове на Земята. Може би то дори е разпространено навсякъде, може би е в основата на нашата вяра в бога. Но аз гледах да не го прекъсна. Той следваше една все още смътна мисъл, която изразяваше твърде колебливо.

— Разумни същества — замислено повтори той, — които може би не са били...

Неочаквано замълча. Изглеждаше нещастен, като че ли затормозен от проникването в някаква истина, която разумът му се противеше да възприеме.

— Казвали сте ми също, че маймуните при вас притежавали силно развито чувство за подражание, нали?

— Повтарят всичко, което правим, искам да кажа — всички наши действия, които не изискват мисъл. Стигнало се е дотам, че казваме „подражавам като маймуна“.

— Зира — прошепна Корнелиус някак подтиснат, — нали и за нас е характерен известен дух на подражание?

Без да й даде възможност да възрази, той продължи разпалено:

— При нас това води началото си още от ранно детство. Цялото ни образование е на основата на подражанието.

— Орангутаните са тези...

— Те, разбира се, имат решаващо влияние, защото техните книги формират младежите. Те принуждават детето-маймуна да повтаря всички грешки на дедите си. Това обяснява мудността на нашия напредък. От десет хиляди години ние тъпчем на едно място.

Бавното развитие при маймуните заслужава известен коментар. Това явление силно ме беше впечатлило, докато изучавах тяхната история, тъй като почувствах, че твърде много се различава от бурното развитие на човешкия разум. Ние, разбира се, също сме преживели период на застой. Имали сме нашите орангутани, нашето несполучливо обучение, нашите смешни програми и това е продължило дълго.

Все пак не толкова, колкото при маймуните и най-вече не в същия стадий на еволюцията. Безпросветната ера, заради която шимпанзето се измъчваше, обхващаше почти десет хиляди години. Като се изключат последните петдесет години, през този период маймуните не бяха отбелязали никакъв значителен успех. За мен беше крайно любопитно, че техните първи легенди, първите им хроники, първите им *спомени* свидетелстваха за вече твърде напреднала цивилизация, в същност съвсем доближаваща се до днешната. Документите отпреди десет хиляди години сочеха общи познания и достижения, които биха могли да бъдат сравнявани със сегашните, докато преди това, изглежда, са живели в непрогледен мрак: никакъв признак за наличието на език или писменост. Казано накратко, създаваше се впечатление, че маймунската цивилизация изведнъж се бе появила изненадващо преди десет хиляди години и оттогава се беше запазила почти непроменена. Средноинтелигентната маймуна беше свикнала да приема този факт като естествен, без да си представя друго състояние на духа; обаче един проникателен ум като Корнелиус усещаше в него загадка, която не му даваше покой.

— Но нали има маймуни, които са истински творци — възрази Зира.

— Разбира се — съгласи се Корнелиус, — това е вярно, особено от няколко години насам. С течение на времето жестът може да се превърне във въплъщение на разума. Така и трябва да бъде; това е

естественият ход на еволюцията... Но, Зира, това, което аз упорито търся, това, което искам да разбера, е как е започнало всичко това... Днес не ми изглежда невъзможно нашата цивилизация да е възникнала въз основа на простото подражание.

— Подражание на какво, на кого?

Но Корнелиус възвърна сдържаните си обноски, наведе поглед, сякаш съжаляваше, заедно бе казал толкова много.

— Все още не мога да стигна до окончателен извод — каза той накрая. — Трябват ми доказателства. Може би ще ги намерим сред разкопките на затрупаното селище. Според сведенията то е съществувало преди много повече от десет хиляди години, в епоха, за която нищо не знаем.

ГЛАВА III

Корнелиус не ми каза нищо повече и сякаш му беше неприятно да говори за това, но аз съзирам в неговите теории нещо, което предизвиква у мен странна възбуда.

Археолозите са разкрили цяло селище, погребано под пясъците на една пустиня, от което за жалост са останали само развалини. Обаче аз съм убеден, че тези развалини крият в себе си изумителна тайна, която, кълна се, ще разгадая. Това сигурно е възможно за умеещия да наблюдава и да мисли, на което орангутанът, който ръководи разкопките, изглежда съвсем неспособен. Той посрещна Корнелиус с уважение, съответстващо на високото му положение, но с едва прикрита ненавист заради младостта и интересните идеи, които понякога изказваше.

Да изследваш камъните, които при всяко движение се раздробяват, и пясъка, който рухва под краката ти, това е кански труд. Вече месец работим по този начин. Зира отдавна си отиде, но Корнелиус упорства да продължи престоя си. И той като мен се е запалил, убеден е, че тук, сред тези останки от миналото, се намира разрешението на големите въпроси, които го терзаеха.

Той наистина притежава изумително обширни познания. Най-напред настоя сам да провери възрастта на селището. За тази цел маймуните разполагат с методи, подобни на нашите — използват задълбочени знания по химия, физика и геология. По тази точка шимпанзето постигна съгласие с представителите на официалната наука: градът е много, много стар. Възрастта му значително надхвърля десет хиляди години, т.е. представлява уникален документ, сигурно доказателство, че сегашната маймунска цивилизация не се е появила от нищото, благодарение на някакво чудо.

Имало е нещо предшестващо настоящата епоха. Какво? След този месец на напрегнати изследвания ние сме разочаровани, тъй като това праисторическо селище, както изглежда, не се отличава кой знае колко от днешните. Намерихме развалини на къщи, следи от заводи, останки, свидетелстващи, че прадедите са имали същите автомобили и

самолети като днешните маймуни. Това дава възможност произхода на разума да бъде отнесен много по-назад в миналото. Корнелиус явно не очакваше само това, аз го чувствах, не бе и това, на което аз се надявах.

Онази сутрин той отиде преди мен на мястото на разкопките, където работниците бяха разкрили една къща с дебели стени от някакъв бетон, по-добре запазен от обикновено. Вътрешността е пълна с пясък и боклуци, които бяха започнали да пресяват. До вчера не бяха открили нищо повече, отколкото в останалите участъци: части от тръбопроводи, домакински уреди, кухненски съдове. Аз още мързелувах пред палатката, която заемаме заедно с учения. От своето място виждах как орангутанът дава заповеди на ръководителя на групата — младо шимпанзе с лукав поглед. Корнелиус не го виждах. Той беше в изкопа при работниците. Често сам вършеше работата от страх да не направят някоя глупост или да им убегне някоя интересна подробност.

Ето го и него; излезе от дупката и не след дълго забелязах, че е направил изключително откритие. С две ръце държеше малък предмет, но от мястото си не можех да го различа. Безцеремонно отстрани стария орангутан, който се опитваше да го вземе, и крайно предпазливо го постави на земята. Погледна към мен и започна да маха с ръка. Когато се приближих, бях поразен от промяната в изражението му.

— Юлис, Юлис!

Никога не го бях виждал в подобно състояние. Едва можеше да говори. Работниците, които също бяха излезли от изкопа, заобиколиха находката и ми пречеха да я видя. Сочеха я един на друг и изглежда, че това просто ги забавляваше. Някои искрено се смееха. Почти всички те бяха снажни горили. Корнелиус ги държеше на разстояние.

— Юлис!

— Какво се е случило?

На свой ред видях поставения на земята предмет, а в това време той прошепна с глух глас:

— Кукла, Юлис, кукла!

Това беше кукла, обикновена порцеланова кукла. Някакво чудо я бе запазило почти непокътната, с остатъци от коса и очи, върху които бяха останали цветни люспици. Тази гледка бе толкова обикновена за мен, че отначало не проумях вълнението на Корнелиус. Необходими

ми бяха няколко мига, за да осъзная... Успях! Осъзнах чудото и то веднага ме смая. Тази кукла беше човек, представляваше момиченце, земно момиченце. Но аз не се оставих в ръцете на измамните илюзии. Преди да се крещи от удивление, трябваше да бъдат огледани всички възможни банални причини. Учен като Корнелиус сигурно го бе направил. Да видим: сред куклите на децата-маймуни има някои малко наистина, но все пак се срещат — с форма на животни и дори на хора. Само нейното присъствие не би могло да развълнува така шимпанзето... И още: играчките на малките маймуни не са порцеланови и преди всичко, общо взето, те не са облечени или поне никога не са облечени като разумни същества. А дрехите на тази кукла, казвам ви, бяха същите, както на нашите кукли — съвсем ясно се виждаха остатъци от роклята, елечето, фустата и гащите. Беше облечена така, както някое момиченце от Земята би издокарало своята любима кукла, така грижливо, както някоя малка маймуна от Сорор би облякла своята кукла-маймуна, но никога, никога не би наконтила толкова грижливо никоя фигура на животно или пък на човек. Разбрах, все по-добре разбирах вълнението на моя проникателен приятел-шимпанзе.

И това не беше всичко. Тази кукла имаше и още една особеност, още нещо странно, което разсмя всички работници и дори важния ръководител на разкопките. Куклата говореше. Говореше като нашите кукли. Корнелиус случайно бе натиснал механизма, който не се бе повредил, и тя проговори. Разбира се, не държа реч! Произнесе само една дума, обикновена двусрична дума: па-па. Па-па, повтори куклата, когато Корнелиус я взе отново и я завъртя във всички посоки в ловките си ръце. Думата звучеше еднакво на френски и на маймунски език, може би и на доста други езици в този загадъчен свят, а и значението ѝ бе едно и също. Па-па, каза още веднъж малката кукла-човек, и явно поради тази причина муцуната на моя учен другар почервения; това дотам ме обърка, че трябваше да направя усилия, за да не изкрещя, докато той ме дръпна настрана, със скъпоценната находка в ръце.

— Глупак на глупаците! — измърмори той след дълго мълчание.

Знаех кого имаше пред вид и споделих възмуцението му. Стариият орангутан бе видял само играчка за момиченцето-маймуна, която някой майстор-чудак, живял в далечното минало, бе дарил със слово. Безсмислено бе да му се предлага друго обяснение. Корнелиус

дори не направи опит. Това, което естествено му дойде на ум, му изглеждаше до такава степен смущаващо, че го запази за себе си. Дори на мен не каза нито дума, но добре знаеше, че съм го отгатнал.

През останалата част от деня остана замислен и безмълвен. Имах впечатлението, че сега се страхуваше да продължи изследванията си и се разкайваше за полупризнанията, които бе правил. След като се поуспокои, започна да страда, че съм станал свидетел на неговото откритие.

На следващия ден вече имах доказателство, че той съжалява, че ме е довел тук. След като бе прекарал нощта в размисъл, той ме уведоми, избягвайки погледа ми, че е решил да ме изпрати обратно в института, където бих могъл да се занимавам с по-важни изследвания, отколкото в тези развалини. Билетът ми за самолет бил запазен. Щях да отпътувам след двадесет и четири часа.

ГЛАВА IV

Да предположим, казвах си аз, че някога хората са господствали на тази планета. Да предположим, че човешка цивилизация, подобна на нашата, е разцъфнала на Сорор преди повече от десет хиляди години...

Сега това вече съвсем не бе безумна хипотеза, дори напротив. Щом я формулирах, веднага усетих възбудата, която предизвика намирането на единствения верен път сред лабиринта от пътеки. Знаех, че в тази посока ще намеря разрешението на вълнуващата тайна на маймуните. Разбирах, че несъзнателно винаги бях търсил някакво разрешение от този род.

Намирах се в самолета, който ме отвеждаше към столицата; придружаваше ме един секретар на Корнелиус, не особено приказливо шимпанзе. Не изпитвах нужда да разговарям с него. Самолетът винаги ме е предразполагал към размисъл. Нямаше да ми се отдаде неподходящ случай, за да сложа в ред мислите си.

... Да предположим впрочем, че в далечното минало на планетата Сорор е съществувала цивилизация, подобна на нашата. Възможно ли бе същества, лишени от разум, да са я продължили просто посредством подражание? Отговорът на този въпрос ми се стори рискован, но колкото повече го обмислях, толкова повече ставаха аргументите, които малко по малко премахваха безразсъдния характер на подобна постановка. Спомням си, че на Земята бе доста разпространена идеята, че един ден съвършени машини ще могат да останат след нас. Тя бе разпространена не само сред поетите и писателите, но във всички слоеве на обществото. Навярно защото бе толкова популярна, родена спонтанно във въображението на народа, тя дразнеше интелектуалците. Може би пък именно заради това в нея се съдържаше част от истината — машините винаги ще си останат машини, и най-съвършеният робот винаги ще бъде робот. Но ако става дума за живи същества, които притежават зачатъци от разум като маймуните? И точно тези маймуни притежават развита способност за подражание...

Затворих очи. Оставих се да ме люлее шумът на моторите. Изпитвах нужда да споря сам със себе си, за да докажа своето схващане.

Какво характеризира една цивилизация? Дали необикновеният гений? Едва ли, по-скоро — ежедневният живот... Хм! Да оставим разума настрана. Да допуснем, че най-напред са били изкуствата и на първо място литературата. Дали тя наистина е извън възможностите на нашите човекоподобни маймуни, ако, разбира се, допуснем, че те притежават способността да свързват думи? От какво се състои нашата литература? От шедьоври ли? Не, разбира се. Обаче след написването на оригинална книга — за един век такива са само една-две — писателите ѝ подражават или, иначе казано, преписват я; така че са издадени стотици хиляди произведения на една и съща тема с известна разлика в заглавията и с промяна в комбинацията на изреченията. Маймуните, със своята подражателска същност, би трябвало да умеят да правят това, при условие, че могат да използват езика.

С други думи, единственото сериозно възражение остава езикът. Но внимание! Не е необходимо маймуните да разбират това, което преписват, за да съставят от една книга други сто хиляди. Това очевидно не им е нужно повече, отколкото на нас. И на тях им е достатъчно да могат да повтарят изреченията, които са разбрали. Всичко останало от литературния процес е гола техника. В това се състои и цялата стойност на мнението, което поддържат някои учени-биолози — в анатомията на маймуните не съществува никаква пречка, за да могат те да говорят, нищо освен волята. Много лесно може да се приеме, че един ден у тях може да възникне желание в резултат на внезапна мутация. Така че продължението на литература, каквато е нашата, от говорещите маймуни по никакъв начин не засяга взаимното разбиране. Впоследствие може би някои маймуни-писатели са се изкачили малко по-нагоре по стълбицата на разума. Както казва моят приятел Корнелиус, разумът се е въплътил в жеста — в случая това е механизъмът на говорене — и в новия маймунски свят са могли да се появят някои оригинални идеи, равномерно, както при нас.

Следвайки смело тези мисли, бързо стигнах до убеждението, че добре дресирани животни спокойно биха могли да създадат картините и скулптурите, на които се бях възхищавал в столичните музеи, и

въобще да станат специалисти във всички области на човешкото изкуство, включително и в киното.

Тъй като най-напред бях обмислил най-висшите форми на разумна дейност, сега ми беше съвсем лесно да приложа моята теория към други прояви. Нашата промишленост не можа да устои дълго на моя анализ. Стана ми ясно, че за своето продължително поддържане тя не се нуждае от никаква рационална инициатива. В основата ѝ стояха действия, състоящи се от точно определени движения, които маймуните лесно можеха да извършват; на по-високо ниво бе трудът на служещите, които правеха едни и същи отчети и при дадени обстоятелства произнасяха определени думи. Всичко това беше въпрос на условни рефлексии. Що се отнася до най-важните ръководни органи, маймунското подражание беше дори по-лесно приемливо. За да управляват по нашата система, горилите трябваше само да научат няколко пози и понякога да произнасят скучни речи, скалпени по един образец.

По този начин успях да погледна под нов ъгъл на различните земни дейности и да си ги представя, извършвани от маймуните. Отдадох се с известно задоволство на тази игра, която вече не ми струваше никакво умствено напрежение. Видях множество политически събрания, на които бях присъствал като журналист. Още веднъж си припомних шаблонните доклади, произнесени от някои личности, които бях интервюирал. С особена сила преживях отново един нашумял съдебен процес, който бях следил преди няколко години.

Защитникът беше един от най-видните адвокати. Защо ли сега ми се явяваше в образа на горда горила, както впрочем и главният адвокат — също известна личност? Защо възприемах нападателните им жестове и намеси като условни рефлексии, резултат на сполучлива дресура? Защо бърках председателя на съда с важен орангутан, който декламира наизустени фрази, с които инстинктивно реагира на еди-коя си дума на някой свидетел или на еди-какъв си шепот на тълпата?

Така прекарах края на пътуването, зает с показателни съпоставки. Когато стигнах до финансовия и деловия свят, в съзнанието ми изникна едно съвсем маймунско представление —

пресен спомен от планетата Сорор. Става дума за борсата, където един приятел на Корнелиус настоя да ме заведе, защото това беше една от забележителностите на столицата. Ето че картината, която бях видял, със странна яснота се възстановяваше в съзнанието ми през последните минути на завръщането.

Борсата представлява грамадно здание. Още преди да влезе, човек се потапяше в необикновената атмосфера, създадена от плътния и неразбираем шепот, който по-отблизо се усилваше, докато се превърне в оглушителна врява. Влязохме и моментално се оказахме в центъра на суматохата. Притиснах се до една колона. Бях свикнал с маймуните поотделно, но многочислените тълпи продължаваха да ме смайват. Така беше и в този случай и зрелището ми се стори още по-неправдоподобно, отколкото събранието на учените по време на прословутия конгрес. Представете си една огромна във всичките ѝ измерения зала, пълна, претъпкана с маймуни, които крещат, ръкомахат, тичат без никакъв ред, маймуни, обзети от истерия, маймуни, които се разминаваха и се блъскаха не само по пода, но това гъмжило се катереше чак до тавана, разположен на главозамайваща височина. Защото навсякъде имаше стълби, трапеци, възета, посредством които непрекъснато се придвижваха. Така че маймуните изпълваха целия обем на залата, която напомняше гигантска клетка, предназначена за показ на невероятни номера на четириръки.

Маймуните буквално летяха из това затворено пространство и в момента, в който мислех, че вече ще паднат, те винаги успяваха да се уловят за нещо. И всичко това сред адска врява от възклицания, въпроси, отговори, викове и дори звуци, които нямаха нищо общо с никой цивилизован език. Там имаше маймуни, които лаеха, точно така, те лаеха без никаква видима причина и се мятаха от единия до другия ъгъл на залата, вързани за дълго въже.

— Виждали ли сте някога нещо подобно? — ме попита гордо приятелят на Корнелиус.

Охотно признах, че не съм. Наложих ми се да си припомня всичко, което знаех за маймуните, за да съумея да погледна на тях като на разумни създания. Никое мислещо същество, попаднало в този цирк, не би могло да избегне извода, че присъства на някакво забавление на луди или бесни животни. Тук всички си приличаха и в очите им не се четеше дори искрица разум. Не можех да ги различа

един от друг. Облечени по един и същи начин, всички носеха маската на лудостта.

Това, което най-много ме смущаваше в сегашното ми видение, бе, че по силата на обратната връзка, участниците в подобна сцена на земята приемаха в съзнанието ми образ на горила или орангутан, а в тази обезумяла тълпа маймуните имаха човешки вид. Те крещяха, лаеха и се пускаха по въжетата, за да стигнат по-бързо до целта си. В пламналия ми мозък изникваха все нови и нови сцени. Помня, че след дълги наблюдения успях да различа няколко подробности, доказващи, че тази суматоха все пак има известно отношение към някаква цивилизована организация. От време на време сред животинските писъци се чуваше по някоя ясно изречена дума. Кацнала на главозамайваща височина на върха на едно скеле, някаква горила непрекъснато ръкомахаше истерично и сграбчваше със силния си крак парче тебешир, за да напише цифра, която навярно имаше някакво значение. Тази горила също ми приличаше на човек.

Удаде ми се да се избавя от тези халюцинации чак когато се върнах към моята теория за произхода на маймунската цивилизация, за чиято вярност намерих нови доказателства в спомените си за финансовия свят.

Самолетът кацаше. Завръщах се в столицата. Зира беше дошла да ме посрещне на аерогарата. Отдалеч забелязах студентската ѝ шапка, килната над ухото, и изпитах голяма радост. Когато след митническите формалности се приближих до нея, едва се въздържах да не я прегърна.

ГЛАВА V

След завръщането си прекарах цял месец на легло, защото навярно се бях заразил от нещо на мястото на разкопките. Болестта ми бе съпроводена от силна треска, както при малария. Не ме болеше нищо, но мозъкът ми гореше; из главата ми непрекъснато се въртяха подробности от ужасната истина, в която бях надникнал. Вече не се съмнявах, че преди маймунската ера на планетата Сорор е съществувала човешка цивилизация, и това убеждение неизвестно защо ме опияняваше.

Все пак, като се замисля, не зная дали трябва да се гордея с откритието си, или да изпитвам дълбоко унижение. Честолюбието ми установява със задоволство, че маймуните нищо не са измислили, че те са били обикновени подражатели. А пък унижението ми се дължи на факта, че те с такава лекота са успели да погълнат една човешка цивилизация.

Как ли е могло да се случи това? В бълнуването си аз все се въртя около този въпрос. Ние, разбира се, отдавна знаем, че цивилизацията не са безсмъртни, но безследното изчезване на човешката цивилизация на Сорор ме подтиска. Някакъв ужасен сблъсък? Катаклизъм? Или бавна деградация на едните за сметка на постепенното развитие на другите? Склонен съм да приема последната хипотеза, още повече че в сегашното положение и в начина на живот на маймуните откривам крайно показателни признаци в подкрепа на тази еволюция.

Например голямото значение, което отдават на изследванията в областта на биологията. И така, вече ми е ясно! В древността, изглежда, много маймуни са служили на хората за опитни животни, което продължава и досега в нашите лаборатории. И точно те са били първите, поели щафетата, те са били пионери на революцията. Вероятно тогава са започнали да подражават на своите господари, имитирайки жестовете и постъпките им. А тези господари са били изследователи, учени-биолози, лекари, санитарии и пазачи. Оттук и

тяхното особено пристрастие към изследвания в определени области, запазило се и до днес.

Но какво е станало с хората през това време?!

Стига съм мислил за маймуните! Вече два месеца откак не съм виждал моите другари по клетка, моите човешки братя. Днес се чувствам по-добре. Вече нямам температура. Вчера казах на Зира — докато бях болен, тя се грижеше за мен като сестра, — казах й, че смятам да възобновя работата си в нейното отделение. Това сякаш не я очарова, но тя не възрази. Време е да отида да ги навестя.

Ето ме отново в залата с клетките. Странно вълнение ме обзема още на прага. Сега виждам тези създания в нова светлина. Преди да се реша да вляза, аз тъжно се питах дали ще ме познаят след дългото ми отсъствие. Но те ме познаха! Всички погледи се заковаха върху мен както преди и дори с известна почителност. Може би това е само игра на въображението ми, но сега откривам някакъв нов нюанс в погледите им — гледат ме по-различно отколкото своите пазачи-маймуни. Този нов оттенък не може да бъде описан, но ми се струва, че в очите им откривам искрици любопитство, необикновено вълнение, сенки на отдавнашни спомени, които се стремят да изплуват над животинското, и може би... слаб проблясък на надежда.

Убеден съм, че от известно време и аз самият несъзнателно подхранвам същата тази надежда. Не е ли това причината за моето трескаво вълнение? Не съм ли аз, аз, Юлис Меру, човекът, захвърлен от съдбата на тази планета, комуто е съдено да стане оръдие за възраждането на човешкия род?

Ето най-сетне и обяснението на смътната мисъл, която ме терзае от месец насам. Добрият бог не си играе на зарове, както казваше един физик. В космоса няма случайности. Пътешествието ми към света на Бетелгойз е било предрешено от някакъв висш разум. Сега от мен зависеше да се покажа достоен за този избор и да стана новия Спасител на това човечество, изпаднало в немилост.

Както преди, бавно обхождам залата. Правя усилие да не се втурна към клетката на Нова. Избраникът на съдбата няма право да има любимци. Обръщам се към всеки един от поверените ми обекти...

Те и днес няма да проговорят, но аз се утешавам — целият живот е пред мен, за да осъществя мисията си.

Приближавам се към бившата си клетка с добре пресметнато равнодушие. Поглеждам изпод око, но не виждам между решетките протегнатата ръка на Нова, не чувам радостния вик, с който тя бе свикнала да ме посреща. Обзема ме мрачно предчувствие. Не мога да се въздържа. Втурвам се. Клетката е празна.

Със заповеднически тон извиквам един от пазачите, при което всички затворници се стресват. Идва Занам. Не му се нрави особено да се подчинява на заповедите ми, но Зира му беше наредила да бъде в услуга на моята личност.

— Къде е Нова?

Той мрачно ми отвръща, че не знае нищо. Един ден я отвели, без да му дадат обяснения. Напразно настоявам. Най-сетне за щастие се появява Зира, която идва да направи обичайния преглед. Вижда ме пред празната клетка и отгатва причината за вълнението ми. Изглежда смутена и първа подхваща разговор на друга тема:

— Корнелиус току-що се върна. Би искал да те види.

Плюя на Корнелиус и на всички шимпанзета, горили и прочие чудовища, населяващи небето или ада. Посочвам клетката:

— Къде е Нова?

— Болна е — ми отговаря маймуната. — Поставиха я в специално отделение.

Прави ми знак и ме извежда навън, далеч от пазача.

— Директорът ме накара да обещаая, че ще пазя тайна. Но мисля, че все пак ти трябва да знаеш.

— Болна ли е?

— Нищо страшно. Но само по себе си събитието е достатъчно важно, че да обезпокои нашите власти. Нова е трудна.

— Тя е...

— Искам да кажа бременна — подхваща отново маймуната, като ме наблюдава с любопитство.

ГЛАВА VI

Стоях изумен, без да мога все още да осъзная всички последствия от това събитие. Отначало бях затрупан от множество глупави подробности и най-вече ме тревожеше въпросът: защо не са ме уведомили? Зира не ми остави време да изразя възмущението си.

— Забелязах го преди два месеца, когато се върнах от пътуването. Горилите нищо не бяха разбрали. Обадох се на Корнелиус, който проведе дълъг разговор с директора. Те бяха единодушни що се отнася до това, че е за предпочитане всичко да бъде запазено в тайна. Никой освен тях двамата и аз не е в течение. Тя е в самостоятелна клетка и аз лично се занимавам с нея.

Това, че не ми бе казал, го възприех като предателство от страна на Корнелиус и виждах съвсем ясно, че Зира е притеснена. Струваше ми се, че зад гърба ми се плете нещо нечисто.

— Успокой се. С нея се отнасят добре, нищо не ѝ липсва. Аз следя как се грижат за нея. Никога бременност на жена не е била обект на толкова предпазни мерки.

Под насмешливия ѝ поглед аз сведох очи като някой провинил се ученик. Зира се стараеше да говори иронично, но чувствах, че е развълнувана. Аз, разбира се, знаех, че физическата ми близост с Нова ѝ бе станала неприятна от момента, в който се бе досетила за истинската ми природа, обаче сега в погледа ѝ имаше нещо различно от яд. Тревожеше я привързаността ѝ към мен. Тази тайнственост около Нова не предвещаваше нищо добро. Мислех си, че Зира не ми казва цялата истина, че Големият съвет също бе в течение на нещата и че вече са се състояли съвещания на високо равнище.

— Кога трябва да роди?

— След три-четири месеца.

В този момент внезапно осъзнах цялата трагикомичност на ситуацията. Щях да стана баща в системата на Бетелгойз. Щях да имам дете на планетата Сорор от жена, която непреодолимо ме привличаше физически и понякога изпитвах към нея съжаление, но която имаше животински мозък. Нито едно същество от вселената не бе изпадало в

подобно положение. Искаше ми се едновременно да плача и да се смея.

— Зира, трябва да я видя!

На муцуната ѝ се изписа досада.

— Знаех, че ще го поискаш. Говорила съм с Корнелиус и мисля, че ще се съгласи. Чакам те в неговия кабинет.

— Корнелиус е предател!

— Нямах право да говориш така. Корнелиус се разкъсва между любовта си към науката и дълга си на маймуна. Съвсем естествено е това предстоящо раждане да му внушава сериозни опасения.

Докато следвах Зира по коридорите на института, тревогата ми нарастваше. Отгатвах мислите на учените маймуни и техния страх от възможността да възникне нова раса, която... По дяволите! Изведнъж разбрах по какъв начин мога да изпълня мисията, за която чувствах, че съм предопределен.

Корнелиус ме посрещна любезно, но помежду ни се усещаше известна напрегнатост. В някои моменти той ме гледаше с ужас. Аз правех усилие да не започна веднага с темата, която ме интересуваше повече от всичко. Питам го как е минало пътуването му и как е завършил престоят му на разкопките.

— Удивително! Вече разполагам с неопровержими доказателства.

Интелигентните му очички се оживиха. Не можа да се въздържи да не се похвали с успеха си. Зира беше права: той действително се разкъсваше между любовта си към науката и дълга си на маймуна. В този миг говореше ученият, ентузиастът, за когото тържеството на неговата теория единствено бе от значение.

— Скелети — каза той. — И то не един, а много, разположени по такъв начин, че в никакъв случай не може да бъде оспорено, че става дума за гробище. С тази находка ще убедя и най-тъпите. Нашите орангутани, разбира се, се запъват и не искат да видят нищо освен любопитни съвпадения.

— А какви са тези скелети?

— Не са маймунски.

— Това ми е ясно.

Погледнахме се в очите. Въодушевлението му се бе поохладило и той продължи бавно:

— Не мога да го скрия от вас. Вие отгатнахте: скелетите са човешки.

Зира явно бе в течение, защото не показва никакво учудване. Двамата продължиха да ме гледат настойчиво. Най-сетне Корнелиус пристъпи открито към въпроса:

— Вече съм сигурен — призна той, — че някога на нашата планета е съществувала човешка раса, надарена с разум, подобно на вас, на хората, който населяват вашата Земя, раса, която е деградирала и нейните представители на Сорор са се превърнали в животни... Освен това след завръщането си тук намерих нови доказателства за това, което казвам.

— Други доказателства ли?

— Да. Открил ги е завеждащият енцефалитното отделение — младо шимпанзе с голямо бъдеще. Той дори е изключително способен... Не трябва да мислите — продължи той с горчива ирония, — че маймуните открай време са били само подражатели. В някои клонове на науката, най-вече що се отнася до мозъчните изследвания, ние сме въвели забележителни новости. Ако имам възможност, един ден ще ви покажа резултатите. Сигурен съм, че ще бъдете поразен.

Изглежда, той се опитваше да убеди самия себе си в маймунския гений и затова в думите му се чувствуваше излишна нападателност. По този въпрос никога не се бях опитвал да го уязвя. Преди два месеца сам той се оплакваше от отсъствието на съзидателен дух у маймуните. Корнелиус продължи в изблик на гордост:

— Ще дойде ден, повярвайте ми, и ние ще надминем хората във всички области. Не сме станали техни последователи по силата на някаква случайност, както може би си мислите. Това се е случило в резултат на нормалния ход на еволюцията. Разумният човек е изживял своето време и е трябвало да бъде заместен от по-съвършено същество, което да съхрани основните постижения на хората, да ги усвои в течение на привиден застой, преди да се устреми към нови висоти.

Това беше нова постановка на нещата. Бих могъл да му отговоря, че много хора на Земята са предчувствали, че един ден след нас ще се появи някакво по-висше същество, но никой учен, философ или поет никога не си е представял този свръхчовек с маймунски черти. Само че не ми се щеше да споря по този въпрос. Но нали въпреки всичко най-

главното е мисълта да се въплъти в някакъв организъм, чиято форма е без значение? Друго ме занимаваше в този момент. Насочих разговора към Нова и нейното състояние. Корнелиус изобщо не коментира думите ми и се помъчи да ме успокои.

— Не се безпокойте. Надявам се всичко да бъде на ред. Навярно детето ще бъде както всички малки на хората от Сорор.

— Аз пък се надявам да не бъде така. Сигурен съм, че то ще говори!

Не можах да сподавя своето възмущение. Зира смръщи вежди, за да ме накара да млъкна.

— Не го искайте толкова — мрачно каза Корнелиус. — В негов и във ваш интерес е.

И добави с по-дружески тон:

— Ако то заговори, не зная дали ще мога да ви защитавам и занапред, както досега. Вие очевидно не си давате сметка, че Големият съвет е разтревожен. Получил съм най-строга заповед да пазя в тайна това раждане. Ако властите знаеха, че вие сте в течение, веднага щяха да ме уволнят, както и Зира, а вие щяхте да останете сам сред...

— Сред врагове ли?

Той извърна очи. Точно това мислех и аз: че ме смятат за опасност за маймунската раса. Все пак бях щастлив, че ако не приятел, в лицето на Корнелиус имам поне съюзник. Изглежда Зира бе бранила моята кауза по-горещо, отколкото ми бе дала да разбере, а Корнелиус нямаше да направи нищо против волята ѝ. Той ми разреши да видя Нова, разбира се, тайно.

Зира ме заведе до някакво малко изолирано здание, от което само тя имаше ключ. Влязохме в неголяма зала. Вътре имаше само три клетки, две от които бяха празни. Нова заемаше третата. Чула ни бе, че идваме, и инстинктът ѝ бе подсказал моето присъствие, защото тя стана и протегна към мен ръце още преди да ме види. Стиснах ръцете ѝ и потрих лице в нейното. Зира презрително повдигна рамене, но ми даде ключа от клетката и отиде да пази в коридора. Каква добра душа има тази маймуна! Коя ли жена би проявила подобна деликатност?! Зира разбра, че имаме да си кажем много неща, и ни остави насаме.

Да си кажем ли? Уви! Пак забравих какво представлява Нова. Втурнах се в клетката, стиснах я в прегръдките си, заговорих ѝ, като че ли можеше да ме разбере, както бих говорил на Зира.

Нищо ли не разбираше? Нима нямаше дори смътно предчувствие за мисията, която бе определена за двама ни отсега нататък, както за мен така и за нея?

Легнах до нея на сламата. Попипах плода, роден от нашата странна любов. Струваше ми се все пак, че положението, в което се намира, я правеше личност, придаваше ѝ достойнство, каквото по-рано не притежаваше. Когато погладих с пръсти корема ѝ, тя потръпна. Без съмнение погледът ѝ бе придобил нова сила. И изведнъж тя мъчително промълви сричките на моето име, които я бях учил да произнася. Не беше забравила уроците ми. Заля ме вълна от радост. Но погледът ѝ отново се замъгли и тя се обърна, за да изяде няколкото плода, които ѝ бях донесъл.

Зира се върна, време бе да се разделим. Излязох заедно с нея. Почувствувала отчаянието ми, тя ме съпроводи до моя апартамент, където се разплаках като дете.

— О, Зира, Зира!

Докато тя ме утешаваше като майка, аз започнах да ѝ говоря, да ѝ говоря нежно, без да спирам, изливайки пред нея вълната от чувства и мисли, които Нова не би могла да оцени.

ГЛАВА VII

Възхитителна маймуна! Благодарение на нея често можех да виждам Нова тайно от властите. В продължение на цели часове наблюдавах трептящото пламъче в погледа ѝ и така, в очакване на раждането, се нижеха седмица след седмица.

Един ден Корнелиус се реши да ме заведе в енцефалитното отделение, за което ми бе разказал чудеса. Представи ме на завеждащия — младото шимпанзе на име Хелиус, когото толкова бе хвалил заради способностите му — и се извини, че няма да може лично да ме придружи, защото имал спешна работа.

— Ще се върна след час — каза, — за да ви покажа най-интересния опит, благодарение на който сега разполагаме с доказателствата, за които ви говорих. А през това време ще се запознаете с класическите опити. Сигурен съм, че ще ви бъде интересно.

Хелиус ме въведе в една зала с два реда клетки, която не се отличаваше от останалите помещения на института. Още на влизане ме блъсна силна миризма на аптека. Миришеше сякаш на хлороформ. Оказа се наистина някаква упойка. Моят водач ми обясни, че вече при всички операции пациентите се приспиват. Няколко пъти наблегна върху този факт, доказващ високата степен на маймунската цивилизация, която се стремеше да избави от излишно страдание дори хората. Можеше, значи, да бъда спокоен.

Това ме поуспокои, но само донякъде. Тревогата ми отново се засили, когато в заключение той спомена за едно изключение от това правило в случаите, когато опитите се правят с цел да се изучи механизма на болката и да се локализируют нервните центрове, които я причиняват. Но днес подобни опити нямаше да ми бъдат показани.

Тези думи никак не дадоха мира на моята човешка чувствителност. Спомних си, че Зира се бе мъчила да ме разубеди да посещавам това отделение, където самата тя идваше само по задължение. Прииска ми се да се върна назад, но Хелиус не ми даде възможност:

— Ако имате желание да присъствате на една операция, сам ще се убедите, че пациентът не страда. Не искате ли? В такъв случай, да отидем да видим резултатите.

И като мина покрай затвореното помещение, откъдето идваше миризмата на лекарство, той ме поведе към клетките. В първата видях един младеж, доста красив, но поразително слаб. Беше се полуизлегнал върху сламата. Пред него, почти под носа му, бе поставена паница със сладка брашнена каша, любимо лакомство за всички хора от Сорор. Той я гледаше тъпо, без да се помръдне.

— Гледайте — ми каза завеждащият отделениято. — Това момче е гладно; не се е хранило от двадесет и четири часа. И въпреки това не реагира на любимата си храна. Това е резултат от отстраняване на част от главния мозък. Операцията е извършена преди няколко месеца. Оттогава състоянието му не се променя и трябва да бъде хранен насила. Вижте го колко е слаб.

Направи знак на един санитар, който влезе в клетката и натисна главата на младежа, чийто нос се потопи в кашата.

— Това е най-обикновен случай, но ето и други, по-интересни. На всеки един от тези пациенти е бил повреден различен участък от мозъчната кора...

Минахме покрай няколко клетки, заети от мъже и жени на различна възраст. На всяка врата имаше табелки с най-подробни обяснения и технически данни за извършената операция.

— Някои от участъците ръководят безусловните рефлексии, а други — условните. Този например...

Табелката сочеше, че на въпросния „случай“ му е бил отстранен цял участък от малкия мозък, вследствие на което той вече не различаваше разстоянието между предметите, нито пък формата им. Това се прояви в множество объркани движения, когато санитарят се приближи до него. Той не можеше да прескочи тоягата, сложена на пътя му. Затова пък плодът, който му подадоха, го развълнува и той с ужас се опитваше да го избегне. Не можеше да се хване за решетките на клетката си и смешно свиваше пръсти в празното.

— А пък този — каза шимпанзето, като ми намигна, — по-рано беше забележителен екземпляр. Бяхме успели да го дресираме по удивителен начин. Знаеше си името и до известна степен изпълняваше прости команди. Решаваше доста трудни задачи и се научи да си служи

с примитивни инструменти. Сега е забравил всичко. Не знае името си. Вече нищо не може да прави. След изключително сложна операция: отстраняване слепоочния дял на мозъка, той се превърна в най-тъпия от всички наши опитни хора.

От всичко това, което шимпанзето ми обясняваше, гримасничейки, на мен започна да ми се повдига; видях частично или напълно парализирани хора, други — изкуствено лишени от зрение. Видях една млада майка, която по думите на Хелиус е притежавала преди изключително развит майчински инстинкт, но след операция на мозъчната кора напълно го бе загубила. Грубо отблъскваше едно от малките си всеки път, когато се опитваше да се доближи до нея. Това вече бе прекалено. Помислих си за Нова, за това, че и тя скоро ще стане майка, и яростно стиснах юмруци. Добре, че Хелиус ме заведе в друга зала и по пътя се свързах.

— Тук — каза ми той с тайнствен глас — се занимаваме с по-сложни изследвания. Скалпелът излиза от играта и е заменен от по-тънък инструмент. Става дума за електростимулация на различни мозъчни центрове. Успяхме да постигнем забележителни резултати. Вие на Земята правите ли нещо подобно?

— Да, върху маймуни! — бясно изкрещях аз.

Шимпанзето не се разсърди и се усмихна.

— Разбира се. Все пак мисля, че не сте постигнали успехи като нашите, като тези, които доктор Корнелиус иска лично да ви покаже. Докато го чакаме, да довършим разглеждането на по-обикновените случаи.

Побутна ме към едни клетки, в които хирурзи се готвеха да оперират. Хората бяха положени върху нещо като маса. Посредством трепанация на черепа разкриваха различни участъци от мозъка. Една маймуна-анестезиолог поставяше електродите, а друга наблюдаваше упойката.

— Нали виждате, че и тук обезболяваме пациентите; вярно, че използваме леки упойки, защото иначе резултатите щяха да бъдат грешни, но все пак хората не усещат никаква болка.

В зависимост от това до коя точка се допира електродът, обектът започваше да прави различни движения; на дразненето почти винаги реагираше само едната половина на тялото. Един мъж свиваше левия си крак при всеки електроимпулс, но щом токът спреше — веднага го

отпускаше. Друг правеше същото движение с ръката си. Трети, под въздействието на тока, правеше конвулсивни въртеливи движения с раменната си става. Малко по-нататък върху един съвсем млад пациент се правеха опити за изучаване на центъра, ръководещ челюстните мускули. Включе ли тока, нещастникът започваше да дъвче, да дъвче, без да може да се спре, правеше ужасни гримаси, докато останалата част от младото му тяло не помръдваше.

— Наблюдавайте какво става, когато се увеличи продължителността на въздействието на тока — ми каза Хелиус. — Този опит е напълно завършен.

Този път обектът на експеримента се оказа едно красиво младо момиче, което ми напомни Нова. Около голото му тяло се суетяха няколко мъжки и женски маймуни в бели престилки. Електродите бяха включени от една женска със замислено лице. Момичето веднага започна да движи пръстите на лявата си ръка. Маймуната не изключи тока веднага, както при останалите. Движението на пръстите се ускори, докато целият юмрук се разтрепера. След миг същото стана и с ръката до лакътя, а след това и до рамото, както и със самото рамо. Движението се разпространи надолу към хълбока, бедрото и крака чак до пръстите и нагоре — към лицевите мускули. Така че след две минути цялата лява половина на нещастницата бе разтърсена от конвулсии, които ставаха все по-бързи и по-ужасни. Гледката беше непоносима.

— Това явление се нарича екстензия — спокойно каза Хелиус. — То е добре изучено и обикновено завършва с конвулсии, притежаващи всички симптоми на епилептичните припадъци. Тази епилепсия впрочем е твърде странна, тъй като обхваща само едната половина на тялото.

— Стига!

Не можах да се въздържа и закрепях. Маймуните подскочиха и ме погледнаха с неодобрение. Корнелиус, който влизаше в този момент, приятелски ме потупа по рамото.

— Разбирам, че тези опити правят силно впечатление, когато някой не е свикнал. Само че помислете, че благодарение на тях нашата медицина и хирургията ни са постигнали огромен напредък през последния четвърт век.

Този довод ми прозвуча съвсем неубедително. Спомням си, че по същия начин ми въздействаха и опитите, които бях видял да правят върху шимпанзета в една лаборатория на Земята. Корнелиус сви рамене и ме побутна към един тесен коридор, който водеше към някакво по-малко помещение.

— Тук — каза той с тържествен тон, — ще видите нещо изключително и съвсем ново. До тази стая имаме достъп само трима: Хелиус, който лично се занимава с изследванията и вече е постигнал големи успехи, аз и един помощник, когото грижливо сме подбрали — той е няма горила, която ми е предана тялом и духом, а освен това е кръгъл глупак. Навярно разбирате от какво значение е за мен тази работа да се запази в пълна тайна. Реших да ви я покажа, защото зная, че сте дискретен, което е във ваш интерес.

ГЛАВА VIII

Влязох в стаята и отначало не видях нищо, което да оправдава подобна тайнственост. Апаратурата приличаше на тази, която вече бяхме видели в предишното помещение: генератори, трансформатори, електроди. Вътре имаше само две същества: мъж и жена. Лежаха върху две успоредни кушетки, за които бяха привързани с ремъци. Щом влязохме, те по странен начин се втренчиха в нас.

Горилата-асистент ни посрещна с нечленоразделно ръмжене. Размениха си с Хелиус няколко изречения на езика на глухонемите. Гледката беше доста интересна: горила и шимпанзе да разговарят с пръсти. Не зная защо, но това ми се стори толкова гротескно, че едва не избухнах в смях.

— Всичко е наред. Спокойни са. Можем незабавно да пристъпим към опита.

— Кажете за какво става дума? — помолих аз.

— Предпочитам да ви изненадам — каза Корнелиус, усмихвайки се.

Горилата упои двамата пациенти, които скоро спокойно заспаха, а той започна да включва разни апарати. Хелиус се доближи до мъжа, внимателно размота превръзката на главата му и постави електродите в една точно определена точка от черепа. Мъжът остана напълно неподвижен. Погледнах въпросително Корнелиус и в този миг стана чудо.

Мъжът заговори. Гласът му отекна в стаята така внезапно, че аз подскочих; заглуши бръмченето на генератора. Не беше халюцинация. Той се изразяваше на маймунски език; гласът му беше като на земен човек или като на маймуна от планетата Сорор.

Лицата на двамата учени бяха олицетворение на триумфа. Радваха се на моето изумление, а в очите им проблясваха лукави искрици. Щях да възкликна, но те ми направиха знак да мълча и да слушам. Думите на мъжа бяха несвързани и лишени от кой знае какъв смисъл. Изглежда отдавна беше в института и непрестанно

произнасяше откъслеци от изречения, които санитарите и учените често повтаряха. След малко Корнелиус спря опита:

— От този не можем да очакваме нищо повече. Но най-важното постигнахме: той говори.

— Това е истинско чудо — промълвих аз.

— Още нищо не сте видели. Той говори като папагал или като автомат — каза Хелиус. — Обаче при нея съм постигнал много повече.

Сочеше ми жената, която спокойно спеше.

— Много повече ли?

— Хиляда пъти — потвърди Корнелиус, който споделяше голямото възбуждение на своя колега. — Слушайте ме внимателно. Тази жена също говори, ще я чуете. Само че тя не повтаря думи, чути по време на пленничеството. Казаното от нея е от изключително значение. Посредством комбинация от физико-химически процеси, чието описание ще ви спестя, гениалният Хелиус успя да пробуди у нея не само индивидуалната, но и родовата ѝ памет. Под въздействието на електрическия ток в устата ѝ оживяват спомени за най-далечните ѝ прадеди, оживява атавистичната памет, която възкресява времена, отминали преди хиляди години. Разбирате ли, Юлис?

Стоях объркан, слушайки тези налудничави думи, и си мислех, че ученият Корнелиус наистина се е побъркал, защото лудостта е разпространена сред маймуните и най-вече — сред интелектуалците. Обаче другото шимпанзе вече приготвяше своите електроди и ги поставяше върху мозъка на жената. Известно време тя не помръдна, също като мъжа, но след това се чу дълга въздишка и тя заговори. И жената говореше на маймунски език, с малко глух, но съвсем отчетлив глас, чиято тоналност често се променяше, като че ли принадлежеше на различни хора. Всяка дума, която произнесе, се е запечатала в паметта ми.

— Тези маймуни, всички тези маймуни — казваше гласът, в който се усещаше известна тревога — напоследък непрестанно се размножават, а по-рано изглеждаше, че техният вид ще изчезне. Ако това продължи, те ще станат почти толкова многобройни, колкото и ние... Но не е само това. Стават нахални. Издържат погледа ни. Сгрешихме, че ги опитомявахме и че давахме известна свобода на

тези, които използваме като слуги. Именно те са най-нахалните. Онзи ден едно шимпанзе ме блъсна на улицата. Вдигнах ръка, но то ме погледна толкова заплашително, че не посмях да го ударя.

Ана, която работи в лабораторията, ми каза, че и там много неща са се променили. Вече не се решава да влиза сама в клетките. Уверяваше ме, че вечер там се чувал някакъв шепот и дори смях. Една горила се подигравала на началника, имитирайки един от неговите тикове.

Жената замълча за малко, въздъхна тежко няколко пъти, след което продължи:

— Ето! Една от маймуните проговори. Няма лъжа: прочетох го във „Вестник за жената“. Има я на снимка. Шимпанзе е.

— Шимпанзе! Преди всички! Бях сигурен в това! — изкрещя Корнелиус.

— Вече има и други. Вестниците всеки ден пишат за нови случаи. Някои учени смятат, че това е голямо постижение на науката. Не виждат ли докъде може да ни доведе цялата тази работа? Струва ми се, че едно от говорещите шимпанзета е изрекло някакви груби ругатни. Първото, за което използват способността си да говорят, е да изказват недоволство, а не да се подчиняват, както ние искаме.

Жената отново млъкна за известно време и пак продължи, но този път гласът ѝ беше мъжки, доста назидателен:

— Всичко, което става, можеше да се предвиди. Само че ни е завладяла леност на мисълта. Никой вече не чете, дори криминалните романи сякаш изискват прекалено интелектуално напрежение. Никой вече не играе; в краен случай някои редят пасианси. Дори детските филми не ни съблазняват. А през това време маймуните мълчат и мислят. И благодарение на тези вътрешни размисли, мозъкът им се развива... и те проговарят! О, говорят малко, почти никога с нас, освен презрително да откажат нещо на малкото смелчаци, които все още се осмеляват да им дават заповеди. Но през нощта, когато ни няма, шушукат помежду си и взаимно се обучават.

Отново последва мълчание и след това тъжен женски глас продължи:

— Много се страхувах. Не можех повече да живея така. Предпочетох да отстъпя мястото си на моята горила. Избягах от собствената си къща. Тя живееше при мен от дълги години и ми

служеше вярно. Но малко по малко се промени. Започна да излиза вечер, да ходи по събрания. Научи се да говори. Отказваше да работи каквото и да било. Преди месец ми заповяда да готвя и да мия съдовете. Започна да се храни в моите чинии, с моите прибори. Миналата седмица ме изгони от стаята ми. Трябваше да спя в един фотьойл в хола. Опитах се да я спечеля с добро, защото вече не смеех да ѝ се карам или да я наказвам. Тя се подигра с мен и изискванията ѝ пораснаха. Бях много нещастна. Предадох се.

Намерих убежище в един лагер заедно с други жени, изпаднали в същото положение. Тук има и мъже; много от тях не са по-смели от нас. Животът ни извън града е жалко съществуване. Срамуваме се от себе си, почти не разговаряме помежду си. През първите дни редях пасианси. Но вече нямам сили.

Жената отново млъкна и продължи с мъжки глас:

— Мисля, че бях открил лекарство против рака. Исках да го изпробвам, както винаги съм правил при предишните си открития. Бях предпазлив, но не достатъчно. От известно време маймуните се подлагат на тези опити с голяма неохота. Влязох в клетката на шимпанзето Жорж едва след като моите двама асистенти го бяха хванали. Готвех се да му сложа инжекцията, която причинява рак. Трябваше да му я направя, за да мога да го излекувам. Жорж като че ли се беше примирил. Не помръдваше, но хитрите му очи гледаха какво става зад гърба ми. Горилите, шестте горили, които държах заради чумата, бяха избягали. Конспирация. Хванаха ни. Жорж ги командваше на нашия език. Той подражаваше точно моето държание. Заповяда да ни завържат върху масата, което горилите незабавно изпълниха. Тогава шимпанзето взе спринцовката и инжектира и на трима ни смъртоносната течност. Така че аз съм болен от рак. Без съмнение, ефикасността на лекарството все още не е напълно проверена, но серумът отдавна е доказал своята.

След като изпразни спринцовката, Жорж приятелски ме потупа по бузата, както аз имах навика да правя с моите маймуни. Винаги съм се отнасял добре с тях. От мен те много по-често получаваха милувки, отколкото удари. Няколко дни след това в клетката, където бях затворен, усетих първите признаци на болестта. Жорж също и аз го чух да казва на другите, че щял да започне лечението. Това отново ме хвърли в ужас. Нали зная, че съм осъден. Но сега нямам доверие в това

ново средство. Ами ако то ускори смъртта ми! През нощта успях да счупя решетката и да избягам. Укрих се в лагера извън града. Остават ми два месеца живот. Запълвам ги с пасианси и сън.

Нов женски глас поде след още една пауза:

— Аз бях звероукротителка. Представях номер с дванадесет орангутана, прекрасни животни. Днес аз съм в тяхната клетка заедно с други циркови артисти.

Но трябва да съм справедлива. Маймуните се отнасят добре с нас и ни хранят изобилно. Сменят ни сламата, когато стане много мръсна. Не са лоши; наказват само тези, които упорстват и отказват да изпълняват номерата, на които маймуните са си втълпили, че трябва да ни научат. А те са толкова интересни. Аз безропотно се подчинявам на прищевките им. Ходя на четири крака, премятам се. И те се държат прекрасно с мен. Не се чувствам нещастна. Вече нямам нито грижи, нито отговорности. Мнозинството от нас се приспособяват към този режим.

Този път жената дълго мълча. През това време Корнелиус ме гледаше толкова настоятелно, че аз се смутих. Съвсем ясно разбих мисълта му: след като човешката раса е толкова слаба и лесно се подчинява, не означава ли това, че тя е изживяла своето време на планетата Сорор и сега трябва да отстъпи мястото си на друга, по-благородна раса? Изчервих се и извърнах очи. Жената отново заговори с още по-тъжен глас:

— Сега целият град е в ръцете им. В нашето убежище вече сме останали само няколко души и положението ни е отчаяно. Това е последното човешко общество в околностите на града, но маймуните няма да ни търпят толкова близо до себе си. Няколко души от другите лагери избягаха далеч, в джунглата, а другите се предадоха на маймуните, за да могат да ядат до насита. Ние си останахме в лагера от мързел. Дремем по цял ден; неспособни сме да организираме съпротива...

Точно от това се страхувах. Чувам дивашка врява. Прилича на някаква пародия на военна музика... Помощ! Маймуните идват! Обкръжават ни! Предвождат ги огромни горили. Взеха ни тромпетите, барабаните, униформите и, разбира се, оръжието... Не, те не са въоръжени. О, какъв срам, какво жестоко унижение! Към нас приближава тяхната армия и всички размахват само камшици!

ГЛАВА IX

Някои от получените от Хелиус резултати все пак се разнесоха. Възможно е самото шимпанзе, замаяно от успеха, да се бе разприказвало. В града се носеха слухове, че някакъв учен успял да накара хората да говорят. Освен това в пресата се коментираха находките от затрупаното селище и въпреки че значението им, общо взето, бе замъглено, някои журналисти бяха доста близо до истината. В резултат на това у маймуните се породил известна тревога, а властите гледаха на мен с нарастващо недоверие, държанието им с всеки изминал ден ставаше все по-тревожно.

Корнелиус имаше врагове. Не се осмеляваше да оповести своето откритие. Как да иска такова нещо, след като предварително знаеше, че властите ще бъдат против. В клана на орангутаните, начело със Зайнос, се плетяха интриги срещу него. Говореше се за заговор против маймунската раса и повече или по-малко открито ме сочеха като един от организаторите. Все още не бе известна официалната позиция на горилите, но те неизменно бяха против всичко, което застрашаваше обществения ред.

Днес преживях дълбоко вълнение. Случи се дългоочакваното събитие. Отначало ме обзе неудържима радост, но след като поразмислих, потръпнах пред новата опасност. Нова роди момче.

Имам дете, имам син на планетата Сорор. Вече го видях. Това съвсем не беше лесно. Издаваха се все по-строги заповеди всичко да бъде запазено в пълна тайна, което ми попречи да посетя Нова през последната седмица преди раждането. Зира ми донесе новината. Каквото и да се случи, поне тя ще ми остане вярна приятелка. Толкова се развълнувах, че тя се нае да ми устрои среща с моето ново семейство. Няколко дни след раждането, късно през нощта Зира ме поведе при Нова, защото денем новороденото не го изпускаха от очи.

Видях го! Възхитително бебе! Лежеше върху сламата, сгъшено до гръдта на майка си, като нов Христос. Прилича на мен, но е

наследило и красотата на Нова. Тя издаде заплашително ръмжене, когато отворих вратата. И тя е тревожна. Изправи се, готова да разкъса врага, но ме позна и се успокои. Убеден съм, че майчинството е издигнало Нова няколко стъпала по-нагоре по стълбицата на еволюцията. Просветващата искра е отстъпила място на постоянен пламък. Нежно целунах сина си, като се стараех да не мисля за облаците, които се трупаха над главите ни.

Той ще стане човек, истински човек, сигурен съм. Разумът озарява чертите му, погледа му. Аз запалих отново свещения огън. Благодарение на мен човешката раса на тази планета се възражда и ще достигне нов разцвет. Когато порасне, той ще основе цял род и...

Когато порасне! Потръпвам само при мисълта за условията, в които живее, и за безбройните препятствия които ще се изпречат на пътя му. Но това е без значение! Ние тримата ще победим, сигурен съм. Казвам „тримата“, защото сега Нова премина в нашия лагер. Достатъчно е човек да види как гледа детето си. Наистина продължава да го лиже, както правят майките на тази необикновена планета, само че изражението ѝ е одухотворено.

Положих го отново върху сламата. Вече съм спокоен за него. Все още не говори, но, боже мой, та той е само на три дни! Ще проговори! Ето че тихичко се разплаква, плаче като бебетата на Земята, а не квичи. Нова прекрасно разбира това и го гледа, замаяна от възхищение.

Зира също не се излъга. Приблужи се, косматите ѝ уши се наостриха и тя дълго, безмълвно наблюдава бебето със загрижена физиономия. След това ми даде да разбере, че повече не мога да остана. Ако ме завареха тук, би било лошо и за трима ни. Обещава ми да се грижи за сина ми и знаей, че ще удържи на думата си. Но за мен не е тайна, че подозират Зира в съучастничество и възможността да бъде уволнена ме кара да потреперя. Не трябва да я излагам на този риск.

Прегърнах горещо семейството си и си тръгнах. На излизане се обърнах още веднъж и видях, че маймуната също се навежда над малкото човече и нежно докосва с муцуна челото му. И Нова не се противи! Тя приема тази ласка за нещо съвсем естествено. Като си помисля с каква ненавист се отнасяше преди към Зира, възприемам сегашното ѝ държание като ново чудо.

Излизаме. Целият треперя, а забелязвам, че и Зира е не по-малко развълнувана.

— Юлис — възкликва тя, избърсвайки една сълза, — понякога ми се струва, че това дете е и мое!

ГЛАВА X

От време на време си налагам да посещавам професор Антел, но тези визити се превръщат за мен в мъчително задължение. Той все още се намира в Института, но, изглежда, са го махнали от комфортната клетка, в която го бяха настанили благодарение на мен. Непрестанно слабее и понякога изпада в диви пристъпи на ярост, по време на които става опасен. Опита се да ухапе пазачите. Тогава Корнелиус реши да приложи нов режим по отношение на него. Нареди да го настанят в една обикновена клетка със сламена постеля и да му дадат другарка — момичето, с което спеше в зоологическата градина. Професорът я посрещна с шумна животинска радост и поведението му веднага се промени. Той си възвърна вкуса към живота.

Намирам го точно в тази компания. Изглежда щастлив. Напълнял е и е сякаш подмладен. Направих невъзможното, за да вляза в контакт с него. Днес отново опитвам, но без всякакъв резултат. Той проявява интерес само към сладкишите, които му подавам. Когато чантата се изпразва, отива да легне до другарката си, която започва да ближе лицето му.

— Нали виждате, че разумът може да изчезне, както и да се появи — шепне някой зад гърба ми.

Това е Корнелиус. Търсил ме е, но не за да поговорим за професора. Има да ми каже нещо много сериозно. Следвам го към неговия кабинет, където ни чака Зира. Очите ѝ са зачервени, сякаш е плакала. Изглежда имат да ми съобщят лоша новина, но никой от двамата не се решава.

— Какво е станало със сина ми?

— Добре е — бързо отговаря Зира.

— Прекалено добре — измърморва Корнелиус.

Зная, че е прекрасно бебе, но вече цял месец не съм го виждал. Предпазните мерки бяха станали още по-строги. Подозираха Зира и следяха всяка нейна крачка.

— Прекалено добре — настоява Корнелиус. — Усмивва се. Плаче като маймунче и... започва да говори.

— На три месеца!

— Бебешки думички, но по всичко личи, че ще говори. Вярно е, че се развива необикновено бързо.

Гордо се изпъчвам. Зира е възмутена от вида ми на блажен баща.

— Нима не разбираш, че това е истинска катастрофа?! Никога няма да го пуснат на свобода.

— Зная със сигурност — казва бавно Корнелиус, — че след петнадесет дни ще има заседание на Големия съвет, на което ще бъде взето важно решение относно детето.

— Важно решение ли?

— Много важно. Все още, поне за сега, не се поставя въпросът за неговото унищожение, но ще го отнемат от майка му.

— Ами аз, аз ще мога ли да го виждам?

— Изключено! Но оставете ме да продължа — заповядва шимпанзето. — Не сме се събрали, за да се оплакваме, а за да действваме. И така, сведенията ми са от сигурен източник. Синът ви ще бъде затворен в нещо като крепост под наблюдението на орангутани. Да, Зайнос отдавна плете интриги и сигурно ще успее да постигне своето.

Тук Корнелиус гневно стисна юмрук и измърморва няколко мръсни ругатни. След това продължава:

— Забележете, че Големият съвет прекрасно знае колко струва като учен този кретен, но всички си дават вид, че той ще съумее по-добре от мен да изучи този изключителен случай, в който вижда опасност за нашата раса. Разчитат, че Зайнос ще направи така, че детето да не може да ни навреди.

Аз изпадам в ужас. Не е възможно да оставят сина ми в ръцете на този опасен глупак. Но Корнелиус не е свършил.

— Не само детето е застрашено.

Млъква и поглежда Зира, която свежда глава.

— Орангутаните ви ненавиждат, защото вие сте живото доказателство за техните погрешни научни теории, а горилите намират, че сте твърде опасен, за да продължите да се разхождате на свобода. Страхуват се да не би да станете родоначалник на нова човешка раса на нашата планета. Но дори да се изключи подобна възможност, те се опасяват, че вашият пример е достатъчен, за да посее недоволство сред

хората. В някои доклади се споменава за необичайна възбуда у тези, с които вие сте работили.

Така е. Последния път, когато бях в залата с клетките, забелязах видима промяна у хората. Сякаш някакъв тайнствен инстинкт ги бе известил за изумителното раждане. Посрещнаха ме с цял концерт продължителни писъци.

— За да ви кажа всичко — със суров глас завършва Корнелиус, — много се страхувам, че след петнадесет дни Съветът ще реши да ви унищожи... или поне да ви бъде извадена част от мозъка под предлог, че това е необходимо за научни опити. Що се отнася до Нова, мисля, че и тя ще бъде обезвредена, защото отблизо е общувала с вас.

Не е възможно! Аз, който смятах, че ми е отредена почти божествена мисия. Отново ставам най-нещастното същество и ме обзема страхотно отчаяние. Зира поставя ръка на рамото ми:

— Добре направи Корнелиус, че ти каза всичко. Пропусна само да ти съобщи, че ние няма да те изоставим. Решихме да спасим и трима ви. Ще ни помогнат няколко смели шимпанзета.

— Но какво мога да направя? Тук аз съм единственият представител на моята раса.

— Трябва да избягате. Трябва да напуснете Сорор. По-добре би било изобщо да не беше идвал. Трябва да се завърнеш на своята Земя, за да можеш да спасиш себе си и своя син.

Гласът ѝ се разтреперва, сякаш ще заплаче. Тя е привързана към мен повече, отколкото си мислех. Аз също съм потресен както от нейната мъка, така и от перспективата никога повече да не видя Зира. Но как да избягам от тази планета? Корнелиус отново взема думата:

— Наистина обещах на Зира — казва той — да ви помогна да избягате и ще удържа на думата си, дори ако заради това загубя положението си. Смятам, че така ще изпълня дълга си на маймуна. Ако ни заплашва някаква опасност, то тя ще бъде отстранена с вашето завръщане на Земята... Казвали сте ми, че вашият космически кораб не е пострадал и че с него ще можете да долетите до вашата планета, нали така?

— Точно така. В него има достатъчно гориво, кислород и храна, за да отидем до която и да било планета във вселената. Само че как да стигнем до кораба?

— Той продължава да се върти около Сорор. Един от моите приятели-астрономи го е видял и е изчислил най-подробно неговата траектория. А колкото до това как да се доберете до него... Слушайте! Точно след десет дни трябва да изстреляме изкуствен спътник с живи същества на борда, които, разбира се, ще бъдат хора. Искаме да изследваме върху тях влиянието на някои излъчвания... Не ме прекъсвайте! Предвидено е пътниците да бъдат трима: мъж, жена и дете.

Моментално схващам намерението му и оценявам неговата изобретателност. Но колко пречки ще се изправят пред нас!

— Някои от учените, отговарящи за изстрелването на спътника, са ми приятели и аз успях да ги привлека на ваша страна. Спътникът ще бъде пуснат в орбитата на кораба и до известна степен ще може да се управлява. Хората бяха научени да извършват някои манипулации, на базата на условните рефлексии Мисля, че вие ще се справите по-добре от тях... Защото в това се състои нашият план: вие тримата да заместите пътниците. Няма да бъде много трудно. Както вече ви казах, имаме необходимите съюзници; самата мисъл за убийство отвращава шимпанзетата. Останалите няма да забележат подмяната.

Това наистина изглежда напълно вероятно. За повечето маймуни човекът е човек и нищо повече. Дори не могат да различат отделните индивиди.

— През тези десет дни ще трябва да тренирате усилено. Мислите ли, че ще успеете да достигнете до вашия кораб?

Сигурно е възможно. Но в този момент аз не мисля за трудностите и за опасностите. Неволно ме завладява дълбока скръб при мисълта, че ще трябва да напусна планетата Сорор, Зира и моите братя, да, моите братя хората. По отношение на тях се чувствам като дезертьор. Все пак най-напред трябва да спася Нова и сина си. Но ще се върна. Спомняйки си пленниците в клетките, аз се заклевам пред себе си, че по-късно ще се върна и тогава ще разполагам с всички изгледи за успех.

До такава степен съм обезумял, че последните думи произнасям на висок глас.

Корнелиус се усмихва.

— След четири-пет години според вашето време, космонавте, но след повече от хиляда години според времето на неподвижните. Не

забравяйте, че ние също познаваме теорията на относителността. Във връзка с това... аз обсъдих този риск с моите приятели-шимпанзета и решихме да го поемем.

Разделяме се, след като си определяме среща за следващия ден. Зира излиза първа. Останал за малко насаме с Корнелиус, аз се възползвам от случая горещо да му поблагодаря. Вътрешно се питам защо прави всичко това за мен. Той отгатва мисълта ми.

— Благодарете на Зира — казва той. — На нея дължите живота си. Ако не беше тя, не знаей дали щях да поема толкова рискове и неприятности. Но тя никога не би ми простила, ако станех съучастник в убийство... от друга страна пък...

Той се колебае. Зира ме чака в коридора. След като се убеждава, че тя не може да чуе нищо, бързо прошепва:

— От друга страна, както за мен, така и за нея ще бъде по-добре, ако вие изчезнете от нашата планета.

Корнелиус затваря вратата зад мен. Оставам насаме със Зира и след като правим няколко крачки ѝ казвам:

— Зира!

Спирам и я прегръщам. Тя е не по-малко развълнувана от мене. Една сълза се търкулва по муцуната ѝ, докато я стискам в обятията си. Боже мой, има ли някакво значение тази отвратителна материална обвивка! Душата ѝ. Нали душата ѝ се слива с моята. Затварям очи, за да не виждам гротескното ѝ лице, което вълнението прави още по-уродливо. Чувствам как безформеното ѝ тяло тръпне до моето. Преодолявам отвращението си и притисвам бузата си до нейната. Щяхме да се целунем като двама влюбени, когато тя инстинктивно ме отблъсна с все сила.

Стоя объркан и не знаей какво да предприема; в този миг отвратителната маймуна скрива муцуната си в дългите си космати ръце и отчаяно, през сълзи ми заявява:

— Скъпи мой, това е невъзможно! Жал ми е, но не мога, не мога. Ти наистина си ужасен!

ГЛАВА XI

И така, свърши се. Отново летя в космоса на борда на космически кораб; с все по-голяма скорост се нося като комета по посока на слънчевата система.

Не съм сам. Заедно с мен са Нова и Сириус, плода на нашата между планетна любов, който може да казва „татко“, „мама“ и разни други думи. На борда има също по една двойка кокошки и зайци, както и различни зърна, които учените поставиха в спътника, за да изучават влиянието на космическите лъчи върху организмите. Всичко това ще ни бъде от полза.

Планът на Корнелиус бе изпълнен изцяло. Лесно замениха с нас предвидената тройка. Жената зае мястото на Нова в института; детето ще бъде дадено на Зайюс. Той ще докаже, че то не може да говори и че е обикновено животно. Може би след това вече няма да ме смятат за опасен и няма да убият мъжа, който зае моето място и вече няма да говори. Малко вероятно е някога да се досетят за подмяната. Орангутаните, както вече споменах, не могат да различават един човек от друг. Зайюс ще тържествува. Корнелиус вероятно ще има известни неприятности, но всичко бързо ще бъде забравено... Какво говоря! Вече е забравено отдавна, защото за няколкото месеца, през време на които ние летим в космоса, на Сорор са изминали десетки години. Що се отнася до мен, с нарастването на пропастта пространство-време спомените ми избледняват по същия начин, както и свръхгигантът Бетелгойз; чудовищната планета заприлича на малка топка, а после — на портокал, докато най-сетне се превърна в блестяща точица в небосвода. Същото стана и с моите мисли за Сорор.

Трябва да съм луд, за да се тормозя. Успях да спася съществата, които са ми скъпи. За какво да съжалявам? За Зира ли? Да, за Зира. Само че чувството, което се породило помежду ни, няма име нито на Земята, нито където и да било другаде в космоса. Трябваше да се разделим. Тя сигурно е намерила покой, отглеждайки малките шимпанзета след женитбата си с Корнелиус. За професор Антел ли? По дяволите професора! Не можех нищо повече да направя за него, а

пък и той видимо намери напълно удовлетворително решение на проблема за съществуването си. Само понякога потръпвам при мисълта, че ако не беше Зира и ако бях поставен в същите условия като него, и аз можех да падна толкова низко.

Скачването с нашия кораб мина благополучно. Посредством няколко маневри със спътника успях да го доближа и да вляза в отворения хангар, предвиден за завръщането на нашата „лодка“. Тогава роботите автоматически затвориха всички изходи. Бяхме на борда. Апаратурата беше съвсем изправна и електронният калкулатор започна да извършва операциите за отлитане. Нашите приятели от Сорор са обявили, че спътникът не е излязъл в орбита и се е взривил.

Вече пътуваме повече от година според нашето локално време. Достигнахме скоростта на светлината, за съвсем кратко време преодоляхме огромно разстояние и вече започваме да спираме, което трябва да продължи още година. В нашия малък свят аз непрекъснато се възхищавам на новото си семейство.

Нова прекрасно понася пътуването. Тя става все по-разумна и по-разумна. Майчинството я промени. По цели часове блажено се любува на сина си, който се оказа по-добър учител за нея, отколкото аз. Повтаря почти без грешка думите, които той произнася. Все още не разговаря с мен, но ние изработихме система от жестове, които ни помагат да се разбираме. Струва ми се, че винаги съм живял с нея. Колкото до Сириус, той е перлата на космоса. На година и половина е и въпреки повишеното налягане той ходи и непрестанно бърбори. Нямам търпение да го покажа на земните хора.

Днес сутринта изпитах голямо вълнение, когато забелязах, че слънцето започва да придобива забележими размери. Сега то е пред нас колкото билиардна топка и постепенно става жълто. Посочвам го на Нова и на Сириус. Обяснявам им какво представлява този нов за тях свят и те ме разбират. Сириус вече говори свободно, а Нова почти не изостава.

Тя се учи заедно с него. Какво чудно нещо е майчинството, чудо, сътворено от мен! Не можах да изтръгна хората на Сорор от тяхното унижително положение, но при Нова постигнах пълен успех.

Слънцето непрекъснато нараства. Опитвам се да видя планетите с телескопа. Лесно се ориентирам. Откривам Юпитер, Сатурн, Марс и... Земята. Ето я Земята!

Очите ми се наливат със сълзи. Човек трябва да е живял повече от година на планетата на маймуните, за да разбере вълнението ми... Зная, че след седемстотин години няма да намеря нито близките си, нито приятелите, но жадувам да видя отново истински хора.

Залепили сме лица до люковете и гледаме приближаващата се Земя. Вече можем да различаваме континентите с просто око. Корабът навлезе в постоянна орбита. Въртим се около моята стара планета. Виждам как под нас преминават Австралия, Америка и Франция, да, ето я Франция. Прегръщаме се и плачем.

Сядаме във втората „лодка“. Всички изчисления бяха направени така, че да се приземим в моята родина, недалеч от Париж, надявам се.

Навлизаме в атмосферата. Влизат в действие спирачните ракети. Нова ме гледа, усмихната. Научи се да се смее и да плаче. Синът ми протяга ръце, очите му сияят от възторг. Под нас е Париж. Айфеловата кула е на мястото си.

Преминавам на ръчно управление и се насочвам съвсем точно. Удивително чудо е това техниката! След седемстотин години аз кацам на Орли, което е останало почти същото, кацам почти на края на зелената площ, доста далеч от сградите. Сигурно са ме забелязали; трябва само да почакам. Изглежда няма полети. Дали пък летището не е закрито? Не, ето един самолет, който напълно прилича на тези от моето време.

Една кола тръгна от зданието към нас. Изключвам ракетите. Все повече и повече се вълнувам. Каква история ще им разкажа на моите братя — хората! Може би отначало няма да ми повярват, но аз имам доказателства. Имам Нова и сина си.

Автомобилът става все по-голям. Това е камионетка, доста стар модел: с четири колела и мотор с вътрешно горене. Машинално отбелязвам тези подробности. Според мен подобни машини трябва да са с отишли в музеите.

Честно казано, надявах се и на малко по-тържествено посрещане. Малко са тези, които ме посрещат. Струва ми се, че са

само двама души. Колко съм глупав! Откъде могат да знаят?! Но когато разберат...

Двама са. Различавам ги доста неясно, защото залязващото слънце блести по стъклата, по мръсните стъкла. Шофьорът и един офицер в униформа. Виждам да проблясват пагоните му. Несъмнено, това е комендантът на летището. Другите ще дойдат след него.

Камионетката спря на петдесет метра от нас. Вземам сина си на ръце и излизам. Нова тръгва след нас с известно колебание. Изглежда уплашена. Нищо, ще ѝ мине.

Шофьорът слиза. Застава с гръб към мен. Високата трева помежду ни го закрива до половина. Отваря вратичката, за да слезе пътникът. Не съм се излъгал — той е офицер; виждам блясъка на многобройните му нашивки. Скача на земята. Прави няколко крачки към нас, излиза от високата трева и най-накрая го виждам съвсем ясно. Нова надава писък, изтръгва детето от ръцете ми и хуква към „лодката“, а аз стоя като закован, неспособен нито да помръдна, нито да изрека някаква дума.

Пред очите ми стои горила.

ГЛАВА XII

Филис и Джин едновременно вдигнаха главите си, сведени над ръкописа, и дълго се гледаха, без да проговорят.

— Хубава мистификация — каза накрая Джин, като направи опит да се засмее.

Филис стоеше замислена. Някои пасажии от тази история я бяха развълнували и в тях тя виждаше известна истина. Обърна внимание на другаря си:

— Това доказва, че поети има навсякъде, във всички кътчета на космоса. И шегаджии — също.

Тя продължи да мисли. Струваше й се доста неубедително. Но с въздишка се съгласи:

— Прав си, Джин. И аз мисля така... Мислещи хора? Хора, надарени с мъдрост? Хора, на които разумът е вдъхнал душа?... Не, това е невъзможно. Тук разказвачът е минал всякаква граница. Жалко наистина!

— Напълно съм съгласен — каза Джин. — Време е да се връщаме.

Той изду докрай платното, излагайки цялата му повърхност на лъчите на трите слънца. След това с помощта на четирите си ловки ръце задвижи лостовете за управление, а през това време Филис тръсна енергично косматите си уши, за да пропъди и последния остатък от съмнение, извади пудриерата си и тъй като вече приближаваха пристанището, леко подсили розовия цвят на очарователната си муцунка на женско шимпанзе.

Издание:

Пиер Бул. Планетата на маймуните

Роман

Книгоиздателство „Георги Бакалов“, Варна, 1983

Библиотека „Галактика“, №42

Редакционна колегия: Любен Дилов, Светозар Златаров, Елка Константинова,

Агоп Мелконян, Димитър Пеев, Огнян Сапарев, Светослав Славчев

Рецензент: Милети Младенов

Преводе от френски: Райна Стефанова

Редактор: Гергана Калчева-Донева

Оформление: Богдан Мавродинов, Жеко Алексиев

Рисунок на корицата: Текла Алексиева

Художествен редактор: Иван Кенаров

Технически редактори: Пламен Антонов, Асен Младенов

Коректор: Паунка Камбурова

Френска, I издание

Дадена за набор на 3.I.1983 г. Подписана за печат на 1.III.1983 г.

Излязла от печат месец април. Формат 32/70×100 Изд. № 1614.

Цена 1,00 лв.

Печ. коли 12,50. Изд. коли 8,09. УИК 7,89

Страници: 200. ЕКП 95366 21331/5637–37–83

08 Книгоиздателство „Георги Бакалов“ — Варна

Държавна печатница „Балкан“ — София

840–31

© Райна Стефанова, преводач, 1983

© Богдан Мавродинов и Жеко Алексиев, библиотечно оформление, 1979

© Текла Алексиева, рисунок на корицата, 1983

c/o Jusautor, Sofia

Pierre Boulle. La Planète des singes

© Renè Julliard, 1963

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.